

**REPENSANT EL CONTE INFANTIL DES
D'UNA PERSPECTIVA DE GÈNERE:
LITERATURA NO SEXISTA A LA CIUTAT DE TERRASSA**

Beca de recerca Maria Verger 2015

**Maria Boncompte Izquierdo
Elena Blanco Soria
Alcira Padin Torres**

Febrer del 2016

ÍNDEX

ÍNDEX DE TAULES.....	3
1. INTRODUCCIÓ.....	4
1.1. Objectius.....	6
1.2. Justificació.....	7
1.2.1 Importància de la literatura en el procés de construcció social dels infants.....	7
1.2.2. Sexisme a la literatura infantil.....	9
1.2.3. Investiguem a Terrassa.....	10
2. MARC TEÒRIC.....	12
2.1. El gènere com a construcció social.....	12
2.2. El gènere i les condicions materials i de temps-lloc.....	12
2.3. Una investigació que parteix d'una sèrie de sabers situats.....	13
2.4. Literatura infantil i perspectiva de gènere.....	13
3. METODOLOGIA.....	15
3.1. Investigació situada.....	15
3.2. Mètodes.....	16
3.2.1. Anàlisi de contes.....	16
3.3.2. Entrevistes semiestructurades.....	18
3.3.3. Grup de discussió.....	22
3.2.4. Anàlisi de fonts secundàries.....	24
4. ANÀLISI DEL CONTE INFANTIL DES D'UNA PERSPECTIVA DE GÈNERE	26
4.1. Anàlisi de contes.....	26
5. ANÀLISI DEL CONTE INFANTIL EN QUATRE ÀMBITS: FAMÍLIES, ESCOLES, BIBLIOTEQUES I SERVEI D'EDUCACIÓ (AJUNTAMENT DE TERRASSA).....	40
5.1. Introducció.....	40
5.2. Anàlisi.....	40
5.2.1. Famílies.....	41
5.2.2. Biblioteques.....	45
5.2.3. Escoles.....	54
5.2.4. Servei d'Educació (Ajuntament de Terrassa).....	61
5.2.5. Grup de discussió.....	64
5.3. Síntesi.....	68

6. DISCUSSIÓ	72
6.1. La importància del context.....	72
6.2. Narrativa infantil i hàbits lectors.....	73
6.3. Perspectiva de gènere i sexisme a la literatura infantil.....	75
6.4. Literatura infantil emergent i noves perspectives de gènere.....	79
7. PROPOSTES D'ACTUACIÓ	82
7.1. Propostes de possibles accions a les escoles.....	82
7.2. Propostes de possibles accions a les biblioteques.....	83
7.3. Propostes de possibles accions a les famílies.....	84
7.4. Propostes de possibles accions a l'Ajuntament.....	84
7.5. Guia de lectures no sexistes.....	85
8. CONCLUSIONS	93
8.1. Què ens emportem amb aquesta recerca.....	96
9. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	98
10. ANNEXES	101

ÍNDIX DE TAULES

Taula 1. Indicadors utilitzats per a l'anàlisi de contes	17
Taula 2. Total d'entrevistes realitzades. Març-Novembre del 2015	20
Taula 3. Categories d'anàlisi de les entrevistes	21
Taula 4. Categories d'anàlisi del grup de discussió	23
Taula 5. Els 10 títols més prestats a Terrassa durant el primer semestre del 2015.....	26
Taula 6. Elements sexistes dels contes analitzats.....	38
Taula 7. Elements igualitaris en els contes analitzats.....	39
Taula 8. Classificació del fons editorial de les biblioteques BCT i BD4.....	49
Taula 9. Activitats que s'ofereixen a les biblioteques BCT i BD4.....	53
Taula 10. Títols recomanats al portal Gènius per Terrassa d 'Igualtat entre sexes'.....	54

1. INTRODUCCIÓ

El present treball d'investigació té per objectiu analitzar l'aproximació que ofereix la literatura infantil a la qüestió del gènere, per veure quina mirada ofereixen els contes infantils al respecte. Partim de la importància de la literatura infantil en el procés de construcció social dels infants, com a transmissora de normes i valors que molt sovint són fixats per una comunitat marcadament patriarcal. Pretenem examinar com els relats representen aquesta realitat per a partir d'aquí, promoure la proliferació d'una literatura igualitària, basada en el respecte entre dones i homes.

Es parteix d'una mirada crítica, que entén la pròpia investigació com a eina de transformació, a través d'un diàleg que interpel·la i promou canvi, i situada, que abarca infants de 0 a 5 anys de la ciutat de Terrassa. Considerem que aquesta és una franja d'edat que sovint queda oblidada quan es parla de la importància de la perspectiva de gènere, i que paradoxalment, resulta clau com a context de primeres descobertes i comprensió del món. Ens acostem als àmbits de referència dels infants en matèria de lectura (famílies, escoles, biblioteques, ajuntament), sense obviar la nostra pròpia mirada com a dones, mares i llibreteres. Considerem imprescindible per avançar en la qüestió que ens ocupa, partir d'aquest diàleg col·lectiu, doncs es tracta d'un problema col·lectiu, que abarca el conjunt de la societat. I qui millor per parlar del què llegeixen els infants que aquelles que els hi som més pròximes. I qui millor amb qui pensar quines lectures volem per elles, que les persones a qui ens afecta en primera persona.

Prenent elements teòrics del construccionisme social, la teoria *queer* i el neomaterialisme proposats des dels feminismes, i amb la intenció de desnaturalitzar conceptes com el sexe o el gènere per arribar a “desfer” les nocions dominants, ens acostarem a una literatura infantil emergent i renovada, que proposa noves mirades i subverteix vells estereotips. Uns contes que reflecteixen una realitat diversa i heterogènia, i que incorporen la mirada de gènere de forma transversal, fugint de visions dogmàtiques, buscant la naturalització de la igualtat.

A partir dels els coneixements i resultats obtinguts amb la recerca i que es plasmen en el present document, proposem un conjunt d'actuacions dins dels àmbits mencionats, per tal de contribuir a la sensibilització respecte la qüestió del gènere i el conte infantil, i elaborem i posem a disposició una guia de contes no sexistes, amb proposta de títols, editorials, i criteris per una mirada crítica, que ajudi a detectar i subvertir el sexisme als contes infantils. Pensem que pot ser una bona eina per a famílies, educadores, bibliotecàries i en general,

tota persona interessada en pensar una literatura infantil que representi una realitat igualitària, i que reflecteixi una societat canviant i heterogènia.

Volem emfatitzar l'ús del femení al llarg de la recerca, doncs d'una banda, l'univers que abordem està majoritàriament poblat per dones i per tant, considerem més lògic alhora que més pràctic, englobar-ho tot en el femení. De l'altra, considerem que contribueix a normalitzar la situació, que ha tendit a succeir-se a la inversa. Una forma de reivindicar-nos en femení també des del llenguatge, que performa i naturalitza conceptes i formes de concebre.

Finalment, donar les gràcies a totes aquelles persones que han fet possible aquesta recerca. El conjunt de mares, mestres, bibliotecàries i tècniques amb les que hem conversat, extensible a les persones que s'animen a participar del grup de discussió, totes elles, contribuint enormement a la investigació. A la Regidoria de Polítiques de Gènere, per confiar en la proposta i fer-la viable. També a les lectores i comunitat que ens acompanya a la llibreria dia rere dia, i que la fan seva i la fan créixer. A l'Ateneu Candela, espai des d'on ens pensem i creixem com a projecte. I als infants, que ens mouen a pensar i preguntar, i al costat dels quals volem seguir-ho fent. És just que volguem per a elles uns contes bonics, amables i intel·ligents, que els hi obrin les finestres d'un món habitable per a totes, en igualtat de condicions.

1.1. Objectius

El present treball d'investigació parteix d'una sèrie d'objectius generals que defineixen la seva finalitat, articulant el seu desenvolupament i actuant com a pauta que estructura els diferents apartats que el conformen. Aquests objectius generals es concreten en objectius específics, que perfilen els efectes específics que es volen aconseguir amb la recerca. A partir d'aquí, es desgranen objectius operatius que expliciten les accions directament mesurables que es portaran a terme per tal d'aconseguir la finalitat de la recerca. A continuació, detallem cada un d'aquests objectius generals, específics i operatius:

OBJECTIUS DE LA INVESTIGACIÓ

1.2. Justificació

1.2.1 Importància de la literatura en el procés de construcció social dels infants

La literatura infantil és un instrument que permet als infants construir la seva comprensió del món, conformant-se com un element importantíssim en el seu desenvolupament. D'una banda, transmet valors, usos i costums d'una comunitat, ajudant en la comprensió del sistema social en el qual ens socialitzem. El simbolisme de les imatges ajuda a explicar el món de forma gràfica i entenedora, arribant àgilment a les petites lectores, esdevenint un instrument socialitzador de primer ordre (García 2013, p.23). Però no només esdevé clau per a la interiorització dels elements que configuren el món social, sinó que també aporta informació sobre el seu significat social, és a dir, com són percebuts a l'entorn.

D'altra banda, a part de donar resposta a les necessitats de construcció cognitiva, emocional i psicològica, faciliten també l'expressió d'idees, emocions i sentiments d'una manera lúdica, agradable i significativa, contribuint al procés de creixement personal dels infants. És important, també i sobretot, potenciar aquesta part més vinculada a l'expressió i la imaginació, posar en valor el potencial creatiu i alliberador que conté la literatura infantil, possibilitant que els infants rebin estímuls que els animin a pensar i imaginar. Resulta important garantir que aquests estímuls no transmeten normes i pautes reduccionistes que capen la seva capacitat d'inventar i constreixen el camp de possibilitats que els hi obren les històries. I resulta necessari assegurar que en cap cas, ofereixen una visió d'un món basat en la desigualtat, per raó de sexe o qualsevol altre factor.

La mediació de les persones adultes en aquest procés de transmissió esdevé clau, doncs en aquestes edats primerenques, exerceixen de clars referents que han d'acompanyar els infants i oferir pautes per facilitar el seu acostament al món de la lectura. Moltes vegades aquest acompanyament es pot traduir en explicar un conte, ja sigui popular, literari o inventat, oralitat que al seu torn, afegeix proximitat i vivencialitat, transmetent continguts de forma significativa pels infants. Una mare, pare o mestra que llegeix o explica un conte, se'l fa una mica seu i per tant, l'infant que l'escolta també se'l sentirà més aprop de seguida i se li despertarà l'interès en la història. Això és així tant pels infants que encara no llegeixen com els que ja s'han iniciat en la lectura, doncs segueix essent important mantenir un espai per aquesta tradició oral, amb independència de l'edat, transmeten el gust per la lectura i encomanant les ganes de conèixer i descobrir. A part, aquesta oralitat reforça encara més el vincle que l'infant estableix amb la figura que l'acompanya, atenent al component més emocional de l'experiència lectora.

És per això que ens acostem a la comunitat que conforma l'entorn més pròxim dels infants de 0 a 5 anys, ja que el seu paper com a agents socialitzadors és indiscutible, i per tant, també com a acompanyants de les petites prelectores i lectores. Pensem que resulta més que pertinent pensar la problemàtica plantejada al seu costat, com a coneixedors de primer ordre de la realitat abordada, i com a implicades directes amb les que pensar plegades quina literatura volem per les notes petites.

Importància de l'etapa 0-5

L'evolució i el desenvolupament de les persones els primers anys de vida és determinant en el desplegament de les seves capacitats i en la seva constitució com a subjectes. No es tracta d'interpretar-ho amb un determinisme absolut, però sí de reflexionar sobre les conseqüències pedagògiques. Sabem que som el que som perquè ens eduquem, i que necessitem els estímuls socials per fer les principals adquisicions humanes: parlar, pensar, caminar, desenvolupar l'habilitat manual, etc. També necessitem els altres en moments concrets de la vida per fer-ho possible, no podem assolir les nostres fites en qualsevol etapa del nostre desenvolupament (Pérez 2011).

És per això que adquireix especial importància examinar, per aquesta etapa dels 0 als 5 anys, quina és la visió del món que els hi ofereixen els contes als infants. Com apuntàvem anteriorment, la literatura infantil és una gran transmissora de normes i esquemes culturals del context en el qual s'inscriu, i recolzant-nos en teories com les de Bruner (Pérez 2011), aquest paper de la cultura en la instrucció resultaria clau, partint del supòsit que 'la formació de l'ésser humà passa per l'aparició de sistemes simbòlics compartits, de formes tradicionals de viure i treballar junts, i pel sedàs de la cultura'. Aquesta diu, és la que modelitza la vida i la ment de les persones i és la que dota de significat l'acció. Fa referència a l'aprenentatge icònic per al·ludir a aquell que es fa amb l'ajut d'imatges, dibuixos etc. que representen alguna cosa. És a dir, els contes entrarien dins d'aquesta forma d'aproximació a la cultura i a l'entorn, com apart d'aquest llenguatge escrit i visual que simbolitza i/o representa l'entorn.

Ens preguntem doncs, com transmetem els rols de gènere als infants a través de la literatura infantil des de la primera infància? Què podem fer per canviar-ho? Si és realment un moment important on es comença a decidir quin és el paper que juguen nenes i nens a la societat, no seria necessari revisar seriosament els elements (entre ells els contes) que posem al seu abast per construir aquests papers?

1.2.2. Sexisme a la literatura infantil

Tal com apuntàvem, històricament la literatura infantil ha estat marcada per un discurs construït des d'un a òptica marcada per la desigualtat per raó de sexe. Això és degut al fet que l'elaboració del món simbòlic tradicionalment ha estat a càrrec dels homes, que confeccionaven una representació del món centrada exclusivament sota la perspectiva masculina, amb la figura de la dona subrepresentada i sempre a través de tòpics i estereotips imposats per aquesta cultura patriarcal (Méndez 2004).

A priori, es podria considerar que vivim en una societat cada vegada menys sexista, on hi ha moltes diferències superades i batalles guanyades i per tant, no es consideraria una qüestió primordial a treballar, tampoc en l'àmbit infantil. La realitat però, ens mostra com superada la primera barrera d'accés a una igualtat formal, dins del pla més informal, els homes segueixen tenint més oportunitats que les dones i estan socialment més ben posicionats (Subirats, 1994), reproduint-se encara desigualtats significatives. Ens trobem davant d'un canvi en les formes que adopta aquest sexisme, que es torna més subtil, no tant fàcilment detectable i moltes vegades, normalitzat.

Aquí creiem que val la pena citar a l'escriptora nigeriana Chimamanda Adichie (2015) quan en un discurs recent alerta sobre la importància de trencar amb un repartiment de rols desigual naturalitzat en l'imaginari social i legitimat a base d'esdevenir reiteratiu i comú, 'si hacemos algo uno y otra vez, acaba siendo normal. Si vemos la misma cosa una y otra vez acaba siendo normal. Si solo los chicos llegan a monitores de clase al final llegará el momento en que pensemos; aunque sea de forma inconsciente, que el monitor de la clase tiene que ser un chico. Si solo vemos a hombres presidiendo empresas, empezará a parecernos 'natural' que sólo haya hombres presidiendo empresas'. Cosa que podem traslladar a l'esfera de la literatura infantil; si sempre veiem representacions d'una realitat desigual, aquesta acaba naturalitzant-se i esdevenint legitimada.

Ens basem per exemple en un estudi realitzat per l'*Association Européene Du cote Des Filles* al 1996, on, tal i com exposa Pastor (2010) quan en fa referència, es va constatar la construcció de rols de gènere a través de la narració marcadament estereotipats; visió masculina del món, predomini de personatges masculins, jerarquia del treball masculí retribuït i prestigiós, ús d'ulleres, associat a la intel·ligència i serietat, gairebé sempre en personatges masculins, o ús d'instruments musicals també gairebé sempre en mans d'home i nens.

Altres estudis i articles sobre la matèria il·lustren resultats similars. L'article 'El cuento infantil como herramienta socializadora de género' (Ros 2013), conclou que efectivament es transmeten estereotips associats al gènere, i que a més a més, aquells rols més comuns com la violència i l'agressivitat en els homes, i la cura i l'ajuda als altres en les dones, són els que apareixen com a més significatius. Tot i que en certa mesura, l'estudi també apunta que els contes es van adaptant progressivament a la societat actual, amb personatges femenins i masculins que comencen a desenvolupar diferents rols.

És aquesta també una qüestió que ens interessa particularment estudiar; l'emergència d'una nova literatura que va esdevenint motor d'una nova forma d'entendre i representar la realitat. Noves estratègies que intenten redefinir l'imaginari infantil a través d'altres eixos que defugen els esquemes tradicionals amb què eren representats tradicionalment els rols de gènere, el sexe o la família, tal com expressa Tajahuerce (2014) '*(...) las nuevas princesas construyen su propio castillo y eso no las hace menos femeninas, al contrario, las hace más libres*'.

1.2.3. Investiguem a Terrassa

Considerem interessant i pertinent observar com opera aquesta realitat en el context de la ciutat de Terrassa. Ciutat amb més de 215.000 habitants (Observatori Econòmic i Social i de la Sostenibilitat de Terrassa: 2015), dels quals més de 12.000 són infants d'edats compreses entre els 0 i els 5 anys (Dante 2012, P.31), amb 31 centres públics d'educació infantil i primària i 22 de concertats (Consell Escolar Municipal:2013), amb una xarxa de biblioteques públiques conformada per un total de 6 centres i amb un ampli ventall d'activitats de foment de la lectura per als infants; més d'onze clubs de lectura dins del Programa 'Acosta't a la lectura' o 'L'hora del conte' (Ajuntament de Terrassa: 2014).

Terrassa, com a ciutat pionera en la creació de la Regidoria de la Dona, amb l'existència d'un Pla de Treball per fomentar l'equitat entre homes i dones funcionant des del 2011, concretat en un 'Reglament municipal per a la igualtat de gènere de l'Ajuntament de Terrassa' (Regidoria de Polítiques de Gènere: 2011), on s'assenten les bases per a la integració dins de l'àmbit normatiu municipal de la igualtat de tracte i d'oportunitats entre dones i homes, amb el foment de la Coeducació com un dels principis vectors. I amb algunes iniciatives en marxa entorn la construcció del gènere i la sexualitat, com per exemple sessions de contes LGTB o xerrades il·lustrades sobre la matèria.

I amb especial interès en realitzar aquesta investigació en el marc del projecte de llibreria associativa Synusia, iniciativa cultural i social en marxa des del 2011 a l'Ateneu Candela. Espai de llibreria amb una marcada orientació social, amb una aposta clara pels gèneres d'assaig i pensament polític i la secció de feminismes. Alhora, laboratori d'investigació i formació entorn aquelles qüestions que es consideren prioritàries i que es treballen també a partir del llibre. S'han realitzat diversos cursos entre els quals es poden destacar el de 'Feminismes. Pràctiques, lluites i relacions socials' (Synusia 2013), i el de 'Quan pot un cos col·lectiu? Sabers mundans, expertesa i noves pràctiques' (Synusia 2014). També amb especial interès entorn al món de la infància, amb una especialització en narrativa infantil, prioritzant aquells materials que promouen una mirada crítica i conscient de les més petites vers el seu entorn. Aprofitant els materials també per organitzar activitats per a les famílies, com conta-contes o cicles de teatre, des d'on oferir un espai de socialització transversal i amb continguts. Per a més informació sobre l'activitat portada a terme entorn les temàtiques de feminismes així com tot allò relacionat amb la infància, es pot consultar la pàgina web de l'entitat¹

¹ Web de la llibreria associativa Synusia: <http://synusia.cc>

2. MARC TEÒRIC

2.1. El gènere com a construcció social

El construccionisme social planteja que les paraules i les categories lingüístiques que fem servir per designar la realitat, són les que produeixen realitat. Ens interessa partir d'aquest recorregut teòric que obre aquesta perspectiva i enriqueix la teoria *queer*, per reconèixer que allò que naturalitzem com a 'dona', 'mare', 'nena' entre d'altres categories, són part d'un constructe social conforme es relaciona amb una manera d'haver après i concebut el món. Una de les contribucions més destacades d'aquesta mirada és la de Judith Butler (2006), la qual proposa desnaturalitzar conceptes com el sexe, el gènere i el desig, en tant que són construccions culturals de normes que violenten a aquells subjectes que no participen de les mateixes. Apunta que la idea de 'fer' el propi gènere exigeix en ocasions 'desfer' les nocions dominants de la categoria 'persona'.

Ens interessa doncs d'una banda, partir d'aquí per poder pensar en els gèneres, els rols i les relacions de gènere que transmeten els contes, com constructes socioculturals. De l'altra, generar aquest espai que permeti un "*desfer*" en comú per poder construir espais de generació de nous sentits.

2.2. El gènere i les condicions materials i de temps-lloc

El construccionisme planteja certes limitacions, doncs deixa de banda les condicions materials d'existència. Plantejar que tot és una construcció semiòtica o lingüística corre el risc d'assumir que només canviant el llenguatge o les nostres categories es podria subvertir la realitat, sense tenir en compte els dispositius, tecnologies, distribucions espacials i cossos singulars en els quals la desigualtat s'encarna i estabilitza. En aquest sentit, si no tot és llenguatge o no tot és un constructe cultural, entenem que no podem passar per alt allò material. Existeix una línia neomaterialista dins dels feminismes, que aborda relectures de Marx, com per exemple, Rosi Braidotti (2005), que intenta trobar representacions i figuracions que realment serveixin per transformar la realitat.

També apelem a la mirada que planteja Gerard Coll-Planas (2012) a 'La carn i la metàfora', on exposa críticament el dualisme de la teoria *queer*, la qual situa el cos al centre de les seves propostes i el considera fonamentalment de dues maneres: o bé com una matèria modelable per l'individu, sense límits potencials; o bé com una construcció social, sense negar-ne la materialitat ni el caràcter vulnerable. Entenent el gènere com una construcció

social i cultural, es posiciona en aquesta segona línia, en tant que ens permet entendre (i combatre) el funcionament més material del gènere i de les formes de violència que desplega.

2.3. Una investigació que parteix d'una sèrie de sabers situats

Des dels seus inicis, els estudis feministes s'han caracteritzat per l'encreuament enriquidor de disciplines intel·lectuals diverses. L'element comú de totes elles és el qüestionament de certes prenocions bàsiques de l'epistemologia tradicional, com ara, la defensa de la impossibilitat de pensar una teoria general del coneixement que ignori el context social del subjecte cognoscent. Enfront de l'epistemologia tradicional, des dels feminismes es reconeix la rellevància del subjecte cognoscent, fet que implica que el coneixement és sempre situat, està condicionat pel subjecte i la seva situació particular (espai temporal, històric, cultural i social).

En aquest sentit, resulta important remarcar la necessitat d'elaborar coneixement designant al subjecte que coneix i encarnat en pràctiques concretes, recolzant-nos en la proposta teòrica de Donna J. Haraway (1995), quan parla de 'coneixements situats' o 'coneixements encarnats', que passen pel cos. És necessari reivindicar una escriptura feminista del cos, visualitzar i aprendre en els propis cossos. És des d'aquesta base des d'on es procedeix a l'aproximació de les mirades de la comunitat estudiada, entorn les narratives infantils i els rols i relacions de gènere.

2.4. Literatura infantil i perspectiva de gènere

La literatura, com a mitjà comunicatiu i acadèmic, juga un paper transcendental en la consolidació del sistema patriarcal. Es difonen estereotips de gènere que s'inicien com un conte de princeses a la infància, es consoliden com a part de la fantasia a l'adolescència i conformen una finalitat en l'imaginari col·lectiu de les dones a l'edat adulta. És necessari per tant establir espais d'anàlisi per criticar, seleccionar i discutir els estereotips que es divulguen per mitjà de la literatura infantil, abans de que l'acte aparentment innocent d'explicar un conte a la infància, es converteixi en violència a la maduresa. Fent servir les paraules de Pierre Bourdieu que utilitza Tajahuerce (2014), es tractaria d'una 'violència simbòlica contra les dones, amortitzada, insensible i invisible per les pròpies víctimes'.

Assumim aquesta doble capacitat de la literatura, que pot esdevenir espai de descoberta i ampliació de la visió del món, o per al contrari, element que condicioni la nostra forma de

concebre la realitat a través d'estereotips limitadors, recorrent a les paraules de Mateos i Sasiain (2006, p.4), 'los cuentos pueden ser liberadores o limitadores y por eso consideramos fundamental trabajar con ellos de forma consciente, teniendo en cuenta su potencial legitimador de conductas sexistas y, a la vez, su faceta creadora de nuevos mundos'.

Amb la present investigació analitzarem detingudament la relació entre la literatura infantil i el gènere, partint de la base que la majoria dels contes, clàssics i actuals, reforcen els estereotips negatius sobre les dones i presenten als homes amb aspectes positius que contribueixen a la violència contra les dones i també a reforçar els prejudicis i a discriminar negativament per raó de sexe (Mateos i Sasiain 2006). I amb el desig de subvertir aquesta realitat, contribuint amb noves pistes i percepcions que ajudin a pensar una literatura infantil igualitària, i per tant, més justa, doncs els infants tenen el dret de conèixer el món lliure de prejudicis imposats.

3. METODOLOGIA

3.1. Investigació situada

La recerca es planteja en termes d'*investigació situada*, tal com apuntem ja a l'apartat 3.3 'Una sèrie de sabers situats', es tracta d'una visió epistemològica que parteix del fet que totes les formes de conèixer la nostra vida social estan situades en un context històric i corporal i és important tenir en compte que el coneixement que es produeix o l'anàlisi que es fa de la realitat, vé marcat per la posició de la investigadora, en tant que ésser social que ocupa un lloc determinat i té unes percepcions determinades (Haraway 1995).

La nostra posició com a investigadores es situa en part, dins del pròpia investigació, partint del lloc que ocupem com a dones i llibreteres a Synusia, espai de lectura i construcció de comunitat entorn el llibre infantil. No ens podem desprendre per tant, de tot el que això porta implícit, la càrrega afectiva i emocional que alhora, considerem important incloure en tot el procés. És precisament des d'aquí d'on sorgeix la necessitat d'investigar, de conèixer més d'aprop la realitat i de voler-la canviar conjuntament amb la resta de la comunitat que envolta els infants.

És una recerca a cavall entre el pensament, l'acció i l'enunciació, que busca preguntar-se com trencar amb els filtres ideològics i els marcs heretats, així com produir coneixement que begui directament de l'anàlisi concret del territori de vida. I a partir d'aquí, preguntar-se com posar a funcionar aquest coneixement per a la transformació social, com fer operatius els sabers que ja circulen i articular-los a la pràctica (Malo 2004). Prenent les paraules de Jorge Ardití et al. (1995) del pròleg de l'edició espanyola de 'Ciencia, *cyborgs* i mujeres', 'Haraway és la primera en admitir que su lectura del presente no es, ni podría ser, inocente, y para ella eso es una fuente de esperanza, no de desánimo (...). Primero, porque al negar la inocencia de su lectura puede hacerse automáticamente comprometida, tanto política como moralmente'.

És a dir, procedir al reconeixement de la realitat de la mà de la pràctica que la conforma, que alhora, esdevé territori de conflicte i transformació. Apropar-nos a la comunitat d'estudi per poder respondre'ns juntes les qüestions plantejades, amb el desig de visibilitzar i transformar a través d'aquesta pràctica col·lectiva, una realitat que promou la desigualtat i la discriminació per raó de sexe, en aquestes edats primerenques. Això significa que entenem 'la investigació com a palanca d'interpelació, subjectivació i recomposició política, que

utilitza mecanismes com l'entrevista essent una excusa per parlar amb altres i entre si' (Malo 2004, p.15).

Així, ens trobem i conversem amb famílies, educadores, professionals de les biblioteques i personal tècnic de l'Ajuntament, per conèixer de primera mà quina és la realitat que envolta la problemàtica i quins són els coneixements que ja circulen per aquesta xarxa. Saber si compartim la inquietud i voluntat de transformació, o veure com podem contribuir a generar-la, a través d'un enfocament col·lectiu conformat per les diferents visions. Especificar que al llarg de la recerca ens referim al terme 'comunitat lectora' per referir-nos als col·lectius que acabem d'esmentar, com a forma de referir-nos-hi de forma global.

3.2. Mètodes

3.2.1. Anàlisi de contes

Per tal de contribuir a la part de diagnosi dels hàbits de lectura dels infants de 0-5, hem optat per analitzar les seves lectures. Per fer-ho, ens sol·licitat a les biblioteques les dades següents: els 10 títols més prestats durant el primer semestre de 2015 de la secció de 0-5 anys a nivell de Terrassa.

Examinem la forma de contemplar la perspectiva de gènere a través d'una sèrie d'indicadors qualitius i quantitius. Escollim aquells que proporcionin informació respecte la forma de representar mitjançant el llenguatge escrit i la il·lustració, els següents aspectes:

- ✓ els estereotips i els rols en funció del sexe
- ✓ els models de família
- ✓ la construcció de la identitat
- ✓ el treball (activitat-ocupació) dins i fora de l'àmbit domèstic
- ✓ l'ús del llenguatge

Cada un dels 10 títols, és analitzat mitjançant la taula següent:

Taula 1: Indicadors utilitzats per a l'anàlisi de contes

PERSONATGES

Qui protagonitza la història
Personatges secundaris
Nº personatges masculins i femenins
Qui resol la problemàtica
Qui salva a qui

REFERÈNCIES SOCIALS DELS PERSONATGES

Rols protagonistes
Ocupacions protagonistes
Relacions familiars
Característiques destacades dels personatges principals
Somnis i aspiracions

TASQUES I ACTIVITATS QUE REALITZEN ELS PERSONATGES

Qui té cura de les tasques domèstiques
Qui te cura de les persones dependents
Treball fora de casa
Quines activitats (oci, cura d'un mateix, estudis,...) porten a terme
Quins objectes fan servir

EMOCIONS DELS PERSONATGES

Com es relacionen amb la por
Lloc que ocupa l'amor
Valentia
Passivitat/Iniciativa
Tristesa
Gelosia
Seguretat
Alegria
Agressivitat
Expressió dels sentiments/emocions
Curiositat

SEXISME AL LLENGUATGE (escrit/visual)

Expressions sexistes
Gènere masculí per tots dos sexes

Cada indicador s'utilitza per a examinar personatges femenins i masculins respectivament. S'inclouen en un dels dos grups els personatges humanitzats (animals, plantes, objectes). Les variables d'anàlisi s'obtenen de l'estudi de diferents guies creades per biblioteques, ajuntaments, diputacions i fundacions² i a partir del propi coneixement sobre la matèria.

² Consultar apartat 1.5 de 'Fonts secundàries'.

El procés d'anàlisi es porta a terme mitjançant la lectura del text i el visionat de la il·lustració. Es realitza una primera aproximació per a la comprensió lectora i posteriorment exàmens més minuciosos per a poder obtenir tota la informació respecte cada variable. En alguns casos no es pot obtenir la informació per alguna de les variables d'anàlisi, deixant el camp buit. Amb les graelles completades, es pot prosseguir amb l'anàlisi comparatiu i en detall.

3.3.2. Entrevistes semiestructurades

S'escull l'entrevista semiestructurada o 'entrevistes en profunditat' com a tipologia d'entrevista flexible i dinàmica que es dirigeix a la comprensió de les perspectives que tenen les informants respecte les seves vides, experiències o situacions, tal com les expressen amb les seves pròpies paraules (Taylor i Bodgan 2003, p.101). Segueix el model d'una conversa entre iguals i no d'un intercanvi formal de preguntes i respostes, essent la figura de la investigadora el propi instrument d'investigació. Es considera la més idònia per l'enfocament de la recerca, ja que través de diàlegs amb preguntes obertes, es genera un clima d'informalitat i proximitat, que ajuda a aflorar percepcions i sensacions en primera persona, generant un espai d'intercanvi i reflexió conjunta.

Presenta elements comuns a la observació participant, doncs al principi s'avança lentament, formulant preguntes no directives o incisives. El tret que diferencia ambdós mètodes és la situació de camp, que en l'entrevista no és natural, sinó es tracta d'un ambient preparat i la informació que rep no és directa sinó mediada pel relat d'altres.

A continuació descrivim el procés seguit. En primer lloc, la fase de disseny, en la qual s'han definit els *continguts*, les *persones entrevistades* i els *moments* de realització, el que conforma el pla d'entrevistes. Per definir els continguts s'ha portat a terme prèviament una familiarització amb la temàtica que ajudés en el coneixement de la problemàtica. D'una banda, a través de l'anàlisi de fonts secundàries, és a dir, articles, monografies i recursos que ens han situat en un punt de partida sobre la qüestió de la narrativa infantil relacionada amb la qüestió del gènere. De l'altra, les xerrades informals mantingudes amb persones de la comunitat d'estudi (lectors i lectores de la llibreria), que ens han aportat intuïcions molt pertinents sobre l'enfocament més idoni, alhora que ens proporcionaven uns primers contactes molt valuosos. Això ens ha ajudat a definir amb precisió l'objecte d'estudi, és a dir, què volem conèixer i quina és la informació que volem obtenir; quines són les dinàmiques lectores dels infants de la franja d'edat 0-5 i com intervé la qüestió de la perspectiva de gènere en aquesta dinàmica.

A partir d'aquí, hem elaborat els guions de les entrevistes, construint blocs temàtics que organitzen i ordenen la informació. Hem preparat quatre guions³; un per les famílies, un per les escoles, un per les biblioteques i un per l'Ajuntament. En tots els casos l'estructura és similar; un primer bloc de perfil de la persona, un segon de lectura i contes, on s'aborden els hàbits lectors de la família i els dels infants, i un tercer bloc sobre lectura i gènere. S'ha considerat pertinent no abordar en primer lloc la problemàtica central que ens ocupa, per mirar d'interferir el mínim possible en les respostes, és a dir, fer fluir primer el diàleg, i una vegada generat el clima de confiança, entrar més en matèria.

Paral·lelament, hem definit els perfils genèrics de les persones entrevistades, en funció de la seva pertinença a la comunitat que volem estudiar, la comunitat lectora dels infants de 0-5. Tenint en compte la mida de la investigació, amb les seves fortaleses i debilitats, hem optat per acotar l'estudi a dues zones de la ciutat de Terrassa, partint de la divisió de les 'àrees d'influència dels centres educatius'⁴. A partir d'aquí, hem entrat en contacte amb dues escoles que ens resultaven pròximes per coneixement directe de persones vinculades, assegurant d'aquesta manera una mínima relació de confiança, essent conscients que aquest esdevé un factor que facilita i aporta fluïdesa al procés. Així, ens hem apropat a la comunitat de les escoles Ponent (zona 1) i la Roda (zona 2), i hem entrevistat a cinc famílies de cada centre, en tots els casos, mares.

Dels mateixos centres hem entrevistat també a professores d'infantil, en el cas de La Roda, tres dels grups de P5, i en el cas de Ponent, una educadora del grup de P4. Per completar la radiografia de la comunitat d'influència dels infants, hem entrevistat a les responsables de les seccions infantils de les biblioteques de les dues zones mencionades, la Biblioteca Central (BCT) i la Biblioteca del Districte 4 (BD4). Finalment, ens interessava l'aportació dels Serveis Educatius de l'Ajuntament de Terrassa, per conèixer a nivell institucional quines mesures i accions concretes es porten a terme en relació al gènere i el conte infantil, amb els infants de 0-5, i en general, el nivell de sensibilitat amb la matèria a nivell municipal.

El procés de realització de les entrevistes s'ha iniciat el març i s'ha prolongat fins al mes d'octubre. Destacar que la lentitud del procés es deu al desig permanent de respectar els ritmes i els temps de les persones entrevistades i no forçar la situació. Considerem que aquesta és una actitud indispensable per garantir una ètica necessària en tot procés d'estudi que respecti la dignitat de les persones entrevistades. A més a més, s'ha proporcionat tota la informació disponible, anticipant el propòsit de les entrevistes i la investigació en el seu conjunt, també com a forma d'ajudar a entendre que és el que estem buscant i com

³ Es poden consultar a l'Annex adjunt.

⁴ Existeixen 4 grans àrees a Terrassa, que engloben diferents barris i unifiquen centres públics i concertats.

utilitzarem el material que sorgeixi de les converses. Així mateix, hem sol·licitat permís per gravar-les, modalitat de registre que hem considerat indispensable per tal de poder processar tota la informació.

A continuació adjuntem una taula resum amb el total d'entrevistes realitzades:

Taula 2: Total d'entrevistes realitzades. Març-Novembre del 2015

	ZONA 2	ZONA 1
FAMÍLIES	5 famílies del CEIP La Roda	5 famílies del CEIP Ponent
BIBLIOTEQUES	responsable secció infantil BCT	responsable secció infantil BD4
ESCOLES	3 mestres P5 del CEIP La Roda	1 mestra P4 del CEIP Ponent
AJUNTAMENT DE TERRASSA	Tècnica dels Serveis Educatius	

Per a l'anàlisi de les entrevistes s'ha procedit en primer lloc, a la transcripció de cada una d'elles de forma quasi literal, és a dir, respectant les imperfeccions de les converses, per tal de reflectir el màxim de fidedigne possible tot el que sorgeix durant el diàleg. Així, es procedeix a la transcripció de les 15 entrevistes, a mesura que es van realitzant. A partir d'aquí i amb tota la informació ja plasmada en els documents, es construeix una taula d'anàlisi per categories, on es va volcant per cada una dels temes, les percepcions, impressions i opinions de les entrevistades. Les categories són aquelles que ajuden a extreure de forma àgil informació concreta sobre un subtema plantejat amb la investigació. A part, s'adjunten per a cada tema i persona, cites literals que es consideren il·lustratives per al tema referit.

A continuació oferim les categories d'anàlisi utilitzades per a cada un dels col·lectius entrevistats:

Taula 3: Categories d'anàlisi de les entrevistes

FAMÍLIES	BIBLIOTEQUES
Edat, formació, professió, membres família	Perfil usuari/es
Hàbits lectura (freqüència, preferències, etc.)	Usos
Ús de biblioteques públiques	Títols secció infantil i classificació
Factors que intervenen en la selecció de llibres	Criteris de selecció del fons
Hàbits lectura dels fills/es (freqüència, preferències, etc.)	Criteris de selecció de les famílies
Ús de biblioteques públiques amb els/les filles	Contes més demanats
Factors que intervenen en la selecció dels contes	Activitats
Paper dels infants en la tria (actiu, passiu, etc.)	Paper que juga el conte infantil en el desenvolupament dels infants
Vivència de l'experiència lectora (parlen sobre els contes, personatges...)	Selecció de material específic sobre igualtat de gènere-coeducació
Percepció del paper del conte infantil en el desenvolupament dels infants	Petició de les famílies de materials específics sobre gènere o que incorporin dins del relat
Intervenció de qüestions relacionades amb el gènere en la tria dels contes	Classificació com a matèria específica
Presència d'estereotips en els contes infantils dels seus fills/es	Existència de guia específica sobre la matèria
Gestió dels rols de gènere dels contes per part dels infants (imiten, capgiren...)	Activitats sobre contes no sexistes-igualtat de gènere
El gènere en els contes de la seva infantesa i canvi respecte el moment actual	Importància de la igualtat de gènere a la narrativa infantil
Importància de la igualtat de gènere a la narrativa infantil	Percepció sobre la forma d'abordar temàtica a la literatura infantil
Percepció de la correspondència de la narrativa infantil actual amb la realitat de les famílies	

ESCOLES	SERVEI D'EDUCACIÓ (AJ. TERRASSA)
Grup	Tasca de la tècnica, antiguitat, composició S. Educatius
Antiguitat com a educador/es	Existència de polítiques concretes de foment de la lectura infantil
Dinàmiques lectores a l'aula (freqüència, activitat dirigida o lliure, disposició dels contes...)	Disponibilitat de dades estadístiques sobre lectura infantil
Criteris i formes de selecció dels contes i freqüència de renovació	Percepció del paper de la literatura infantil en el desenvolupament dels infants
Preferències observades dels infants (temàtiques, títols...)	Consideració de la qüestió de la igualtat de gènere com a objectiu de treball de l'Ajuntament
Vivència compartida de l'experiència lectora (comentaris, jocs, etc)	Existència de polítiques concretes de sensibilització entorn la igualtat de gènere i mesures
Ús del conte infantil com a eina d'aprenentatge	Formes de treball i agents implicats
Activitats entorn la lectura i els contes	Valoració sobre els resultats
Ús de la biblioteca pública	Valoració de la idoneïtat del conte com a eina de sensibilització per la igualtat de gènere
Conte infantil com a tema treballat amb les famílies	Promoció d'activitats de foment de la lectura infantil no sexista
Percepció del conte infantil en el desenvolupament dels infants	Valoració del seu funcionament
Intervenció de qüestions de gènere en la tria dels contes infantils	Possibles formes de promoció d'una guia de literatura infantil no sexista
Presència d'estereotips en els contes infantils dels alumnes	
Gestió dels rols de gènere dels contes per part dels infants (imiten, cagiren...)	
Coneixement d'activitats infantils a Terrassa entorn el conte infantil i la igualtat de gènere	
El gènere en els contes de la seva infantesa en relació amb l'actualitat	
Importància de la igualtat de gènere a la narrativa infantil	
Correspondència de la narrativa infantil actual amb la realitat de les famílies	

3.3.3. Grup de discussió

Una tercera tècnica utilitzada ha estat el Grup de Discussió, dissenyat per obtenir percepcions i idees sobre el tema que ens ocupa. Seguint l'esquema de fases del disseny proposat per Stewart i Shamdasani que proposen Feijóo et al. (2007) hem partit de la *formulació de les preguntes de recerca*, plantejades amb la investigació i al voltant de les quals prèviament hem dissenyat ja les entrevistes. A partir d'aquí, hem procedit al *mostreig*, partint de la premissa que en cap cas es tractava de cercar la representació estadística, tenint en compte que "la probabilitat de selecció de cadascun dels elements roman desconeguda i tant les característiques de la població com la facilitat d'accés a aquesta població constitueixen el criteri bàsic de selecció", com a particularitat de la investigació qualitativa. En aquest cas, hem considerat convidat a participar a totes les persones

entrevistades, és a dir, famílies, educadores dels centres educatius, personal de les biblioteques i de l'Ajuntament. L'objectiu era posar en discussió les percepcions i intuïcions sorgides durant les converses individuals, de forma col·lectiva, per fer emergir a través de la interacció, noves percepcions, generant alhora nou coneixement. Després d'haver mantingut les diferents converses personals i haver analitzat el contingut, hem considerat a més a més que la conformació del grup complia la condició de suficient homogeneïtat per garantir un diàleg integrat.

Respecte la mida del grup, partíem d'una base de 15 persones, nombre que assegurava un grup força adequat, tenint en compte les possibles baixes que reduirien la mostra. Ens interessava un grup gran que propiciés moments de pluja d'idees i una conversa àgil. El tercer pas ha estat escollir la *figura de moderadora*, acordant així la organització interna de la sessió, dividint les tasques pròpies de moderació, de suport en la dinamització i de recollida d'informació. Un quart pas el conforma *l'elaboració del guió* de la sessió, cosa que hem fet partint de les percepcions extretes amb les entrevistes, que ens han guiat alhora de pensar cap a on dirigir les preguntes a formular. També tenint en compte el temps previst de duració, que no volíem que sobrepassés les 2h i mitja.

Finalment i tenint ja un disseny força tancat, hem procedit a convidar a les integrants mitjançant un correu electrònic. Hem considerat interessant donar-li un enfocament molt informal, carectaritzant el grup com una trobada-esmorzar on dialogar de forma tranquil·la i pròxima. Durant dues setmanes hem fet el seguiment de la resposta, ja que ens havíem fixat a 4 persones la viabilitat del grup, nombre que al final es duplica. La sessió té lloc el dissabte 14 de novembre del 2015 de 10h a 12.30h a l'Ateneu Candela, seu del projecte Synusia, i les conforma per 8 participants més les tres tres integrants de l'equip de treball; 5 famílies, 1 mestra i 1 persona de Serveis Educatius, concretament de l'àrea de gestió de les escoles bressol. La *conducció del grup* es porta a terme de forma molt fluïda, i es genera una conversa molt àgil de seguida. S'enregistra la sessió alhora que es prenen notes per al posterior *anàlisi i interpretació*. A continuació, oferim les categories d'anàlisi utilitzades (a l'Annex es poden consultar les notes).

Taula 4: Categories d'anàlisi del Grup de Discussió

GRUP DE DISCUSSIÓ
Què fonamenta la importància d'una narrativa no sexista
Importància d'aquesta fase de vida (conformació de representacions i hàbits)
Accions concretes que es podrien portar a terme o pensar per promoure el llibre infantil no sexista a escoles, institucions, llars i biblioteques
Categorització dels materials en biblioteques i llibreries. Secció específica, formes diferents de classificar...
Possibles canals de difusió per promoure i divulgar materials amb perspectiva de gènere

3.2.4. Anàlisi de fonts secundàries

Al llarg de la investigació, s'han consultat diferents fonts secundàries amb l'objectiu d'aprofundir en algun aspecte concret considerat rellevant per la recerca. Així, ens hem acostat a documents especialitzats o portals d'internet de referència, que aporten informació d'interès. A continuació, indiquem quines són aquestes fonts:

El Reglament Municipal per a la Igualtat de Gènere de l'Ajuntament de Terrassa, un document que té per objecte la integració dins l'àmbit normatiu municipal, la igualtat de tracte i d'oportunitats entre dones i homes, i que estableix els principis d'actuació que han de regir l'actuació dels òrgans de govern i de gestió de l'Ajuntament de Terrassa, així com les mesures que han d'adoptar per incorporar la perspectiva de gènere en les polítiques i les actuacions municipals. Concretament, ens hem centrat en l'Article 18 relatiu a la Coeducació.

Per a l'anàlisi de la composició dels fons de les biblioteques, hem examinat minuciosament el Document de política de col·lecció de la BCT, disponible en línia a la pàgina web de l'Ajuntament de Terrassa, a l'apartat de biblioteques. Document que es conforma com una guia per les professionals de les biblioteques, on s'hi descriu la composició dels fons de la Biblioteca Central, característiques de cada secció, així com un conjunt de criteris que orienten a l'hora de seleccionar materials per al fons de totes les biblioteques.

Hem examinat el portal Gènius, la web Infantil de la Xarxa de Biblioteques de la Diputació de Barcelona, dirigida a infants menors de 14 anys. S'hi poden trobar recomanacions de títols, guies de lectura, i recursos per a famílies i escoles. Considerem rellevant la informació que ens aporta en relació a orientacions lectores, preferències, temàtiques o continguts que es prioritzen o destaquen.

Per conèixer amb detall el conjunt d'activitats ofertades als centres educatius des del Servei d'Educació de l'Ajuntament de Terrassa, hem consultat la Guia d'Activitats impulsada des del mateix servei, disponible i consultable en línia a la pàgina web de l'Ajuntament de Terrassa. Hem examinat detingudament tipologia d'activitats, destinatàries i classificació, atenent a la franja d'edat i temàtica que ens ocupa.

Per a l'anàlisi dels contes hem consultat les fonts següents:

- ✓ *Guia de contes no sexistes. Ajuntament de Santa Coloma de Cervelló. 2011.* Proposta de contes infantils pensats per formar a nens i nenes en igualtat, a pares i mares, professorat i altres persones involucrades en el món de l'educació i els contes.
- ✓ *Guia de literatura infantil no sexista. Ajuntament de Viladecans* (no es disposa d'any de publicació). Recull bibliogràfic que incorpora la relació de llibres infantils amb què compta el catàleg de la Biblioteca de Viladecans que fomenten rols femenins i masculins i models de relació alternatius als tradicionalment basats en estereotips o criteris que puguin ser sexistes.
- ✓ *Guia de contes no sexistes. Biblioteca de Cornellà de Llobregat. 2009.* Es tracta d'una una guia de contes i literatura infantil no sexista, destinada a mostrar com el sexisme en els contes pot afectar l'educació dels infants. Recomana un seguit de contes no sexistes classificats per edats dirigits en part, a conscienciar a la població entorn la qüestió.
- ✓ *La mochila violeta. Guía de lectura infantil y juvenil no sexista y coeducativa. Diputación de Granada, 2014.* Selecció de contes i relats infantils i juvenils que plantegen altres maneres més igualitàries de construir el nostre imaginari, tant a nivell individual com col·lectiu.
- ✓ *Por una igualdad de géneros a través de la literatura infantil. Fundación Sánchez Rui Pérez, 1996.* Projecte de sensibilització que analitza la perspectiva dels infants sobre la percepció de qüestions relacionades amb el repartiment de rols sexuals a la societat, motiva a partir dels contes infantils una reflexió sobre els estereotips sexuals, i pretén afavorir un canvi d'actitud als infants davant de situacions discriminatòries per raó de sexe.

4. ANÀLISI DEL CONTE INFANTIL DES D'UNA PERSPECTIVA DE GÈNERE

4.1. Anàlisi de contes

En aquest apartat procedim a l'anàlisi dels 10 contes més prestats a les biblioteques de Terrassa, de les seccions de Petits Lectors (0-6), durant el primer semestre del 2015. En primer lloc, oferim una taula resum amb els títols, el número de préstecs, i les dades bibliogràfiques corresponents:

Taula 5: Els 10 títols més prestats a Terrassa durant el primer semestre del 2015

AUTOR/A	TÍTOL	EDITORIAL	Nº PRÉSTECES	ANY EDICIÓ	IDIOMA	EDAT RECOMANADA	PÀG.	GÈNERE	LLETRA
1 Falconer, Ian	L'Olivia i les princeses	Andana	39	2014	cat	A partir de 4	36	Literari	Lletra d'impremta
2 Geis, Patricia	Les Quatre estacions-capsa	Lupita Books	35	2013	cat	A partir de 3	48	Literari	Lligada-impremta
3 Perrault, Charles	La Caputxeta vermella	Combel	33	2004	cat	A partir de 4	24	Popular	Lletra d'impremta
4 Laval, Thierry	Digues on és: Mons imaginaris	Cruïlla	31	2010	cat	A partir de 3	14	Literari	Lligada-impremta
5 Anna Grau (adapt)	La Vella del bosc	Combel	31	2003	cat	A partir de 4	24	Popular	Lletra lligada
6 Falconer, Ian	Olivia... i la joguina perduda	FCE	30	2004	cat	a partir de 5	34	Literari	Lletra d'impremta
7 Grimm, J., Grimm, W.	La Bella dorment	Combel	30	2006	cat	A partir de 4	24	Popular	Lletra lligada
8 Denou, Violeta	En Teo i els seus avis	Timun Mas	28	2004	cat	A partir de 3	14	Literari	Lletra d'impremta
9 WAA	La Pepa va a la biblioteca	Beascoa	28	2014	cat	A partir de 3	16	Literari	Lletra d'impremta
10 Deneux, Xavier	Els Nombres	Combel	28	2013	cat	A partir de 3	20	Literari	Lletra d'impremta

A continuació oferim per a cada títol una breu sinopsi i un anàlisi dels diferents ítems que hem escollit per obtenir una aproximació de la seva forma de tractar el gènere.

1. 'L'Olivia i les princeses' [Andana | 2014]

És el conte més prestat, amb 39 registres durant el primer semestre del 2015. És de Ian Falconer, pintor i il·lustrador nord-americà, publicat per l'editorial Andana al 2013, en català. La protagonista de la història és l'Olivia, una porqueta valenta, decidida i descarada, que s'embarca en una recerca de la identitat. L'Olivia està cansada que totes les seves amigues vulguin ser princeses, i a més a més, princeses roses. No entén que totes vulguin ser iguals. Ella no sap què vol ser quan sigui gran, potser infermera o reportera, però té claríssim que no vol ser princesa.

L'Olivia és simpàtica, divertida i esbojarrada, té molta personalitat, i és molt trapella. L'estètica del conte és molt original, amb unes il·lustracions força minimalistes però molt expressives. S'ha fet una sèrie de televisió amb les històries del personatge i ha estat traduït a múltiples llengües. Aquest és el quart llibre publicat de la col·lecció de l'Olivia.

Si analitzem com s'aborda la qüestió del gènere, cal assenyalar en primer lloc que es tracta d'una protagonista femenina, sobre la que gira tota la trama. Com a personatges secundaris femenins apareixen la mare, la mestra i companyes de l'escola, i com a personatges masculins hi ha el pare, els germans i els companys de l'escola, per tant, resulta una proporció força igualada. Els rols socials de la protagonista són els de filla, germana i estudiant, i les secundàries desenvolupen el paper de mare, treballadora i cuidadora. Els personatges masculins actuen com a pare, germà i estudiants.

Les ocupacions principals de les protagonistes són l'estudi, el joc, les cures i el treball, i les dels personatges masculins són el joc, l'estudi i la família. Les relacions familiars que s'estableixen a la història són entre una família de 5 membres conformada per el pare, la mare, 2 germans i la protagonista, és a dir, tradicional. Les característiques destacades del personatge principal són la creativitat, la imaginació, l'inconformisme i la simpatia, amb uns somnis i aspiracions de ser diferent i trobar el que busca. A l'hora d'examinar les tasques i activitats que realitzen els personatges, veiem com les principals tasques domèstiques i de cura estan a càrrec de la mare, també el treball fora de casa. Les activitats observades dels personatges femenins són jugar, ballar i estudiar i com a objectes utilitzen disfresses, llibres, llibretes i posters, i els masculins un diari i cotxes de joguina. A nivell d'emocions les figures femenines es presenten valentes, tristes, segures, alegres, expressives i curioses. Els masculins apareixen en segon terme i no presenten emocions a destacar, més aviat una conducta passiva. En línies generals observem expressions sexistes a nivell de llenguatge visual i escrit, en el fet que les tasques domèstiques es representen associades exclusivament a la figura de la mare, mentre el pare llegeix el diari, i també que la professió de mestra, queda associada a la dona. Finalment, observem que s'utilitza el gènere masculí per referir-se a tots dos sexes.

2. 'Les quatre estacions' [Lupita Books | 2013]

És el segon conte més prestat de la secció de Petits Lectors, amb 35 préstecs registrats. L'autora és Patricia Geis, editat per Lupita Books a l'any 2013, en català. Es tracta d'una capsa amb 4 llibres de cartró gruixut sobre les quatre estacions de l'any, per treballar el vocabulari.

A la pàgina dreta es plantegen objectes quotidians i propers a l'infant relacionats amb cada estació i, a la de l'esquerra, una frase amb rima que introdueix el concepte.

A l'hora d'analitzar el tractament del gènere, resulta difícil precisar doncs és un conte molt enfocat als coneixements i el vocabulari i no hi ha personatges principals, trama o emocions a destacar. Nenes i nens que apareixen relacionats amb cada paraula-concepte i fan gestos determinats. Únicament destacar el dibuix si estereotipat, doncs les nenes sempre van amb vestit i quasi sempre són rosses o amb el cabell clar, i els nens amb pantalons i morenos o de cabell més fosc.

3. 'La Caputxeta vermella' [Combel | 2004]

El tercer conte més prestat amb 33 registres. És un conte popular original de Charles Perrault i adaptat pels germans Grimm al 1857, publicat per Combel al 2007 en català. La Caputxeta Vermella és una nena que ha de portar un cistell amb menjar per a la seva àvia malalta. La mare li adverteix de no travessar el bosc, consell que la Caputxeta no segueix. Al bosc, la Caputxeta es troba el Llop, que l'ensarrona i li fa dir on viu l'àvia. Després el Llop s'avança a la Caputxeta i, en arribar a casa l'àvia, amaga l'àvia a l'armari (versió modificada, originalment se la menja). Quan arriba la Caputxeta, el Llop, que és al llit amb la roba de l'àvia, es fa passar per aquesta i intenta manjar-se la Caputxeta, però arriben uns caçadors i la salven, fent sortir l'àvia de l'armari.

Si fem un anàlisi dels continguts del conte en relació al tractament de la qüestió del gènere, ens fixem en primer terme en el sexe dels personatges i el paper que tenen a la història. La protagonista és femenina, La Caputxeta, compartint espai amb el Llop, personatge animal humanitzat amb el sexe masculí, i amb la mare i l'àvia com a secundàries femenines, i els caçadors masculins. En aquest cas doncs, la xifra també està igualada. La problemàtica presentada és resolta pels personatges secundaris masculins, que són els que a la vegada, salven a la protagonista. Les figures femenines exerceixen els rols de filla, mare, àvia i treballadora, i s'ocupen de les tasques de cures, dibuix, i lectura. Les masculines exerceixen de caçadors, no apareixent cap altra ocupació a destacar. Elles es presenten obedients, innocents i curioses, i ells astuts i valents. Exceptuant la Caputxeta, les dones apareixen exclusivament dins l'àmbit domèstic, i quan surten (Caputxeta), les enganyen i necessiten un home que les salvi, i en canvi els homes apareixen amb normalitat i còmodament inserits a l'espai públic (el llop i els caçadors). Els objectes també estan clarament estereotipats, essent un cistell, les flors, i un llibre els que es relacionen amb la figura femenina i les escopetes en el cas dels homes. En referència als sentiments i la seva relació amb la por, veiem com la Caputxeta si que es presenta atemorida arran de l'acció del llop cap al final de la trama,

mentre que ells es mostren sempre atrevits i sense símptomes de temor. De la mateixa manera, la figura de la Caputxeta es mostra obedient i en certa manera, passiva, doncs fa únicament allò que li diuen, mentre que ells són els que condueixen l'acció, el llop enginyant el pla i els caçadors portant a terme el rescat. Veiem molts elements sexistes a la història narrada, tant pel què fa al contingut de la història en si, com pel què fa a expressions verbals i visuals, com per exemple objectes clarament estereotipats, elles el costurer, ells les armes, o la indumentària d'elles rosa i la d'ells colors foscos. També observem l'ús del gènere masculí per tots dos sexes.

4. 'Digues on és: Mons imaginaris' [Cruïlla | 2010]

Aquest és el 4rt conte més prestat amb 31 préstecs registrats. L'autor i il·lustrador és Thierry Laval i està editat per Cruïlla, publicat el 2010 en català. Es tracta d'un conte amb solapes i moltes il·lustracions per aprendre vocabulari sobre els personatges de la mitologia, els contes i les faules, les llegendes i la ciència-ficció.

La il·lustració és amb colors molt vius, amb dibuixos de personatges i animals en forma caricaturesca, amb estètica de còmic, molt basat en la fantasia i l'humor. El format del conte resulta interessant perquè és amb tapa dura i rectangular, cosa que ofereix la possibilitat d'experimentar amb la forma, no la més habitual, i l'habilitat dels infants per subjectar-lo i destapar les solapes.

No apareix una figura protagonista, ni masculina ni femenina, tot i que si que a cada plana hi destaca un personatge més gran que la resta, i en tots els casos és un personatge masculí. A nivell general, comptabilitzem molts més personatges masculins que femenins; uns 80 de masculins enfront 16 de femenins. Cada història presenta situacions en què són els homes el que solucionen les situacions, i les dones adopten un rol passiu i/o dependent, essent salvades de perills varis i quasi en totes les escenes, acompanyades d'homes, mai soles. Se les representa ballant, menjant, descansant o cuidant animals, i a ells lluitant, carregant objectes o muntant animals, i protegint a dones indefenses o seduïnt-les. Per al contrari, elles no es mostren mai en la mateixa actitud seductora, sinó a l'expectativa del que els hi ofereixen els homes. A nivell general doncs, s'observen nombrosos elements sexistes, tant en la trama com en el llenguatge escrit i visual, destacant una caracterització dels cossos femenins marcadament sexualitats.

5. 'La vella del bosc' [Combel | 2003]

El 5è conte de la llista amb 31 préstecs, igual que l'anterior. Es tracta d'un conte popular català il·lustrat en aquest cas per Mar Póveda i adaptat per Anna Grau. Editat per Combel el 2007 en català. Una noia es perd al bosc i un colom l'ajuda a proveir-se de tot allò que necessita, fent-la acudir a un arbre que resulta tenir tot el que li manca. Finalment, com a favor a canvi li demana que li porti un anell que té una bruixa. Resulta que amb aquesta acció, trenca l'encanteri que queia sobre un príncep convertit en l'arbre i a estones, el colom que la guiava.

Examinant el contingut de la història, se'ns presenta en primer lloc una noia com a protagonista, i una brúixa-vella com a secundària, mentre que el co-protagonista és el colom-arbre-príncep. La noia és dèbil i desvalguda, necessitant permanentment l'assistència del colom i de l'arbre per resoldre les seves necessitats, i obedient, acatant instruccions del colom sense qüestionar. Ell en canvi, resulta ser resolutiu, efectiu i enginyós. El personatge de la vella-brúixa es presenta com una dona lletja i malèvola, que exerceix el mal cap als altres⁵ amb un paper poc actiu al llarg de la trama. Aquesta, és conduïda exclusivament pel personatge masculí, que és qui dirigeix l'acció i condueix al desenllaç. Els objectes que veiem associats a cada personatge, difereixen clarament per raó de sexe, en el cas de la noia flors, menjar, vestits, anell, i en cas de l'home, la clau, essent simbòlicament l'objecte que alhora resol la problemàtica. En el llenguatge escrit trobem clares expressions sexistes en la figura de la noia; expressa reiteradament inseguretat i dependència 'què faré ara, pobre de mi, no sabré sortir-me'n, em moriré' o a nivell visual, rostre amb expressió trista i desvalguda. També l'estètica de l'altra figura femenina, la brúixa, en constraposició, adquireix significació, essent representada vella i lletja. S'empra el masculí per referir-se a ambdós sexes.

6. 'Olivia...i la joguina perduda' [FCE | 2004]

Es tracta d'una altre títol de la col·lecció de l'Olivia, el 6è més prestat, amb 30 registres. És també de Ian Falconer, editat pel Fondo de Cultura Económica el 2004 en català. És l'homenatge de la seva protagonista, l'Olivia al món de la dansa i l'obra plàstica de Pollock i Degas.

En aquest conte, l'Olivia ha perdut la seva joguina preferida, i la busca per tota la casa. Igual que en els dos contes precedents d'aquest personatge, els diàlegs són enginyosos i divertits.

⁵ La figura femenina de la brúixa adquireix especial rellevància dins dels contes populars. S'utilitzaven generalment per fer referència a dones que no encaixaven en el marc social del moment, per ser autònomes, posseir coneixements i autoritat, atributs que en el marc de la cultura patriarcal convenia no associar a l'esfera femenina, i per això se les representava malèvoles i marginades.

Aquest cop, l'autor afegeix un nou color, el verd. La il·lustració és també minimalista, amb un toc marcadament còmic en les expressions del personatge principal.

La protagonista és femenina, l'Olivia, acompanyada per la resta de membres de la seva família, com a secundaris; la mare, el pare i els dos germans petits, aquests tres últims més en segon terme, amb un rol marcadament passiu. L'Olivia exerceix diferents rols a llarg de la trama, com a filla, germana, futbolista, igual que la mare, que la veiem cosint, donant el menjar o parlant amb la seva filla, totes elles, tasques de cura. En contraposició, el pare apareix poc i en situació de descans, llegint el diari i aliè a la cura dels infants.

D'una banda doncs, el conte presenta molts elements que podríem dir que inclouen la perspectiva de gènere, oferint la imatge d'una nena gens estereotipada, atrevida, valenta i descarada, que sempre porta la veu cantant de la història i que defuig qualsevol tipus d'encasellament per raó de sexe. No obstant, el personatge de la mare segueix mostrant una realitat desigual, on tot el pes de la cura dels infants recau en la seva figura, mentre el pare llegeix el diari. Els personatges masculins en general, passen molt desapercibuts, per la qual cosa, tampoc podem afirmar que no se'ls hi atribueixen determinades característiques que estableixin un rol de gènere determinat.

7. 'La bella dorment' [Combel | 2006]

El setè del llistat, amb 30 préstecs comptabilitzats. Conte popular original de 1634, amb una versió de Charles Perrault al 1679 i una de nova al 1812 dels germans Grimm. Combel publica aquesta versió al 2006 adaptada a nenes a partir de 3 anys, en català. Es tracta d'una princesa que és maleïda per una bruixa al moment del seu naixement: si es punxa cosint, morirà. Una fada intenta treure-li poder a l'encanteri i el reformula, matitzant que en punxar-se amb una filosa, caurà adormida durant cent anys, fins que un veritable petó d'amor la despertarà. I així succeeix quan la princesa ja és adulta i es punxa amb el fus, un príncep la troba i la salva amb un petó.

Conte popular que també conté gran presència d'estereotips sexistes a les seves pàgines. El personatge protagonista és una noia, la Bella dorment, no obstant té un paper marcadament passiu, a mercè del que succeeix al seu voltant i del que les altres decideixen per ella. El personatge masculí principal és el príncep, tot i tenir poc pes al llarg de la trama. La resta de personatges femenins són les fades, la mare i la bruixa, i els masculí secundari recau en la figura del rei. Les figures femenines porten a terme bàsicament tasques de cura, la mare de la filla, les fades de la princesa, vetllant per ella, mentre el príncep es presenta com un

caçador. En la mateixa línia, els objectes que es relacionen amb els diferents caràcters de la història, són, d'una banda, la vareta màgica, el fus i el llit pel què fa a les dones, el cavall, l'arc i les fletxes pel què fa als homes. En referència als trets que caracteritzen els personatges, la princesa es presenta obedient i passiva, mentre que ell es mostra com una persona valenta i decidida. Les missions d'un i altre també són notablement diferents, doncs la princesa té com a finalitat última ser trobada per un príncep i casar-se, mentre ell no presenta, a priori, condicionants que el determinin. Observem expressions sexistes al llenguatge, com per exemple, utilitzar el terme 'filla bonica' per referir-se a la noia i 'jove valent i decidit' per referir-se al noi, és a dir, destacant únicament atributs físics quan parlen d'ella i de personalitat quan parlen d'ell. També s'utilitza el gènere masculí per fer referència als dos sexes.

8. 'En Teo i els seus avis' [Timun Mas | 2004]

Conte prestat 28 vegades al primer semestre del 2015, de Violeta Denou, publicat per Timun Mas al 2008, en català. Es tracta d'un títol que pertany a la col·lecció 'D'en Teo descobreix el món', amb més de 40 títols, on presenten el Teo en diferents escenes de la vida quotidiana. S'inclou una guia didàctica dirigida a les famílies, amb pautes per a l'acompanyament a la lectura. En aquesta història el Teo descobreix l'entorn de casa els avis a través de diverses activitats i acompanyat per diferents membres de la seva família; tenir cura de la casa, tenir cura de l'hort i els animals, cuinar, sortir a passejar en cavall o pescar.

Si analitzem el conte des de la òptica de la perspectiva de gènere, cal tenir en compte en primer lloc, el protagonisme de la història, que recau en la figura del Teo, un nen. Com a secundaris apareixen la resta de membres de la seva família, conformada per el germà, els avis i la seva mare i pare, més els cosins i tiets, és a dir, l'estructura de família extensa tradicional. Els rols que desenvolupen els personatges venen molt marcats per les relacions familiars. Les ocupacions de les figures femenines sempre giren entorn a les tasques domèstiques i de cura, dels infants o dels homes. Mentre ells porten a terme tasques fora de casa o d'oci. Els objectes amb que es relacionen també estan clarament estereotipats, essent la bugada, cistells, utensilis de cuina o flors en el cas d'elles, diari, carretó, llibres, bastó, canya de pescar o barbacoa en el cas d'ells. Elles són carinyoses, atentes i entregades mentre ells són decidits i curiosos. La indumentària també està clarament diferenciada per raó de sexe; el rosa, vestits, llaços, davantals i mocadors associats a les dones, colors foscos, pantalons, armilles i boines als homes. Finalment, també apareix el gènere masculí en referència als dos sexes.

9. 'La Pepa va a la biblioteca' [Beascoa | 2014]

El novè conte de la mostra amb 28 registres, publicat al 2014 per Beascoa. És la història d'una porqueta autònoma i decidida que es queixa per estar sempre mirant i llegir els mateixos contes, fent que la mare i el pare decideixin proposar una visita familiar a la biblioteca. Així, coneixen el seu funcionament i escullen contes per emportar-se, més un d'extra que suggereix la mare i que resulta agradar molt a tots els infants....

Una història amb protagonista femenina, de personalitat autònoma i decidida, amb fortes conviccions i que conviu amb uns personatges masculins en base al respecte i la igualtat de condicions. La resta de protagonistes són els membres de la seva família, mare, pare, germà, i la bibliotecària com a secundària. La mare i el pare comparteixen escenes de forma complementària i mostren una relació també igualitària i basada en el respecte, essent el pare el que realitza en aquest cas, les tasques domèstiques i de cura dels fills. Tot i així, observem la persistència d'algun element que no passaria amb èxit la mirada de gènere, com ara la indumentària estereotipada, elles vestit ells pantalons, i el reflex d'una família molt tradicional. També les preferències lectores dels infants apareixen diferenciades per raó de sexe, elles escullen contes de fades i vestits i ells d'esports i dinosaures, tot i que la mare intervé de forma subtil suggerint una lectura basada en la imaginació i la creativitat, gens estereotipada. Al final el conte resulta apassionar a les nenes i tothom se'l vol emportar a casa.

10. 'Els nombres' [Combel | 2013]

Últim conte de la llista amb 28 registres de préstec. Pertany a la col·lecció de 'Les primeres paraules' de l'editorial Combel, publicat al 2013, de Xavier Deneux, edició en català. Es tracta d'un calaix d'imatges i de formes en relleu sobre els contraris i els nombres. Pensat pels primers aprenentatges, un llibre-joc amb una línia estètica simple i moderna, de cartró i poques pàgines, pensat per tal que els infants més petits puguin manipular de forma autònoma.

Els personatges que apareixen en el conte són un pallaso, objectes, i animals humanitzats, concretament, 2 de femenins (girafa i papallona) i 4 de masculins (peix, cargols, pollets, ocells). Per les característiques del conte, no es poden inferir més qüestions en relació al tractament del gènere, tampoc a nivell de llenguatge escrit o visual, únicament esmentar que tots els elements són neutres en aquest sentit, fet que per si sol ja proporciona certa informació.

SÍNTESI

Un cop examinats els títols de la mostra, podem traçar a nivell general, quines són les seves característiques principals, i quina és la informació més rellevant que en podem extreure, en relació a la qüestió del tractament del gènere i a la presència d'elements sexistes o no, a les seves pàgines.

A nivell general, destaca la sobrerepresentació d'una editorial concreta dins de la mostra d'estudi, Combel, amb 4 títols del total de 10 que conforma el conjunt. Resultaria interessant doncs, analitzar en profunditat el fons editorial del segell, per veure com enfoca la qüestió del gènere, ja que demostra ser potser més influent que la resta i per tant, és important conèixer la manera que té de representar la realitat. També tenint en compte que està especialitzada en materials per aquestes edats primerenques.

Atenent a la tipologia de contes, veiem com apareixen 3 contes clàssics, 3 de coneixements o primeres descobertes, 2 contes de la col·lecció de l'"Olivia", referent d'una literatura actual, renovada i molt mediàtica, 1 de la 'Peppa Pig', que presenta les mateixes característiques que l'"Olivia", i finalment, 1 de la col·lecció del Teo.

En primer lloc doncs, remarcar la notable presència que segueix tenint la narrativa popular en l'univers dels infants a l'actualitat. Contes escrits al 1679⁶ o 1857⁷ i per tant, reflex d'una època particular que queda remarcablement llunyana a l'actual, però que segueixen esdevenint referents pels infants. Transmeten uns valors i normes marcadament obsoletes, a nivell general i molt específicament en relació al gènere; dones submises i passives, sempre relegades a un segon pla i ocupades en tasques de cura i atenció, sense paper a la vida pública i dependents d'homes forts i poderosos amb qui casar-se. Els homes sempre encarregats de resoldre la problemàtica, eficients i intel·ligents i directors de la trama. Elles dèbils, pacients i delicades. Ells, forts, valents i capaços. Aquests són els rols de gènere que a primera vista, perceben els infants a partir de la lectura d'aquests contes. Ara bé, si que és cert que convé posar en valor altres sabers i coneixements que poden transmetre les històries, com per exemple, el fet d'esdevenir fidels testimoni d'una època històrica determinada. És aquesta una qüestió rellevant per posar en discussió, saber si ens interessa que les nostres petites tinguin o no accés als contes populars, i en tot cas, quina ha de ser la seva relació amb aquesta narrativa popular, encara tant present.

⁶ La versió de Charles Perrault de 'La Bella dorment'.

⁷ La versió més coneguda de La Caputxeta Vermella, escrita pels germans Grimm.

Destaca també la presència d'un conte de la col·lecció del 'Teo' dins de la mostra. Històries escrites als anys 90 i que per tant, obeeixen també a una altre moment històric que tot i no retrocedir tant com els contes clàssics, ofereixen el reflex d'una societat notablement canviada respecte l'actual. I més atenent a la qüestió del gènere, doncs observem una representació de figures femenines i masculines marcadament estereotipades, una estructura familiar rígidament clàssica i uns personatges femenins en posicions clarament secundàries i sempre atenent a tasques de cura i reproducció dins de la llar, i uns homes amb presència al món exterior i ocupacions laborals determinades.

En contraposició, tenim els contes de l'"Olivia" i la 'Peppa Pig', grans fenòmens televisius amb èxit internacional, amb gran influència sobre als infants, doncs allò que apareix a la televisió es converteix en important referent, compartit a més a més pels seus grups d'iguals, la qual cosa reforça el sentiment de pertinença al grup i per tant, aporta seguretat i confortabilitat. A grans trets, es tracta d'una narrativa infantil actual i renovada, reflex del moment present, tant pel què fa a continguts com estètica i llenguatge visual. La representació de personatges femenins i masculins subverteix en gran mesura els estereotips de gènere, tot i que després d'un examen minuciós veiem com segueixen apareixent elements sexistes que convé tenir en compte. Pel què fa a l'"Olivia", es tracta d'una porqueta valenta, decidida i descarada. Tant per les característiques del personatge principal com per l'imaginari que construeixen les històries, s'allunyen remarcablement del món 'perfecte' i estereotipat d'en 'Teo'. Ens presenta un personatge femení independent i autònom i amb molta personalitat, una mare gens perfecte i unes històries molt quotidianes. Precisament, uns dels títols més prestats és l'"Olivia i les princeses", amb una 'Olivia' cansada que totes les seves amigues vulguin ser princeses roses, quan ella pensa en ser infermera o reportera. En el cas de la 'Peppa Pig' també se'ns mostra una realitat igualitària, amb unes relacions de gènere basades en el respecte i la igualtat, i amb uns personatges femenins autònoms i decidits. Com en el cas de l'"Olivia", segueixen persistint trets sexistes, com ara roba estereotipada, o unes preferències lectores amb diferències per raó de sexe, tot i que en el mateix relat, s'encarreguen de qüestionar-les de forma subliminal.

Finalment, els contes de coneixements o primeres descobertes, molt recurrents en aquestes edats, com a font d'experimentació, descoberta i coneixement de vocabulari. Resulta interessant analitzar també per a contes que a priori apareixen com a neutres i carents de connotacions específiques, quin és el tractament que fan dels personatges, encara que siguin animals o objectes inanimats, doncs també en aquests s'hi poden observar estereotips, en la forma d'humanitzar els animals o amb el tractament sempre masculí de tots els personatges.

Pel què fa a la qüestió del gènere, a continuació exposem per diferents àmbits de la vida, la representació que fan de personatges i tractament dels rols dels contes analitzats. Examinem així com es representa la família, els rols i la representació de personatges en el món del treball i el món exterior i la transmissió de característiques i atributs dependent del sexe.

A nivell de *família*, en tots els contes on apareix explícitament la institució familiar, veiem com predomina el model de família tradicional, conformat per mare, pare i filles, tant pel què fa als contes més clàssics com també pels més actuals, donant compte del poc canvi que ha patit la representació del model familiar amb el pas del temps. Això és així en el cas de 'La Bella' dorment i del 'Teo', però també de l'"Olivia", i la 'Peppa', que tot i presentar clars elements de renovació i actualització, segueixen obeint a l'esquema familiar tradicional.

Si que els *rols dels personatges* varien ostensiblement ens uns casos i altres. Als contes clàssics, la figura de la dona es sol·lícita i atenta, dedicada exclusivament a tasques de cura i reproducció, amb relacions socials limitades i poca presència al món exterior, sempre amb l'ajuda o acompanyament de l'home. També en el cas del 'Teo', on es presenta una mare entregada a la criança i cura del pare, dins de la cuina o la casa, vestida de forma modesta i també amb relacions socials limitades a família o veïnes. En canvi, les figures masculines apareixen treballant i descansant, mirant el diari o anant al bar, amb unes relacions socials més variades. També en el cas d'un dels contes de coneixements, 'Digues on és. Mons imaginari', on es representen diferents èpoques històriques i a totes elles, els personatges femenins queden relegats en segon terme, apareixent en menys proporció que els homes i sempre acompanyades per ells. En contraposició, als contes de l'"Olivia", el personatge femení principal ja no obeeix a les característiques de submissió i passivitat sinó que pren les regnes i esdevé protagonista en tots els sentits. Al voltant d'ella es desenvolupa la trama i és ella qui dirigeix l'acció, mostrant-se decidida i intel·ligent, amb motivacions i interès pel món exterior. No es mostra dependent de la figura masculina, essent aquesta representada en aquest cas particular, de forma més secundària i passiva, a mercè dels girs de la història que protagonitza l'"Olivia". Tot i això, si que veiem en el cas del repartiment de tasques domèstiques, com recauen exclusivament en la figura de la mare, reproduint uns patrons sexistes i clarament discriminatoris. No és així en el cas de la 'Peppa', que si que mostra a un pare portant a terme tasques domèstiques i de cura dels fills.

Pel què fa al *món del treball*, en els contes clàssics l'associació es pot fer a través de la representació d'activitats al món exterior, sempre portades a terme per homes. Elles no es representen en relació a cap ocupació més enllà de les pròpies associades a la intimitat de la

llar, o derivades, com recollir flors o portar menjar. En el cas de la versió actualitzada de 'La caputxeta vermella', si que la mare apareix ocupada dibuixant podem deduir que de forma professional, per les eines i mitjans dels que disposa per fer-ho, però conferida a l'àmbit de la llar. En el cas del 'Teo', també es presenten figures femenines amb tasques productives, la grangera, però veiem que es tracta de professions de cura i atenció, en aquest cas dels animals. En el cas de l'"Olivia" i en els contes examinats, com en el cas de la 'Peppa', no es fa referència explícita a la relació que mantenen mare i pare amb l'esfera laboral, únicament podent comprovar com la mare apareix portant a terme múltiples tasques de cura i reproducció (cosir, banyar, triar roba), mentre el pare apareix relaxat llegint el diari. Si que apareix per això, la figura de la mestra, que recau en personatge femení.

En relació al *món exterior*, veiem en primer lloc com en la representació de multituds, sobretot en el cas del conte de 'Móns imaginaris' o 'La bella dorment' els personatges masculins són majoritaris, i gairebé mai van acompanyats d'infants o tenint cura d'animals, únicament els munten o condueixen. Elles si es presenten acompanyades d'infants o caracteritzades per símbols de treball domèstic, com cistells o cànirs. En els contes clàssics, quan elles apareixen al món exterior, és per portar a terme alguna tasca específica, clarament dirigides i sota la protecció d'un home. També en el cas del 'Teo', quan elles apareixen fora de la llar és generalment per encarregar-se d'alguna tasca específica relacionada amb la cura i reproducció. En el cas de l'"Olivia" tampoc apareix molt representat el món exterior, doncs les històries succeeixen principalment dins de l'àmbit domèstic o de l'escola, però si que hi ha clara representació de la figura femenina en les multituds. A la història de la 'Peppa', es presenta una relació igualitària i normalitzada amb el món exterior, en aquest cas la biblioteca, on tots els personatges es desenvolupen amb la mateixa normalitat.

Finalment, atenent a la qüestió de la *transmissió de característiques i rols dependent del sexe*, el rei, el príncep, l'ocell-príncep, el llop i els caçadors de les històries dels contes populars, es presenten, a nivell general, independents, segurs, agressius, dinàmics i actius, valents i poc afectuosos. En el cas del 'Teo' es rebaixa la part més agressiva i heroica, representant uns homes més mundans, dedicats a la quotidianitat però si autònoms i poc afectuosos. En el cas de 'Digues on és. Móns imaginaris', aquesta tendència es subverteix parcialment, doncs hi ha una clara connotació humorística que caricaturitza els personatges. Tot i així, si que s'emfatitza en certa manera el caràcter valent, heroic i agressiu de tots ells. En el cas de l'"Olivia", el personatge masculí surt molt infrarepresentant i se'n poden inferir poques característiques, si que apareixen independents i poc afectuosos, però més per la poca expressivitat que se'ls hi atribueix. Les figures femenines són en el cas dels contes populars

insegures, dependents, tendres, passives, sensibles, porugues i afectives. També en el cas del 'Teo' i lleugerament en 'Mons imaginari'. En canvi, a la història de l'Olivia' si que es dona la volta a aquest model, i elles esdevenen valentes, decidides, trapelles, dinàmiques i intel·ligents. Igual que en el relat de la 'Peppa', amb una porqueta decidida i autònoma, que pren la iniciativa. En el cas de 'Els nombres' i 'Les quatre estacions' es fa difícil inferir característiques. Únicament destacar que en el primer, apareixen més personatges masculins o animals humanitzats com a tal, i en el segon nenes i nens apareixen clarament estereotipats, a través de la roba i les característiques físiques. A mode de síntesi, presentem les taules següents⁸:

Taula 6: Elements sexistes dels contes analitzats

	CONTINGUT	LLENGUATGE VISUAL I ESCRIT
L'OLIVIA I LES PRINCESES	Cures a càrrec exclusivament de les dones (mare cuidadora, mestra)	Pare llegeix el diari mentre mare cuida, gènere masculí per tots dos sexes
LES QUATRE ESTACIONS	No apareix	Indumentària estereotipada, gènere masculí per tots dos sexes
LA CAPUTXETA VERMELLA	Elles dèbils, innocents i passives i ells actius, agressius i resolutius, homes que salven a la noia i resolen la problemàtica, elles reservades a l'àmbit domèstic i ells al exterior	Objectes estereotipats: costurer, llibre, cistell, flors, sabatilles, rosa (elles), armes (ells)
DIGUES ON ÉS: MONS IMAGINARIS	Elles rol passiu esperant ser salvades i ells actiu havent de salvar, recuperar, rescatar, vèncer, elles temeroses i ells valents	Molts més personatges masculins, cossos femenins hipersexualitzats
LA VELLA DEL BOSC	Protagonista femenina dèbil i desvalguda que depèn de la figura masculina, ella obedient i submissa, ell resolutiu i directiu, vella-brúixa dolenta i malvada, ella dedicada a accions de cura (d'ella mateixa), ell de resoldre la problemàtica i salvar-la	Llenguatge: 'què faré ara, pobre de mi, no sabré sortir-me'n, em moriré' (ella), ulls tristos i desorientats (ella), flors, menjar, llit, vestits, joies, anell (ella), clau (ell)
OLIVIA... I LA JOGUINA PERDUDA	Tasques de cura (mare)/ Mirar diari (pare)	Pare llegeix el diari mentre mare cuida, gènere masculí per tots dos sexes
LA BELLA DORMENT	Protagonista femenina passiva que únicament espera trobar un home per casar-se i que en depèn per sobreviure, ell és l'heroi que la salva, tasques de cura i atenció a càrrec d'elles (mare, fades), i altres ocupacions a càrrec d'ells (caçar)	Vareta màgica, fus, llit, collaret i arrecades (elles), cavall, arc i fletxes, casc i botes (ell), gènere masculí sempre al davant, expressions com 'filla bonica'/'jove valent i decidit'
EN TEO I ELS SEUS AVIS	Personatges masculins protagonistes i femenines secundàries, molts més personatges masculins secundaris, elles dedicades exclusivament a tasques domèstiques i de cura i ells a l'exterior i d'oci (llegir el diari, anar al bar), ells condueixen els vehicles i fan la barbacoa (exterior), elles fan mermelada i la bugada (interior)	Objectes: bugada, cistell, utensilis de cuina, flors, galetes, ulleres, davantals (elles), diari, carretó, llibre, bastó, cistell, canya de pescar, barbacoa (ells), roba: rosa, modesta, davantals, vestits, mocadors (elles), fosca, sèria, pantalons, boines, corbates (ells)
LA PEPA VA A LA BIBLIOTECA	Nenes que prefereixen contes de princeses i vestits i nens de futbol i dinosaures	Indumentària estereotipada, gènere masculí per tots dos sexes
ELS NOMBRES	No apareix	Més animals 'masculins'

⁸ Per a consultar l'anàlisi en profunditat, veure l'Annex adjunt.

Taula 7: Elements igualitaris en els contes analitzats

	CONTINGUT	LLENGUATGE VISUAL I ESCRIT
L'OLIVIA I LES PRINCESES	Protagonista femenina amb una forta personalitat (inconformista, creativa, divertida, somiadora) i amb aspiracions, protagonisme dels personatges femenins, relacions de gènere basades en la igualtat	Indumentària poc estereotipada, dibuix de l'animal humanitzat no diferenciat per sexe
LES QUATRE ESTACIONS	Nenes i nens porten a terme el mateix tipus d'activitat (riure, cantar, jugar, saltar...)	Nenes i nens s'associen indistintament als diferents conceptes
LA CAPUTXETA VERMELLA	Curiositat de la nena per descobrir l'exterior, mare que apareix treballant	Roba de la caputxeta no estereotipada
DIGUES ON ÉS: MONS IMAGINARIS	Personatges femenins amb poders (dona d'aigua)	Personatges masculins que apareixen acompanyant infants
LA VELLA DEL BOSC	Valentia de la noia per complir la missió que li encarrega el colom (príncep)	No apareix
OLIVIA... I LA JOGUINA PERDUDA	Protagonista femenina amb una forta personalitat (inconformista, creativa, divertida, somiadora) i amb aspiracions, protagonisme dels personatges femenins, relacions de gènere basades en la igualtat	Indumentària no estereotipada, dibuix de l'animal humanitzat no diferenciat per sexe, no s'utilitza el masculí per tots dos sexes
LA BELLA DORMENT	Fades amb poders i autoritat	Més personatges femenins
EN TEO I ELS SEUS AVIS	Apareixen dones treballant (tot i que sempre en feines de serveis i cures)	No apareix
LA PEPA VA A LA BIBLIOTECA	Rol actiu de les protagonistes, personalitats femenines autònomes i decidides, relacions de gènere basades en el respecte, repartiment de rols igualitari	pare fent la bugada i llegint el conte de bona nit, proporció de personatges femenins i masculins igualada
ELS NOMBRES	No apareix	Animals humanitzats no estereotipats

5. ANÀLISI DEL CONTE INFANTIL EN QUATRE ÀMBITS: FAMÍLIES, ESCOLES, BIBLIOTEQUES I SERVEI D'EDUCACIÓ (AJUNTAMENT DE TERRASSA)

5.1. Introducció

Per tal d'obtenir una perspectiva prou àmplia de la problemàtica plantejada, realitzem un conjunt d'entrevistes que ens aporten informació molt vàlida i de primera mà, per examinar la rellevància que adquireix el conte infantil a la societat, i la seva relació amb els diferents àmbits de referència, així com la institució de l'Ajuntament. Veure quina és la importància que se li atorga a la literatura dins de les escoles, biblioteques, ajuntament i en el si de la família. Com comentàvem a l'inici, partim de la base que la narrativa esdevé un element socialitzador de primer ordre, clau a l'hora de transmetre valors i coneixements propis del context al qual fa referència, i pels infants esdevé espai de descoberta, joc i experimentació molt important.

També amb el desig d'entendre la percepció i les accions des de cada un d'aquests àmbits en relació a la qüestió del gènere. Quina és la seva posició i sensibilitat en relació amb el tema, i quines accions concretes es porten a terme i amb quina motivació, posant en relació amb la lectura. També com ja fèiem referència a l'inici, partint del fet que la qüestió de la igualtat de gènere pot semblar a priori una etapa molt superada a nivell general, havent arribat a cotes d'igualtat formal elevades. Volem comprovar si aquesta igualtat de gènere es trasllada al món de la literatura infantil, o si s'observa, en paral·lel al nivell social, una persistència de sexisme i discriminació per raó de sexe. I també especialment atenent a les edats compreses entre els 0 i els 5 anys, encara amb uns rols per definir i en moment de primeres descobertes.

5.2. Anàlisi

A continuació oferim l'anàlisi de les 15 entrevistes realitzades; de les 10 famílies, les 2 biblioteques, les 2 escoles i l'Ajuntament. Per a cada cas, abordem la qüestió dels hàbits de lectura a nivell general, la qüestió de la igualtat de gènere específicament, i un tercer bloc on es posen en relació ambdós elements⁹.

⁹ Per a consultar l'anàlisi complet, veure l'Annex adjunt.

5.2.1. Famílies

En primer lloc, i pel què fa a les famílies, assenyalar que totes les persones entrevistades són mares, sense ésser voluntat explícita a l'hora de fer el contacte. Això ja representa en si mateixa una dada prou rellevant, que resultarà interessant posar en discussió a l'apartat següent. A nivell de perfil, es tracta de dones d'edats compreses entre els 32 i els 44 anys, totes professionals en actiu, menys dues que es troben en període de baixa maternal. De formació, la majoria provenen de l'àmbit social, i amb professions també en aquest camp o en d'altres de pròxims; integradora social, mestra d'educació infantil, dues administratives, una tècnica de l'Ajuntament, una mestra d'educació especial, una professora de cicle formatiu d'Integració Social, una mestra d'Educació Física, i una podòloga. Les famílies estan totes conformades per 2 membres adults més 2 infants.

En relació als *hàbits lectors de les famílies*, veiem com estan marcats per la falta de temps per dedicar a la lectura des de la seva maternitat, tot i coincidir en atorgar-li un paper molt rellevant, i manifestar-se en la majoria de casos grans aficionades. La frase 'm'agrada i a casa tenim llibres però és complicat trobar el moment'¹⁰ resulta molt recurrent, o 'en épocas cuando no tenía hijos, me leía dos libros a la semana, ara no, ahora tardo mucho más'¹¹. Només hi ha un cas que afirma amb rotunditat no tenir gens inculcat l'hàbit, mostrant-se obertament insatisfeta per aquest fet i amb el desig explícit de canviar-ho per transmetre-ho als fills, 'm'agrada llegir però no tinc gens d'hàbit, (...) però com que vull que els meus fills llegeixin, m'hi hauré de posar'¹². En quasi tots els casos el factor més influent en la selecció dels llibres són les recomanacions, essent la narrativa el gènere predilecte, o les preferències del moment, com tot allò relacionat amb la criança per algunes etapes específiques, 'a la maternitat vaig llegir moltíssim, perquè t'interessa perquè ho necessites'¹³. No utilitzen el servei de préstec de la biblioteca per les seves lectures, tot i que algunes d'elles la visiten amb freqüència amb les filles.

Entrant ja en els *hàbits de lectura de les filles*, veiem com en gairebé tots els casos es tracta d'una pràctica molt present en el seu dia a dia. Tant a l'escola com a les llars, el conte forma part important del seu món, tal com afirma una família 'les gusta bastante el tema del cuento, diariamente en el colegio miran, en l'escola bressol también miran y en casa miramos por la noche'¹⁴. És considerat com una pràctica molt necessària 'jo crec que és important que cada dia puguin veure la importància de la lectura, encara que sigui llegint el

¹⁰ Entrevista Família 1 CEIP Ponent, 2015.

¹¹ Entrevista Família 4 CEIP Ponent, 2015.

¹² Entrevista Família 4 CEIP La Roda, 2015.

¹³ Entrevista Família 4 CEIP La Roda, 2015.

¹⁴ Entrevista Família 4 CEIP Ponent, 2015.

pot de la llet¹⁵ i per tant, fomenten de diverses formes. A la majoria de les llars per exemple, els contes es troben a l'abast dels infants i es considera important garantir-Is'hi un lloc important i visible dins de l'espai familiar, tal com comenten:

'els tenim en una estanteria baixa, que elles poden agafar, al costat del seu llit. Però igual que hi ha en el menjador un racó amb les seves joguines, penso que amb tots els nostres llibres hi hauria d'haver els seus...' (Entrevista Família 3 CEIP Ponent, 2015).

També com a via per fomentar la seva autonomia en la lectura, ja que en alguns casos es tracta precisament d'una de les activitats que observen que practiquen més soles quan estan a casa i consideren important reforçar-ho, 'és important que siguin ells que puguin decidir si volen agafar-ne un i ho puguin fer ells sols'¹⁶. D'altra banda, hi ha casos que per al contrari, manifesten la necessitat d'acompanyar-los en la lectura per fomentar l'hàbit 'si está sólo pues busca un coche, un juguete o desordenar, pero si estás tú, entonces sí que coge un libro y podemos estar un buen rato'¹⁷, però sempre amb la voluntat de transmetre el gust per la lectura. Algunes famílies denoten també que hi juga un paper important la presència de germans grans en aquesta autonomia o iniciativa, doncs propicia la lectura per imitació,

'y es curioso que los dos mayores tienen el hábito y entonces por las tardes saben que toca leer o se ponen ellos mismos como para leer. Y entonces el peque con dos años se ponía con algo que encontraba (revista o libro), poco tiempo, quizás, cinco minutos'. (Entrevista Família 3, CEIP La Roda, 2015).

Un element comú a totes les famílies és la rutina del conte de la nit, com a moment molt específic per dedicar a la lectura. En un cas però, comenten que prefereixen el conte inventat, doncs els hi permet explicar històries que els hi agraden de manera més natural,

'el conte, trobo que és important, però està molt marcat el que hi ha, i o tens moltes habilitats al explicar-lo, que no és el meu cas, o acabes com llegint...I potser inventat, sense voler, t'acabes posant més en el paper deixant que voli més la imaginació del nen, i es deixa portar més...' (Entrevista Família 2 CEIP La Roda, 2015).

Pel què fa a la *temàtica*, en general afirmen no haver observat una predilecció molt específica, segons comenten algunes entrevistades, possiblement perquè 'encara són molt petits'. La qüestió dels sons i tactes i els animals, i a major edat i en les nenes si que es percep predilecció per contes de princeses, com en el cas d'una nena de 5 anys, la mare de la qual afirma que 'li agraden molt els contes de princeses...'Jo ja intento ampliar una mica el ventall, però si la deixes escollir ho té clar'¹⁸. El que si que es presenta com a element comú és el paper actiu que se'ls hi atorga als infants en la tria dels contes, sobretot a la biblioteca, 'perquè clar, l'has de deixar escollir, és com si a mi m'obliguessin a llegir novel·la realista, que

¹⁵ Entrevista Família 2 CEIP Ponent, 2105.

¹⁶ Entrevista Família 4, CEIP La Roda, 2015.

¹⁷ Entrevista Família 3, CEIP La Roda, 2015.

¹⁸ Entrevista Família 1 CEIP La Roda, 2015.

no és el que més m'agrada... Llavors si tú vols que a ella li agradi llegir, ha d'escollir el que ella vol¹⁹. Tot i manifestar que s'aplica de vegades cert filtre per evitar determinades temàtiques, com és el cas de la nena que només vol princeses, o decantar cap a d'altres d'específiques com és aquest cas 'si que és veritat que de vegades intentes dirigir una mica sense que es noti, a mi m'agrada que agafin llibres d'emocions i això, per reforçar la inseguretat, perquè són una mica insegurs'²⁰.

L'escola sembla influir bastant en els infants a l'hora d'escollir contes, doncs al treballar les històries a classe es familiaritzen i se'ls hi desperta l'interès, així ens ho comenta una mare que afirma que el seu fill no mostrava interès per la lectura però que arran de l'escola se li ha despertat 'n'hi ha alguns que li agraden, si... Ara aquest últim any ens en adonem que són molt els que estan relacionats amb el que ha fet al cole'²¹.

Pel què fa a l'*adquisició dels contes*, existeixen múltiples vies; regalats, comprats, deixats o de préstec de la biblioteca, que visiten sovint en molts dels casos i d'altres que no però ho conceben com a hàbit desitjable. En alguns casos participen de les activitats i en d'altres només per agafar llibres en préstec. En relació a la *vivència de l'experiència lectora* per part dels infants, la majoria afirmen que més enllà de la comprensió lectora, s'observa encara poca vivència, a nivell de personatges, representacions o rols, més enllà de Sant Jordi i totes les activitats que promouen des de l'escola, com a moment puntual que sí que dona més joc. A nivell general, la lectura es reconeix com un hàbit fonamental per educar, transmetre, estimular la imaginació, treballar les emocions o temes concrets segons la necessitat. La paraula que més es repeteix però és 'imaginació', i es valora sobretot el pes de la part lúdica, de la lectura com a joc, 'entonces ahora no es un momento de comprensión, sino de disfrutar, de compartir, de pasarlo bien, de conocer otro instrumento que no sea el balón'²².

Entrant ja en la qüestió del gènere, totes elles es manifesten molt contràries al sexisme en totes les seves formes i afirmen tenir molt present la qüestió de la *igualtat de gènere* al seu dia a dia familiar. No obstant, a l'hora de posar-ho en relació als contes que llegeixen les seves filles, quasi totes coincideixen en mostrar en un primer moment, cert desconcert davant de la pregunta per acte seguit, reconèixer no tenir-ho gaire present com a factor influent,

'la veritat és que no m'hi he parat a pensar, i ara que hi penso, jo tinc una filla i les protagonistes dels llibres que tria acostumen a ser noies...', (Entrevista Família 1, CEIP La Roda, 2015.)

¹⁹ Entrevista Família 1 CEIP La Roda, 2015.

²⁰ Entrevista Família 2 CEIP Ponent, 2015.

²¹ Entrevista Família 2 CEIP La Roda, 2015.

²² Entrevista Família 3, CEIP La Roda, 2015.

Un cop preguntem concretament per la qüestió dels *estereotips* però, si que en la majoria de casos afirmen tenir-ho en compte o almenys, ser conscients de la seva presència en els contes que llegeixen i/o miren les seves filles. Algunes famílies intenten subvertir-los canviant certes paraules o gestos 'el que fem moltes vegades és quan apareixen les típiques frases 'i es va mirar el mirall i va veure que era molt guapa', li diem 'i va veure que era molt simpàtica...' ²³. En d'altres manifesten la importància de tractar-ho amb enginy, sense explicitar molt, buscant naturalitzar la realitat i intentant oferir altres models en altres àmbits, però defugir el conflicte que consideren improductiu, 'tampoc hem de demonitzar certs estereotips, si li agrada la Ventafocs i li agrada la Blancaneus, doncs li agrada i ja està. Llavors intentarem per una altra banda donar-li una altra visió' ²⁴. En d'altres casos directament, no compren materials que continguin estereotips i intenten evitar-los per tots els mitjans 'si que tenim un conte que li van regalar que apareix la família 'perfecte', amb imatges de la dona fent el dinar, l'home penjant quadres...O sigui, terrible. Intentem que aquests contes ni entrin ni a casa' ²⁵. En la línia de no abordar-ho directament, una mare manifesta la opinió que encara són massa petits per raonar-ho, simplement, tenir cura en els materials que tenen a l'abast.

En relació al gènere dels personatges, en alguns casos afirmen que encara no es percep identificació dels *rols*, en canvi en d'altres si que apareixen uns rols de gènere molt marcats i certa predilecció per personatges del propi sexe, sobretot en el cas dels personatges protagonistes, i no accepten tergiversar-los,

'quan jo li dic per exemple de ser 'el pare de la Sirenita', ella no em deixa, no li quadra...I sobretot amb el seu pare, quan s'assigna un personatge femení això encara li xoca més, no pot ser un personatge femení 'perquè no', (Entrevista Família 1 CEIP La Roda, 2015).

També s'apunta al fet que el canvi de rols entra en contradicció amb la història que li expliquen a l'escola, que exerceix de fort referent, i per això es dona també aquest rebuig tant frontal a alterar la història. En referència als *contes de la seva infantesa*, totes elles fan referència als clàssics i afirmen notar cert canvi respecte el tractament de la qüestió del gènere, doncs els contes populars són marcadament sexistes, també a nivell d'il·lustracions, varietat, llibertat d'expressió, temes tabú que ara s'incorporen als relats...

'Ahora creo que hay más variedad, hay más alternativas. También había cuando yo era pequeña pero ahora hay muchas más...Disney lo hemos mamado nuestra generación, pero la suya si no vas con cuidado, también', (Entrevista Família 4 CEIP Ponent, 2015).

²³ Entrevista Família 3, CEIP Ponent, 2015.

²⁴ Entrevista Família 1 CEIP La Roda, 2015.

²⁵ Entrevista Família 1 CEIP Ponent, 2015.

Tot i així, es percep com un canvi lent, paral·lel al canvi social que també s'esdevé de forma molt gradual 'penso que ha canviat molt, que hem avançat bastant, tot i que suposo que encara es pot avançar molt més perquè la societat en la que vivim, no ha deixat de ser masculista'²⁶. Una de les mares reflexiona entorn la necessitat de treballar més les noves masculinitats, doncs la figura de la dona amb atributs tradicionalment relegats a l'home ja està àmpliament incorporada, però no a la inversa, en les seves paraules;

'el que trobo és que potser si que hi ha molts llibres sobre princeses guerreres o que construeixen, però no n'hi ha tants de nens que portin un vestit de ballarina, o un nen que jugui amb les seves nines' (Entrevista Família 1 CEIP La Roda, 2015).

A nivell general, coincideixen en concebre la necessitat de treballar més la qüestió del gènere en aquesta primera etapa i específicament en la narrativa, com a àmbit crucial de descoberta del món dels més petits,

'parece que la cuestión de género debe tratarse en edades mayores o es que es un problema de población adulta, y es un problema transversal, de toda la sociedad y empieza desde bien pequeños', (Entrevista Família 3 CEIP La Roda, 2015).

però buscant la màxima normalització i transversalitat, insistint en fugir de lectures dogmàtiques i adoctrinadores que segons consideren, no aporten res d'interessant i poden ocasionar l'efecte contrari, 'penso que és millor en general, sense fer-ho ni 'maxaque', ni com una cosa més d'obligació, ha de ser una cosa molt natural (...), i els llibres són primordials per l'acompanyament'²⁷.

Finalment, pel què fa a la correspondència de la *narrativa actual i la realitat de les famílies*, coincideixen també en afirmar que actualment si que es disposa de gran varietat de materials que ofereixen diverses visions i models que s'ajusten als canvis socials que s'han anat succeïnt, però que conviuen amb uns relats clàssics que persisteixen i que, segons afirmen en algun cas, es segueixen llegint i mostrant de forma acrítica. En d'altres però, valoren positivament aquesta convivència, doncs pensen que ofereix una major perspectiva als infants, i els ajuda a despertar l'esperit crític 'però també els hi va bé trobar-se 'amb lo altre', el dubte i la confusió fa que et preguntin, que coneguin altres realitats, que no visquin en una bombolla de cristall'²⁸.

5.2.2. Biblioteques

Les dues biblioteques examinades son la Biblioteca Central de Terrassa (BCT) i la Biblioteca del Districte 4 (BD4). Ens trobem amb les responsables de les seccions d'infantil.

²⁶ Entrevista Família 4 CEIP La Roda, 2015.

²⁷ Entrevista Família 2 CEIP Ponent, 2015.

²⁸ Entrevista Família 1 CEIP Ponent, 2015.

En primer lloc i pel què fa al *perfil de les usuàries*, s'observen diferències notables. En el cas de la BCT es conforma per un perfil molt variat, doncs es tracta d'una biblioteca ubicada en un punt de creuament, que conecta famílies de diferents zones i amb diferents motivacions. Famílies que habiten al centre, famílies que s'hi dirigeixen per realitzar activitats varies, o extraescolars dels infants (per exemple al gimnàs que està al costat), alumnes de les escoles França, Cultura Pràctica, Lanaspà, França, o el Vapor. Al cap de setmana hi accedeixen famílies dels diferents barris de la ciutat, també en funció de les activitats del dia i per tant es dona una gran heterogeneïtat. Pel què fa a les edats, igual, trobem un ampli ventall d'edats diferents 'edats, de tota mena, des de nadons, perquè fem moltes activitats per petits, fins a 13 anys. I les famílies, depèn del dia, com que ofertem diferents coses per dia...'²⁹.

A la BD4 en canvi, el perfil d'usuaris està molt més centrat en els veïns del barri de la Maurina, o les escoles que pertanyen a la zona escolar 1, entre les quals es troba el CEIP Ponent. Precisament la relació amb les escoles és una de les qüestions que pretenen reforçar, ja existeixen programes de col·laboració amb visites setmanals, però pretenen enfortir la connexió per fomentar l'hàbit de lectura i sobretot, l'autonomia dels infants i joves en la lectura. Una dada que sí que destaca, és el predomini d'usuàries de dones respecte homes, tal com ens diuen des de la BD4, la mare és generalment l'acompanyant dels infants, i sobretot en edats primerenques, tendència que s'observa de forma generalitzada fins als 10 anys aproximadament. En ambdós biblioteques però, emfatitzen que s'observa una tendència de canvi i un progressiu augment de l'involucrament dels pares, 'la immensa majoria són dones, però cada vegada hi ha més homes. Jo crec que van canviant les coses, cada vegada les parelles ho fan diferent...'³⁰.

Les dues professionals entrevistades, coincideixen en atorgar-li a la *lectura en aquesta etapa un paper molt important, bàsic, pel desenvolupament dels infants*. Segons ens diuen, resulta primordial pel vincle amb els pares, per potenciar la imaginació i la creativitat, aprenentatges, emocions...'³¹. Adverteixen però, de la necessitat de parar atenció i seleccionar el material amb cura i deteniment, atenent a les característiques i necessitat de cada infant, com apunten,

'hi ha un llenguatge dels contes, que pot ser un recurs boníssim, però que s'ha d'anar en compte...Hi ha un conte per exemple que es diu 'Que vé el llop' que una mare es va venir a queixar perquè la seva filla portava una setmana sense dormir perquè

²⁹ Entrevista BCT, 2015.

³⁰ Entrevista BCT, 2015.

³¹ Entrevista BCT, 2015.

s'havia espantat quan algú li havia explicat...Potser no era l'edat adequada...',
(Entrevista BD4, 2015).

Una informació que resulta d'interès per a la recerca, és aquella que fa referència a l'*adquisició del fons, la seva composició i classificació*. Considerem important conèixer com es configura la secció d'infantil de les biblioteques, així com la organització i disposició dels títols. Aquest últim aspecte considerem que cobra molta importància, doncs en certa mesura, influencia l'accés i la percepció per part dels infants. El present estudi no pretén aprofundir en la temàtica, que pot resultar per si sola molt complexa, sinó tenir-ne en compte la seva influència.

Si examinem el document de Política de col·lecció de la BCT, ens apareixen diverses dades a tenir en compte. En primer lloc, l'adjudicació del pressupost pel fons d'infantil, que és d'un 17% en el cas de la BCT i d'un 20% a la BD4(BCT Xarxa, 2013, p.53). D'aquest 20%, des de la BD4 ens informen de com es reparteix la selecció: el 50% del pressupost vé donat per la Diputació de Barcelona i es destina a escollir materials d'un llistat que proporciona la mateixa Diputació de forma mensual. L'altre 50% prové de l'Ajuntament de Terrassa, sense indicar criteris específics a l'hora de fer la selecció³², deixant marge a les professionals de les biblioteques. Al document hi consta un llistat amb fonts a consultar, des de webs especialitzades, així com llibreries o biblioteques. Remarcant que no apareix cap font específica que dirigeixi a continguts que treballin la qüestió del gènere. Si que existeixen unes pautes, també indicades al mateix document, que ofereixen criteris generals a l'hora de valorar:

- El nivell formatiu i el llenguatge emprat. Cal que s'adequin a l'edat
- La qualitat contrastada i rigor i contingut
- Garantir la informació sobre efemèrides o el curs de l'any
- Els materials han d'incloure diferents enfocaments i punts de vista
- Es prioritzarà el català en els materials de coneixements
- Estar al cas dels temes que es treballen als centres d'ensenyament propers
- La qualitat en les imatges. Cal despertar la curiositat intel·lectual de l'infant garantint una àmplia varietat d'estils plàstics i fugir d'aquells que ja es venen sols (Walt Disney, Teo, etc.)
- Garantir la presència d'aquelles obres de qualitat literària
- Garantir la presència de les obres dels autors més importants, incloent-hi els clàssics
- Garantir la presència de personatges de ficció més coneguts i populars

³² Entrevista BD4, 2015.

- Garantir l'entrada de llibres poc convencionals, aquells que són difícils d'aconseguir i que tenen qualitat contrastada. Són llibres que afavoreixen el desenvolupament de l'esperit crític de l'infant
- Prioritzar la llengua original (català o castellà)

S'observa una prioritització de la qualitat i la varietat, així com cert interès en adquirir materials no comercials i més renovats. No obstant, no apareix la qüestió del gènere o el sexisme com a criteri. S'ha de tenir en compte però, que es tracta d'un llistat molt genèric i que no para atenció al detall de contingut. Quan preguntem als professionals de les biblioteques arran de la intervenció del *criteri del gènere a l'hora de seleccionar materials* pel fons de la biblioteca, afirmen tenir-lo present però sense resultar totalment discriminatori, és a dir, adquireixen contes que tot i presentar elements sexistes, aporten uns continguts, sabers, o unes il·lustracions especialment cuidades que consideren important tenir.

En el mateix document, veiem també que es fa referència a l'esporgada', referint-se a la necessitat d'anar actualitzant constantment el fons, posant especial èmfasi en 'anar substituint progressivament els clàssics tradicionals periòdicament per noves edicions que surten al mercat' (BCT Xarxa, 2013, p. 33).

La *classificació de les seccions infantils* de les biblioteques públiques de Terrassa, actualment està harmonitzada a nivell de tota la xarxa, rebent indicacions de la Diputació de Barcelona, organisme de qual depenen. A partir de les directrius, cada centre ho adapta a les seves necessitats i possibilitats, en funció de l'espai, les demandes de les lectores o el que considerin pertinent. Tant la BCT com la BD4 segueixen el mateix esquema classificatori, essent el nombre total d'exemplars el que les diferencia, doncs la primera s'erigeix com la biblioteca central de la ciutat i per tant, major en espai i fons editorial.

A nivell concret, assenyalar que no existeix cap distinció ni menció específica per a la matèria d'igualtat de gènere, coeducació o contes no sexistes. Si que compten amb classificacions internes per referenciar el material amb aquells títols que treballen específicament la matèria, però no es té en compte la forma general d'abordar la qüestió del gènere. No es considera pertinent la separació, alhora que es presenta com una tasca complexa, doncs asseguruen que resultaria molt difícil definir amb exactitud que incloure-hi i què no, més enllà dels contes que treballen algun tema específic, 'però clar, una cosa es que treballin la

igualtat de gènere, i l'altra que l'àlbum no incorpori estereotips, que per mi això ja és un triomf³³. A part, afirmen que resulta massa específic.

‘posar a la biblioteca una secció que posi 'Llibres no sexistes', aleshores hauríem de tenir 'llibres igualitaris', 'llibres contra...', és molt específic, no podem tenir tantes especificitat’, (Entrevista BD4, 2015).

En el cas de la BD4, se'ns parla de l'existència d'un apartat de 'Famílies' i comenten que allà es troben alguns dels títols que podrien considerar-se no sexistes, o també a la secció d'Emocions i Sentiments'. A la BCT, a nivell intern, si que tenen una classificació interna de tots els materials que els hi van arribant, on indiquen la temàtica de cada un, però no està disponible per consultar. A les dues biblioteques indiquen que hi havia hagut guies específiques de la matèria però que actualment estan en desús, en el cas de la BD4, l'última actualització és del 2013.

A continuació, presentem l'estructura de classificació del fons editorial de les dues biblioteques:

Taula 8: Classificació del fons editorial de les biblioteques BCT i BD4, Terrassa, 2015.

BCT i BD4	
CLASSIFICACIÓ DEL FONS EDITORIAL	1. Enciclopèdies i diccionaris
	2. Llibres de coneixements (per temes)
	3. Llibres d'imaginació (còmics, contes, novel·les, llibres jocs, llibres mòbils)
	CLASSIFICATS PER EDATS
	I* (gomet blau) fins a 6 anys. A l'espai de Petits Lectors
	CLASSIFICATS PER GÈNERES ESPECÍFICS
	El ritme de les paraules
	Libre joc
	El món que ens envolta
	Hàbits
	Primers coneixements
	Contes tradicionals
	Família
	Emocions i sentiments
	Natura
	Multiculturalitat
	Animals
	Narracions fantàstiques
	Festes populars
	Gran format
	I** (gomet vermell) de 7 a 10 anys
	I*** (gomet verd) de 10 a 13 anys
	CLASSIFICATS PER GÈNERES
(novel·les d'humor, ciència-ficció, terror, fantàstiques, històriques, interactives, negres, policíiques, roses i contes tradicionals)	

En relació als *críters de selecció de les famílies*, des de la BCT afirmen que cada vegada es denota més sensibilitat i interès per la selecció dels contes dels infants,

‘cada vegada més hi ha més sensibilitat per fer una bona tria de contes. Abans era ‘el racó Teo, Tres Bessones i un Món meravellós’. Ara ja no, la importància de la lectura s'està treballant molt a les escoles també, encara falta fer molt, però comparat amb anys enrere, hi ha molt canvi’ (Entrevista BCT, 2015).

Es dona un predomini de petició de materials per treballar temàtiques concretes o enfocar conflictes específics, cosa que afirmen està molt en auge, en part, com a influència de les escoles i la tendència d'etiquetar ‘cada vegada més a les escoles es tendeix a etiquetar, «aquest nen és així», i llavors les famílies vénen a buscar llibres que parlin d'això’³⁴. En paral·lel, des de la BD4 destaquen per sobre la resta, peticions de materials relacionats amb la criança (xumets, son, alimentació, pors...), o títols concrets que treballen a l'escola.

Pel què fa a la *intervenció dels infants en la tria*, afirmen que tenen un paper actiu i que en general i sobretot a major edat, es percep una gran influència de la televisió en les seves preferències, és a dir, acostumen a demanar aquells materials més comercials. Tant a la BCT com a la BD4 consideren important per això, disposar d'aquests títols, ja que poden exercir d'efecte crida cap a lectores que després s'orientaran potser cap a altres materials menys comercials i amb més contingut. Tal com comenten,

‘demanen el que veuen, que és el que més tenen present, la Peppa Pig, el Cayú’...Els que surten a la tele, que són els bàsics. La família consenteix la voluntat del nen, busquen el que els hi demanen i els tenim, jo crec que s'han de tenir, perquè quan mirin els altres veuran també els del costat i potser també l'agafarà...’ (Entrevista BD4, 2015).

Aquí, coincideixen en atorgar-li un paper molt important a la figura de la bibliotecària, tenint en compte que tant famílies com infants es mostren generalment molt predisposades a les recomanacions i per tant les professionals poden oferir un bon acompanyament en aquest sentit, i acostar als infants a materials que en un primer moment els hi poden passar inadvertits. Assenyalar que des de la BD4 destaquen que en el cas de les nenes, demanen molt els contes de princeses.

En relació a queixes o materials que resultin incòmodes per part de les famílies, destaquen aquells que presenten continguts sexuals o relacionats amb la sexualitat, donant compte de com encara persisteix el tabú a la societat,

‘sí, encara hi ha molt tabú amb el tema del sexe, aquest llibre 'La mama va pondre un ou, o com es fan els nens', els nens pregunten com es fan els nens i els pares expliquen amb llenguatge metafòric tot molt fantasiós, i al final els nens diuen 'crec

³⁴ Entrevista BCT, 2015.

que no sabeu com es fan els nens', i comencen a fer dibuixos molt explícits que ho expliquen. I els pares ens diuen que potser ho hauríem de tenir separat', (Entrevista BCT, 2015).

Per forma-se un idea més clara dels materials que es demanen, consultar l'apartat 4 d'Anàlisi de contes' on hi figura el llistat dels 10 contes més sol·licitats en préstec el primer semestre del 2015 de la secció de 0-5 anys, i s'exposa amb detall el seu contingut.

Atenent a les *peticions específiques per part de les famílies de materials que tractin la qüestió del gènere* o que incorporin dins del relat un tractament igualitari, en ambdós casos estan d'acord en afirmar que no es dona gairebé mai, únicament casos puntuals de famílies que volen abordar alguna temàtica específica, com per exemple famílies monoparentals amb la diversitat familiar,

'm'he trobat amb famílies monoparentals que et demanen sobre el paper de la dona, o famílies que són dues dones...O sigui, quan es troben amb el problema. Però famílies estàndard, que el nen no té cap mena d'input per aquí, no demanen', (Entrevista BCT, 2015).

O en el cas de famílies especialment sensibilitzades amb la matèria o que els hi interessa específicament alguna qüestió i saben molt el que busquen, 'demander no demanen específicament contes no sexistes, potser si aquell públic que ja té més consciència, que ja està ficat amb altres coses. Els que busquen, que remenen més...'³⁵.

També es dona el cas esporàdicament de mestres que sol·liciten materials relacionats amb diferents models de famílies o segons ens comenten 'mares que no formen part de la família clàssica'³⁶. Aquí, destaca el fet que solament es tracti de les mares, dada a tenir en compte alhora de posar-ho en discussió. Finalment, també indiquen que si que es demana més aquesta narrativa infantil no sexista o que aborda la qüestió de la igualtat de gènere a partir dels 6 anys, ja que abans es tendeix a considerar la lectura com una font d'oci i no es busquen temàtiques concretes,

'de 0-5, poc. I per altra banda, són pares molt implicats...Però et demanen més llibres per passar-ho bé, i a partir dels 6 anys hi ha és més «vinga anem a treballar»...', (Entrevista BCT, 2015).

A nivell general doncs, de les converses mantingudes amb les professionals de les biblioteques, n'extreiem que al parlar de perspectiva de gènere i narrativa infantil, es tendeix a relacionar amb un treball de coneixements específics i no pas amb una forma global d'entendre el món i una voluntat de transmetre-ho als infants, i per tant, no es considera necessari oferir o posar al seu abast, una narrativa que cuidi explícitament aquest aspecte.

³⁵ Entrevista BD4, 2015.

³⁶ Entrevista BD4, 2015.

És a dir, es valora positivament que es tingui en compte la perspectiva de gènere, però no es demanen contes no sexistes.

A nivell *d'activitats*, destacar que actualment, les biblioteques esdevenen espais d'oferta cultural molt actius, arribant a un ampli ventall d'edats i interessos diferents. Les activitats van destinades des de nadons de 6 mesos, fins a infants de 12 anys, i engloba contacontes, sessions de música, clubs de lectura o laboratoris. Pel grup de 0-3 existeix el programa 'Nascuts per llegir', que va sorgir amb la missió de 'promoure el gust per la lectura entre els infants de 0 a 3 anys, creant experiències emotives i positives vinculades al llibre i fent d'aquest una eina de comunicació entre pares i fills' (Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya (COBDC 2014) i compta amb la complicitat de diferents entitats del món de la salut també. No obstant, no es realitzen en el marc d'aquest programa i pel què fa al cas de Terrassa, activitats vinculades a la problemàtica que ens ocupa, com tampoc per la resta de la franja de 3-5. S'han realitzat tallers puntuals en dates especials, per commemorar el Dia de la Dona o la lluita contra la homofòbia, però generalment dirigides a infants més grans i quasi sempre a iniciativa de la Regidoria de Polítiques de Gènere. Tot i així, puntualitzen que en general el públic no s'hi apuntava pel tema concret, sinó per participar d'una activitat, en genèric,

'la immensa majoria s'apunten perquè «hi ha taller» per això, no perquè sigui d'un tema específic (...) A la biblioteca la cosa bona és que al ser un espai públic, obert a tothom, com que s'apunten al que sigui, doncs pots anar entrant el tema a la gent que no hi aniria específicament. I aquesta gent que no aniria si possessis «dia de la dona», per exemple', (Entrevista BCT, 2015).

És a dir, que les activitats es conformarien com un bon mitjà per acostar públic no sensibilitzat a la temàtica.

A continuació presentem les dades obtingudes per a cada un dels centres en relació al programa d'activitats:

Taula 9: Activitats que s'ofereixen a les biblioteques BCT i BD4, Terrassa, 2015

	BCT	BD4
ACTIVITATS	0-3: Nascuts per Llegir A partir de 3: Hora del Conte A partir de 4: Laboratoris A partir de 7: Clubs de Lectura Tallers temàtics Presentacions de novetats	0-3: Nascuts per Llegir: En Quico llegeix A partir de 3: Hora del Conte Tallers temàtics

Pel què fa a la *importància que li atorguen a la igualtat de gènere a la narrativa infantil*, posen l'èmfasi en naturalitzar i normalitzar, fugint de lectures dogmàtiques o adoctrinadores que poden arribar a crear rebuig i desinterès per la temàtica, com apunten,

‘de vegades en segons quins contes, al llegir-los, pots remarcar certes coses que t'interessen «aquí la mare...» «aquí el pare...». Perquè si ho fas molt explícit llavors potser s'agobiaran...’, (Entrevista BD4, 2015.)

I per sobre de tot, reforçar la part lúdica de la lectura, ‘els nens aprenen jugant, sobretot aquests més petits. Potser amb els més grans si que es poden fer més coses educacionals, però de 0-5 que s'ho passin bé i disfrutin i ja està’³⁷. I sobre la literatura infantil actual i la forma d'abordar la qüestió, es posa de manifest la convivència d'una literatura més renovada, que incorpora una mirada igualitària (com per exemple amb el personatge de La Clementina), amb una narrativa clàssica dominada pels contes populars, marcadament sexistes i discriminatoris, però que no es poden obviar, tenint en compte que poden oferir determinats coneixements i sabers i esdevenen el reflex del moment social concret en el qual varen ser escrites i això en si, ja té un valor. Per tant, aboguen per la complementarietat.

Finalment, analitzem el portal Gènius, la web Infantil de la Xarxa de Biblioteques de la Diputació de Barcelona, dirigida a infants menors de 14 anys. En un primer moment, ens fixem en l'apartat de guies de lectura que trobem dins de la secció de ‘Mares i pares’, que són lectures que es proposen a les famílies per treballar amb els infants algun tema específic. Veiem que apareixen guies temàtiques sobre temes de criaça o emocions i sentiments, i també alguna sobre diversitat familiar, però no s'inclou la qüestió de la igualtat de gènere o el sexisme.

Ens fixem ja concretament en la zona de Terrassa i dins de la secció de ‘Recomanacions de literatura infantil i juvenil’ cerquem títols disponibles introduïnt el terme ‘Igualtat’, i ens

³⁷ Entrevista BCT, 2015.

apareixen diferents opcions. Marquem la classificació de 'Gènere i conte infantil' i només ens apareix un títol, 'Al país de les marietes...arriba el circ!', de l'editorial Zenobita, disponible a la biblioteca del Districte 6, de la zona de Petits Lectors, és a dir, fins a 6 anys, i classificat dins de la secció de 'Emocions i Sentiments'. Un conte que treballa el tema de la igualtat a través de personatges animals i enfocat a la part de sentiments i empatia, amb una guia per a famílies i docents per poder-ho treballar amb els infants. Quan cerquem a través del tema 'Igualtat entre sexes' ja apareixen més títols, concretament 16 entrades, de les quals però, molts són edicions diferents del mateix títol, i de títols en queden solsament 8. L'editorial predominant és Kalandraka, i les seccions a les quals estàn ubicats els exemplars són 'Emocions i Setniments', 'Valors i Convivència' i 'Hàbits'. De la zona de Petits Lectors concretament, n'hi ha 5:

Taula 10: Títols recomanats al portal Gènius per Terrassa, dins de la categoria 'Igualtat entre sexes-Contes infantils'

Títol	Editorial	Edició
Rosa caramel	Kalandraka	2011
L'Artur i la Clementina	Kalandraka	2012
Oliver Button és una nena	Everest	2012
El llibre dels porcs	Kalandraka	2013
Una catàstrofe afortunada	Kalandraka	2014

D'altra banda i ja a nivell general de tota la xarxa, dins de l'apartat de Guies de Lectura, no apareix la temàtica del Gènere o Igualtat d'oportunitats com a opció, és a dir, no existeixen o no estan disponibles guies que abordin aquest tema, de les 400 que afirmen que estan de lliure consulta a través del portal.

5.2.3. Escoles

Per poder tenir una visió de com s'enfoca des de les escoles la qüestió de la narrativa infantil i el gènere, ens acostem a les escoles La Roda i Ponent. La primera està ubicada al barri de Sant Pere i pertany a la zona 2 d'influència escolar, la qual comprèn els barris: Centre nord, Torrent del Pere Parres, Sant Pere, Poblenou, Pla del Bonaire i Can Roca. Neix com a escola privada al curs 1969-70, sense afany de lucre; més tard s'organitza com a cooperativa de mestres. Com a membre del CEPEPC - Col·lectiu d'escoles per l'Escola Pública Catalana - aposta per la seva integració a la xarxa d'escoles públiques de la Generalitat de Catalunya. El setembre de 1988 inicia la seva nova etapa i el gener de 1994 es trasllada a l'actual edifici (c/

Salmerón 225-249) junt amb l'altra antiga escola pública del barri, CEIP Genescà, al servei de l'educació des de l'any 1931. El seu projecte educatiu es defineix pels trets següents, que es poden consultar a la seva pàgina web: escola catalana i de gestió democràtica, pluralista i en renovació constant, i entre els seus objectius educatius figuren el desenvolupament actiu de totes les capacitats dels nens i de les nenes pel que fa a: la salut, l'equilibri emocional i l'autonomia personal, la comprensió de la realitat i la capacitat d'actuar-hi, les relacions personals i la vida en grup, la realització intel·lectual i l'elaboració de la pròpia identitat i de les opcions personals.

Comprèn des de Cicle Infantil a Cicle Superior, amb dues línies per curs, (menys a 1r que n'hi ha 3), és a dir, un total de 19 grups-classe. L'equip el conformen un total de 43 persones; 6 tutores d'educació infantil, 7 tutores d'educació primària, més 2 persones de reforç, i a part, 12 educador/es d'altres àmbits com anglès, teatre o informàtica, 6 persones a l'equip d'administració i serveis i tres persones a l'equip directiu. Destacar que de les 43 persones totals que conformen l'equip, només 5 són homes, i a l'equip directiu no n'hi ha cap, per tant, es tracta d'un equip marcadament feminitzat.

Pel què fa a l'escola de Ponent, com extreiem de la seva pàgina web també, es tracta d'una escola pública d'educació infantil i primària de nova creació, tot i que va iniciar les activitats el curs 2004-05. Actualment l'escola arriba fins a 6è, un centre complet de dues línies d'educació Infantil i Primària (3-12 anys). Està situada a l'oest de la ciutat de Terrassa, al barri del Roc Blanc (que delimita la ciutat amb la població de Viladecavalls). L'escola es troba a la zona 1 d'influència escolar que comprèn els barris: Can Boada, Can Aurell, La Maurina, Roc Blanc i La Cogullada.

El personal del centre està conformat per 50 persones; 6 tutores d'educació infantil, 12 tutores d'educació primària, 17 persones especialistes (anglès, música, informàtica, educació especial, plàstica, reforç..). D'aquestes, 10 són homes, però cap es troba a l'equip directiu igual que en el cas de La Roda, equip marcadament feminitzat. Els trets d'identitats que defineixen el projecte són els següents; entenen l'educació com a procés integral, treballen a partir dels interessos dels infants, valoren l'esforç personal i el treball cooperatiu, respecten els diferents ritmes d'aprenentatge i l'evolució dels infants, es defineixen com a escola catalana i democràtica sense cap opció religiosa, fomenten la formació de persones amb personalitat i criteris propis, i aposten per la defensa o millora dels drets humans i del progrés sostenible col·lectiu de la societat.

Per obtenir informació relacionada amb la problemàtica que ens ocupa, ens trobem amb una tutora de P4 del CEIP Ponent, actualment exercint de Cap d'Estudis, i 3 tutores de P5 i membres del consell de biblioteca del CEIP La Roda. En el primer cas la persona porta 9 anys a l'escola sempre com a educadora d'infantil, i en el cas de les mestres de P5, tenen unes antiguitats d'entre 17 i 25 anys.

A través de les converses, podem inferir que la lectura està molt present a la *dinàmica de l'aula* i , forma part del dia a dia dels infants, a través de diferents vies. A l'escola Ponent per exemple, disposen d'una biblioteca d'aula, de lliure accés, que es pot fer servir durant tota la jornada, i es conforma per contes de la biblioteca del centre i a partir de Sant Jordi, també pels contes que les alumnes portin de casa. A part, fan visites setmanals a la biblioteca del centre. També tenen una Hora del Conte setmanal, com a activitat de grup i el Llibre Viatger, també com a dinàmica guiada a l'aula (conte que treballen primer conjuntament i després els alumnes s'emporten a casa). Finalment, els contes per treballar les festes populars, com Nadal o La Castanyada.

Des de la Roda ens comenten que també disposen de biblioteca d'aula, que proporciona un contacte molt directe i atònom als infants, ja que és de lliure consulta i està constituït per contes de diferent temàtica i format. Tenen una dinàmica de préstec setmanal amb 10 llibres explicats i treballats prèviament a l'aula. Són contes escollits per les tutores, atenent a les característiques i necessitats dels infants de cada aula. A P3 porten contes de casa i a les tardes fan l'Hora del Conte. És a dir, els infants tenen un contacte molt permanent amb el conte, 'la relació amb el llibre la tenen, tot el treball també cap a l'objecte, que comença a P3, que ja hi ha biblioteca d'aula'³⁸.

Pel què fa als *criteris i formes de selecció dels materials*, a l'escola Ponent hi participa tot l'equip docent (la directora, les tutores, especialistes...), i segueixen criteris pedagògics; que tinguin una il·lustració cuidada, un text interessant, i depèn de com, el contingut. No treballen específicament amb una o varies editorials concretes, tot i que si tenen certes preferències (Kókinos, Kalandraka). A l'escola La Roda afirmen que destinen un bon fons a adquirir materials, reinvertint part del que es deriva del projecte de socialització de llibres de text³⁹. Els títols els pot escollir tot l'equip docent però intenten centralitzar-ho a través de la Comissió de Biblioteca, per fer-ho més operatiu. Com a guies consulten diverses fonts com

³⁸ Entrevista CEIP La Roda, 2015.

³⁹ Els llibres de text d'un nivell passen d'un grup-classe a l'altre, fins a tres o quatre vegades, amb una quota única per nen/a i curs, sigui quin sigui el nivell d'estudis, en concepte de renovació de llibres, noves adquisicions i material divers. Una part de l'estalvi generat es destina a la biblioteca-mediateca de l'escola.

Rosa Sensat, Àmbit de Paper, Quins Llibres⁴⁰, i ho complementen amb contes que porten o suggereixen els alumnes,

‘sempre volen portar coses i per canalitzar que no sigui tant la joguina, a les tardes, a P3, les estones més tranquil·les s'expliquen contes, i si porten un conte de casa que el volen compartir amb els altres i aprendre a deixar-lo, a compartir-lo, doncs això es potencia bastant. I si en vé algun de xulo, els comprem’⁴¹.

A l’hora de triar continguts, es fixen en temàtiques relacionades amb temes que es vulguin treballar a l’aula o que toquin d’aprop algun aspecte relacionat, com per exemple la multiculturalitat o la diversitat de famílies

‘clar, tenim nens a la classe amb famílies d'orígens diferents, alguns del Marroc, de sud Amèrica...Llavors potser si que hi ha llibres per treballar aquestes qüestions i si que el tenim a les tres classes (...) la diversitat en el model de famílies si que ho treballem molt, vull dir, el tema de gènere si que el treballem...’, (Entrevista CEIP La Roda, 2015).

Pel què fa a les *preferències observades dels infants* a l’hora d’escollir lectures, des de Ponent afirmen que hi ha molta diversitat i resulta impossible definir algun tret concret, doncs respòn a la pròpia diversitat dels nens i nenes,

‘en què es fixen? Jo entenc que hi ha tanta diversitat de criatures, que es fa difícil de dir (...) Com que valoren els llibres, a un nen o nena li agrada molt un llibre per alguna raó i per aquesta mateixa raó a un altre no li agradarà...’, (Entrevista CEIP Ponent, 2015).

Des de La Roda ressalten certa influència de la televisió i assenyalen que s’ha de tenir en compte que acostuma a ser diferent l’expectativa dels infants vers la lectura que la dels adults, doncs tendim a atribuir uns significats i càrregues simbòliques que moltes vegades els infants enfoquen de manera completament diferent.

Pel què fa a la *vivència de l'experiència lectora*, des de Ponent assenyalen que comparteixen molt les lectures de forma grupal, parlen molt del que llegeixen i miren, com a forma de potenciar l’interès dels alumnes per la lectura. Destaquen també que treballen molt amb els contes clàssics, ja que en aquesta etapa adquireix molta importància la repetició i el treball reiteratiu perquè els hi aporta seguretat i fa que reconeixin i identifiquin, i els contes populars presenten aquesta estructura,

‘per imitar un personatge o fer-te teva la història, un conte s'ha de repetir moltes vegades i ensenyar l'estructura lingüística per poder representar o imitar aquest personatge, això si que es fa a dins de les aules amb els contes clàssics’, (Entrevista CEIP Ponent, 2015).

⁴⁰ Webs especialitzades en literatura infantil.

⁴¹ Entrevista CEIP La Roda, 2015.

A La Roda, la part de representació o treball dels personatges es porta a terme bàsicament per Sant Jordi, que fan l'obra de teatre de la llegenda, etc. En ambdós escoles afirmen utilitzar el conte infantil com a eina d'aprenentatge; en el cas de Ponent, destaquen temes concrets, com tipus de família o diversitat, el projecte del nom de l'aula, i contes per projectes, en funció de la temàtica, 'ara a P4 al segon trimestre treballem «la nostra família», llavors a partir d'aquest tema o acompanyant el desenvolupament del tema de la família, cada setmana expliquem un conte divers que parli de famílies, i aquí parlem de diversitat de famílies i situacions familiars'⁴². A La Roda destaquen el treball de coneixements específics a través del conte, a P3 tenen els Grups de Llenguatge, per potenciar l'expressió oral a través de contes clàssics (expliquen, treballen vocabulari, dramatitzen...), a P4 fan treball fonològic a través de contes d'animal i a P5 no hi ha treball específic.

Des de les dues escoles programen *activitats relacionades amb la lectura i els contes*: a Ponent tenen l'Hora del Conte setmanal, visites a la biblioteca, per Sant Jordi una trobada literària amb una xerrada d'una il·lustradora i una activitat concreta (per exemple, un racó tranquil al pati de primària per llegir al sortir de l'aula), també tenen el projecte dels 'Padrins i fillols' (alumnes de nivells superiors apadrinen alumnes de nivells inferiors i els hi expliquen contes), o programen visites de persones que aportin informació d'interès al voltant de la temàtica, per exemple, la Marta Martí com a responsable de la secció infantil de la BCT per parlar de llibres i lectura a les famílies (dins dels 'espais familiars d'aprenentatge').

A La Roda, subratllen especialment totes les activitats portades a terme per Sant Jordi; lectura de contes dels grans als cicles d'infantil, el projecte 'Gran-Petit', que es fa amb contes de la biblioteca de l'aula, 'i els grans fan un bon esforç per llegir bé, i els petits escolten i fan preguntes de comprensió (...) i és emocionant veure'ls. Assentats, en racons del pati...'⁴³. Des de Ponent, treballen en xarxa amb la Biblioteca del Districte 4 (BD4), traspasant informació de les activitats, que fan arribar a les famílies de l'escola, programant visites, etc. Des de la Roda comenten que al Cicle d'Infantil no visiten la biblioteca, que és una activitat reservada a Educació Primària.

A l'hora de valorar la *percepció de les famílies entorn el conte i la lectura*, des de Ponent afirmen que depèn de les famílies, però que en general, s'observa poc interès pel tema de la lectura, fet que de vegades es deu possiblement a situacions familiars determinades que no afavoreixen la capacitat de motivació dels infants per part de les famílies,

'Quan demanem que portin llibres de cada en adonem que hi ha criatures que no tenen llibres a casa, o que porten llibres que no són el millor model o no adient a

⁴² Entrevista CEIP Ponent, 2015.

⁴³ Entrevista CEIP La Roda, 2015.

l'edat... Això és una realitat, per tant, cal continuar treballant', (Entrevista CEIP Ponent, 2015).

Des de l'escola La Roda coincideixen amb aquesta lectura, doncs observen molta desigualtat en els contes que porten de casa; alguns molt ben seleccionats, però d'altres que no pertocuen per edat o amb continguts clarament inapropiats, o infants que sempre porten els mateixos, amb una tendència d'augment d'aquests últims casos, 'veus les possibilitats que tenen a les cases, nens que et porten contes macos i en van a buscar a la biblioteca i nens que sempre tenen un conte (...) Cada cop hi ha més problemes'⁴⁴. Per això, potencien el préstec de contes de l'escola a casa, com a forma d'acostar la lectura a totes les llars. Intenten també treballar neguits concrets de les famílies a través dels contes (per exemple, la mort), però afirmen que els hi costa trobar àlbums il·lustrats pels més petits amb fil argumental, també per tal que les famílies disposin d'una guia per abordar el conte i els hi resulti més fàcil.

Ambdós centres coincideixen en atorgar-li al *conte un gran valor coma eina* fonamental per potenciar la imaginació, la fantasia i conèixer altres realitats, també per la part emocional,

'cada conte t'obre un món i et porta un camí de descoberta impressionant. D'aquí la gran presència que tenen els contes i com els cuidem, tenen un paper especial i molt cuidat a dins de la classe i a dins de l'escola', (Entrevista CEIP Ponent, 2015).

En relació a la *intervenció de les qüestions de gènere en la tria de contes infantils*, des de Ponent afirmen que es tracta d'un criteri present de forma transversal a tota l'escola, però en funció també de la sensibilitat de cada ú i l'interès particular en el tema, doncs ho entenen com una qüestió de voluntat,

'si que ens fixem, però clar, no tota l'escola. És un tema de sensibilitats, i de la mateixa manera que anem educant a les famílies, ens anem educant, i potser si que és veritat que hi ha persones més sensibles a aquest tema i que fan que quan treballem el tema de la diversitat de famílies, hi hagi llibres molt ben seleccionats...', (Entrevista a CEIP Ponent, 2015).

En general però, afirmen que la coeducació està present en el projecte educatiu, en el llenguatge i en la pràctica educativa. Des de La Roda, no li atorguen potser tanta rellevància, doncs comenten que no és un criteri específic a l'hora de seleccionar les lectures, si en troben els poden incloure a la selecció però no busquen específicament, prioritzant per sobre de tot adaptar-se a les necessitats del grup (pares separats, infants sense mare o pare...).

Quan parlem de la presència d'*estereotips en els contes infantils* de les alumnes, des de Ponent comparteixen la percepció que encara es troben pocs materials no estereotipats o

⁴⁴ Entrevista CEIP La Roda, 2015.

que contemplin la igualtat de gènere a l'hora de construir el relat, però que tenen una ferma voluntat de trobar-los i adquirir-los per l'escola, 'encara la princesa valenta que salva el príncep és anècdota. Si hi ha algun llibre d'aquest tipus al mercat, el tenim o el volem tenir'⁴⁵. Si que observen un clar predomini de personatges protagonistes masculins a les històries. Tot i això, denoten cert canvi progressiu, una paulatina incorporació d'una lectura crítica de la realitat sexista. A La Roda comenten que no s'hi fixen molt, a part de donar compte que la majoria de contes que tenen per aquesta etapa, estan protagonitzats per animals.

Fent referència a la *gestió dels rols de gènere en els contes*, des de Ponent comenten que es tracta d'una etapa en la qual és molt important l'estructura i la repetició, com ja s'apuntava anteriorment, i per tant, no resulta viable canviar històries per tergiversar rols. Així mateix, remarquen que l'abast del conte per canviar tot l'imaginari que construeix la societat és limitat, doncs tenen molt pes la família o els mitjans de comunicació. Apunten que s'han de concebre els contes i l'escola com un espai més des d'on intervenir, però no l'únic. Des de La Roda si que afirmen que per exemple per Sant Jordi, juguen a tergiversar els rols de la llegenda, però a P5, reafirmant el que ja s'ha comentat anteriorment, que abans no resulta viable per la necessitat de repetició i seguretat, 'a P3 has de treballar el conte popular i repetir-lo varies vegades, no pots sortir de l'esquema'⁴⁶. Assenyalen que a P3 fan la representació dels contes quan acaben d'explicar-los i que no es dona l'intercanvi de rols, les nenes representen personatges femenins i viceversa.

Quan parlem de la *importància de la igualtat de gènere a la narrativa infantil*, des de Ponent ho conceben com un tema que ha de ser transversal i s'ha d'incorporar a la vida de forma naturalitzada, més enllà dels contes. Consideren que té molt més pes el que els infants veuen en el seu dia a dia, la pràctica, que el llenguatge o el discurs i que per tant, els contes poden contribuir però com un element més, de cap manera central, 'tenint en compte que el llenguatge, el discurs, té poc pes, i que guanya el que es veu, ha de canviar molt més que no només el llenguatge o els contes...Però és un canvi lent'⁴⁷. Des de la Roda coincideixen en percebre-ho com una qüestió que ha de ser molt naturalitzada, que desperti interès però que no generi neguit, i per tant, resulta molt important la manera que tenim els adults de transmetre la qüestió, l'actitud amb la qual l'abordem, 'una història que ensinistra des del principi fins al final no funciona, no els hi agrada'⁴⁸

⁴⁵ Entrevista CEIP Ponent, 2015.

⁴⁶ Entrevista a CEIP La Roda, 2015.

⁴⁷ Entrevista CEIP Ponent, 2015.

⁴⁸ Entrevista CEIP La Roda, 2015.

Finalment, apuntant a la *narrativa infantil de la seva infantesa* o d'èpoques anteriors, si que des de Ponent comparen i entenen que actualment existeix molta més diversitat d'opcions per escollir, però que no resulta fàcil trobar-les totes,

'Dins la literatura pots triar models diversos, cal que tú els sàpigues trobar. Jo penso que si, ja n'hi ha de llibres, però ho has de tenir molt clar. És com la tele; ofereix programes interessants? Clar, però està en tú tenir el criteri molt clar del què vols i el què no' (Entrevista CEIP Ponent, 2015).

5.2.4. Servei d'Educació (Ajuntament de Terrassa)

Finalment, l'últim àmbit d'estudi és a nivell institucional, el Servei d'Educació de l'Ajuntament de Terrassa. Entrevistem a una tècnica encarregada de la orientació d'estudis, que porta 25 anys al lloc de treball. Realitza tasques d'organització de jornades d'orientació d'estudis superiors i Cicles Formatius de Grau Mitjà (CFGM), coordina la organització de xerrades a les escoles i contribueix en l'elaboració de la guia anual d'activitats. Des d'Educació, col·laboren activament amb el Consell Escolar Municipal i la Xarxa Terrassa Educa per coordinar el conjunt d'activitats que s'ofereixen a les escoles. Actualment, l'àrea del Servei d'Educació està conformada per 45 persones més personal vari de centres educatius (conserges de primària, cuineres d'algunes escoles, personal de les escoles bressol, Escola Municipal d'Art, Escola La Llar i el Conservatori).

En relació a l'existència de *mesures concretes de foment de la lectura infantil*, l'entrevistada comenta que tradicionalment hi ha hagut una activitat entorn els contes i la música, juntament amb algunes altres de poesia, destinades a infants d'1 a 5 anys, 'Juguem amb poemes'. A nivell de serveis, comenta que existeixen unes maletes temàtiques que es presten a les escoles des del Centre de Recursos Pedagògics, per treballar determinats aspectes a través dels contes clàssics, però més enllà d'això, no existeixen més recursos. És a dir, a nivell general, es detecta que no es tracta d'un tema central o prioritari per aquesta etapa, dins del programa d'activitats del Servei d'Educació.

Destacar que, segons ens indica la persona entrevistada, tampoc existeixen dades estadístiques disponibles sobre lectura infantil a la ciutat de Terrassa, i per tant, no podem analitzar informació concreta al respecte.

Igual que en els casos anteriors i a nivell personal, coincideix en atorgar-li a la *lectura infantil* un paper molt important en el *desenvolupament dels infants*. Posa èmfasi en la necessitat de reforçar-ho i incentivar-ho ja que comparteix la percepció que és un hàbit poc estès

actualment entre la població infantil i jove, tot i ser tant important i necessari. Apunta a una possible influència negativa de les noves tecnologies.

A nivell d'*objectius de treball de l'Ajuntament*, la *igualtat de gènere* es considera com un aspecte important a treballar dins l'àmbit educatiu. En algunes escoles existeix la figura d'una responsable encarregada de fomentar i dinamitzar el treball entorn la qüestió, figura que s'impulsa des del Consell Escolar. En algunes escoles bressol municipal també es treballa especialment (Moisés i Somriures), posant èmfasi en la importància del repartiment de tasques i la igualtat entre tots els infants. Segons ens indica la tècnica d'educació, resulta especialment important abordar-ho en aquesta etapa ja que encara no es dona la separació i 'rebuig' que afirma donar-se més endavant, sobretot caps als 8-9 anys, i per tant, resulta més fàcil la sensibilització.

En relació a *polítiques concretes encaminades a fomentar la sensibilització entorn la igualtat de gènere en els infants*, reitera la creació de la figura de la responsable que treballa l'ítem a les escoles, que segons ens indica, rep assessorament per part de la Regidoria de Polítiques de Gènere. I segons comenta, no es dona un treball en xarxa o col·laboratiu amb altres agents implicats, com les AMPA's o les biblioteques. A partir d'aquí, conclou que es podria treballar amb més èmfasi però que depèn també, del grau de sensibilització de les persones involucrades, que no sempre és elevat ni és el mateix.

També afecta, tal com apunta, el context de crisi, doncs les retallades en el camp de l'educació han derivat en una disminució dels recursos disponibles per als centres educatius cosa que ha contribuït possiblement a desviar l'atenció de la problemàtica, no considerada com a imprescindible. Segons comenta, pot ser que l'actual situació de recuperació, possibiliti que es torni a posar al centre dels projectes educatius la igualtat de gènere i es torni a considerar com un aspecte prioritari,

'A vegades també, amb el tema de les retallades hem passat moments difícils i clar, els mestres tenien altres temes prioritaris. Ara sembla que s'està estabilitzant, que s'està tornant a la normalitat i ens imaginem que a partir d'aquí, tornarem a treballar-ho de valent'. (Entrevista Servei d'Educació de l'Ajuntament de Terrassa, 2015).

Considera que el *conte pot esdevenir una eina molt vàlida per a la sensibilització entorn la igualtat de gènere*, sobretot en aquestes edats primerenques'⁴⁹.

En relació a la promoció concreta d'*activitats de foment de la lectura infantil no sexista*, indica que bàsicament es porta a terme des de la Regidoria de Polítiques de Gènere,

⁴⁹ Entrevista Servei d'Educació de l'Ajuntament de Terrassa, 2015.

conjuntament amb l'Àrea de Ciutadania. Des del Servei d'Educació es coordinen per tal de no repetir activitats mitjançant la Xarxa Terrassa Educa. Anteriorment, des del Consorci per a la Normalització Lingüística, s'havia realitzat i promocionat una guia de contes en català, on es tenia especialment en compte la qüestió del gènere, però ja no els hi arriba i no té coneixement de que es continui realitzant. Des d'Educació ho feien arribar a les escoles però allà, no se'n feia molt ús. Anava només dirigit a primària i secundària ja que infantil encara no es considerava una etapa, eren 'massa petits'.

Si examinem la Guia d'Activitats i Serveis Educatius 2015-2016 (Ajuntament de Terrassa, 2015), on consten el conjunt d'activitats que s'ofereixen als centres educatius, en primer lloc veiem com si que hi ha un apartat sobre la temàtica, el d'Igualtat d'Oportunitats', amb diversos tallers orientats a sensibilitzar i treballar la diversitat afectiva i sexual, les diversitats familiars, la igualtat d'oportunitats al món laboral o les dones i la crisi, entre d'altres. Si ens fixem en les franjes d'edat a les quals van dirigides però, veiem com solsament n'hi ha una de les 16 dirigida al grup d'infantil. Es tracta d'un taller destinat a treballar les diversitats familiars, anomenat 'Contes, exposició i homo-baby boom', i està organitzat pel Servei de Polítiques de Gènere. L'objectiu perseguit és conèixer les diferents orientacions afectives presents a la nostra societat i valorar-les, sense prejudicis ni estereotips negatius, així com donar a conèixer tots els models familiars. Concretament, la part dirigida als infants de 0 a 5, es basa en una sessió de contacontes sobre les diversitats familiars, amb els contes, 'M'ho va dir la Lluna' de l'editorial Bellaterra, (P-3) i 'Les tietes de la Núria' (P4 i P-5).

A nivell de valoració de les activitats, destaca que en termes generals, s'oferten moltes activitats i es posen a l'abast de tothom, doncs són gratuïtes, però les que treballen o aborden el tema de la igualtat de gènere, no acostumen a tenir gaire demanda per aquesta etapa. A secundària i a les escoles bressol si, però no a infantil i primària,

‘És difícil perquè fem molta difusió, i últimament estem treballant molt conjuntament amb polítiques de gènere, ho fan arribar ells i nosaltres també a tots els canals que tenim, 'matxaquem' molt, però no sempre dona el resultat desitjat’.
(Entrevista Servei d'Educació de l'Ajuntament de Terrassa, 2015).

En relació a possibles formes de promoció d'una guia de literatura infantil no sexista per a la ciutat de Terrassa, ens comenta que des del Servei d'Educació podrien col·laborar activament en la difusió, així com organitzar una presentació amb els professionals de l'àmbit educatiu.

Fent cerca a nivell institucional de l'existència de recursos i serveis enfocats a aquesta etapa infantil, veiem que existeix la Xarxa Petita Infància, i n'examinem la informació disponible a la web. Es tracta d'una xarxa d'equips professionals i entitats ciutadanes per implicar i

coordinar els serveis d'atenció a la infància, que tenen per objectiu, entre d'altres, poder el-laborar uns protocols d'acompanyament a les famílies amb infants de 0 a 6 anys. Treballen per districtes realitzant diagnòstic i elaborant un catàleg de serveis d'atenció a la petita infància, encarregant-se de difondre documentació sobre la promoció de la cultura d'infància elaborada per la xarxa. Es coordinen a nivell de SEBAS, SEZ i CAP's, entre d'altres⁵⁰. En cap dels ítems analitzats hi consta la temàtica de la igualtat de gènere, ni es fa esment ni s'aborda específicament, si mirem el catàleg de serveis del Districte 4, al qual pertany l'escola Ponent i la biblioteca BD4, ni el del Districte 1.

Des de l'Ajuntament existeix també un apartat de Recursos Didàctics, a disposició de la comunitat educativa de la ciutat, on es poden consultar les publicacions del Servei d'Educació (llibrets, dossiers, etc.) i també el llistat dels projectes educatius premiats en les darreres edicions (2003-2013). Fent una revisió d'aquests últims, veiem com les temàtiques giren entorn a temes d'art, alimentació, tecnologies, ecologia, inclusió o diversitat, però no apareix el tema del gènere.

Finalment, fem un cop d'ull al Pla Educatiu d'Entorn, un instrument per donar resposta integrada i comunitària a les necessitats educatives, coordinant i dinamitzant l'acció educativa en els diferents àmbits de la vida dels infants i joves. Hi participen el Departament d'Ensenyament (Inspecció i Servei LIC-Llengua, Interculturalitat i Cohesió social), l'Ajuntament de Terrassa (Servei d'Educació, Serveis Socials, Joventut i Lleure Infantil, Participació Ciutadana, Foment de Terrassa), els centres educatius, les entitats de lleure educatiu, les AMPA i altres entitats o Fundacions com la Fundació Jaume Bofill o la Fundació Autònoma Solidària.

Concretament i atenent al tema que ens ocupa, veiem que al 2011-2012 s'impulsa el LECXIT 'Lectura per a l'Èxit Educatiu', programa de foment de la lectura, però va dirigit exclusivament al cicle de primària. I pel què fa a l'actual curs 2015-16, observem que no s'inclouen dins del pla d'actuació els districtes 1 i 4, que són els que acota la present investigació, per tant, no en resulta informació d'interès.

5.2.5. Anàlisi grup de discussió

El grup de discussió abordem la problemàtica partint de dos moments diferenciats. Una primera fase de caire més abstracte, dedicada a discutir i divagar sobre què és el que fonamenta una literatura infantil no sexista i la importància de la franja 0-5 com a fase de

⁵⁰ El terme SEBAS és l'acrònim de 'Servei Bàsic d'Atenció Social', el terme SEZ és l'acrònim de 'Serveis Educatius de Zona', el terme CAP és l'acrònim de 'Centre d'Atenció Primària'.

vida. Posteriorment, un segon moment de conversa més dirigida per extreure informació concreta, entorn a possibles vies de promoció de conte infantil no sexista dins dels seus àmbits d'influència, formes de categorització del material a biblioteques i llibreries, i canals de difusió per promoure i divulgar materials infantils amb perspectiva de gènere.

En relació a la importància d'una narrativa infantil no sexista, i com ja s'apunta a la introducció de la investigació, es parla del masclisme imperant a la societat, amb uns mitjans de comunicació que reforcen el discurs sexista, i un discurs d'igualtat de gènere que xoca amb la realitat. També al·ludint a la pressió que des de ben petites s'exerceix sobre les nenes, en un sistema que valora negativament la vulnerabilitat i fragilitat i les vol fortes i valentes, 'fem les nenes fortes però de cara en fora. La fragilitat no està ben vista socialment'⁵¹, cosa que té unes conseqüències que generalment acaben apareixent en edats posteriors. Seguint amb aquesta idea, es parla de la performància del llenguatge i de com condiciona als infants la forma en què ens hi dirigim, per exemple amb l' 'hola princesa' que molt sovint fem per dirigir-nos a les nenes, i que inevitablement, ja determina la seva forma d'ubicar-se a la societat.

Aquests factors ens ha de portar a situar la importància d'una narrativa infantil no sexista per a les nostres petites, prenent el conte com una eina que pot resultar molt útil en aquest sentit. Ens hem d'atrevir a parlar de tot als infants, sense temor, amb cura i delicadesa, doncs la càrrega simbòlica que tenen per nosaltres molts dels temes més 'tabú', no és la mateixa que la seva, la mirada d'adult difereix de la dels infants, 'hi ha 'paraules grosses' però que s'han de dir, per ells encara són 'petitetes', ja aniran creixent i agafant el seu tamany'⁵². També tenint en compte que cal naturalitzar sense intentar dirigir massa, deixar fer i pensar per elles mateixes,

'Quan busques contes per transmetre certes coses, el fill/a entén unes coses completament diferents, amb els que inventes si que de vegades pots transmetre més. Si els vols dirigir massa, no surt bé perquè ells et calen (Grup de Discussió, Novembre 2015).

Finalment, es parla del pes important que encara manté el conte popular com a recurs habitual de les famílies a l'hora d'explicar contes a les petites, esdevenint un referent de la seva infància i que per tant, adquirint una significació que els hi fa més fluïda la tasca de transmetre.

Quan es posa en relació la qüestió del conte infantil i el sexisme amb la fase vida analitzada, sorgeix en primer lloc la qüestió dels rols de gènere, encara no establerts o de forma molt

⁵¹ Grup de Discussió, Novembre 2015.

⁵² Grup de Discussió, Novembre 2015.

incipient dels 0 als 5 anys, cosa que hauria de facilitar el fet de concebre un món sense desigualtat per raó de sexe, i sense lloc per als prejudicis o estereotips. Quan encara no s'han transmès unes pautes de comportament que dictaminen la forma d'habitar el món, pot esdevenir un bon moment per assentar les bases de la igualtat i el respecte, proporcionant eines que ajudin a construir una mirada crítica i conscient envers la societat. Segons sorgeix a la conversa però, a l'hora d'escollir lectures resulta complicat trobar l'equilibri entre el desig com a mares i pares de mostrar i fomentar aquesta realitat no discriminatòria, vers els desitjos i anhels dels propis infants, que no acostumen a coincidir. Es remarca la importància d'evitar resultar massa directives i deixar marge,

‘Conflicte: a l'edat en què comencen a llegir, els has de motivar perquè llegeixin. Esculls lectures que transmetin els valors que tú vols, o fomentes el seu gust per la lectura i deixes que surtin els seus gustos? (i tornin a sortir les princeses)? Quan deixava escollir el conte a la nit, sempre era la Blancaneus, etc...Llavors què fem? Imposar lectures? Si no trobem contes de princeses amb una categorització del gènere? (Grup de Discussió, Novembre 2015).

També s'observa la inquietud per trobar materials que responguin a les necessitats tant dels infants com de les famílies, és a dir, que incloguin la perspectiva de gènere però que també resultin atractius i motivadors pels infants. Contes que alhora tinguin en compte les necessitats específiques d'aquesta fase de vida, és a dir, estructures lineals i repetitives que els ajuden a ordenar i entendre la realitat i els hi aporten seguretat. Tot des d'una òptica el màxim de natural possible i en harmonia amb el que es transmet des de casa, igual o més important que 'el discurs', 'els contes ho haurien de fer d'una manera natural com ho fas a casa. Per què? L'entorn també influeix molt, 'no són els únics que pensem així', és important que ells ho vegin i se sentin segurs'. La importància de mostrar en els contes aquesta realitat no sexista de la que els hi parles, com a forma de fer-la més comuna i natural.

A nivell d'accions concretes que es podrien portar a terme o pensar per promoure el llibre infantil no sexista a escoles, institucions, llars i biblioteques, apareixen diverses idees. Pel què fa a les *escoles*, es parla de la necessitat de reforçar la regulació o control en matèria de lectura, revisar materials i continguts i establir potser, més criteris o directrius, 'hauria de ser un tema normativitzat, sens dubte. 'El peix irisat' fa molts anys que corre, potser tocaria renovar-lo per exemple?' (Grup de Discussió, Novembre 2015). També es fa una crida d'atenció vers la necessitat, en primer terme, de garantir l'accés a la lectura a tots els infants, cosa que no es dona en l'actualitat, ampliant per exemple l'horari i possibilitats d'accés les biblioteques dels centres educatius,

‘tothom parla de la importància dels contes. Si sabem que a l'entorn de l'escola hi ha infants que no hi tenen accés, per què no obrim les escoles i deixem que hi tinguin

lliure accés per exemple? No pots fer una xerrada sobre 'La importància dels contes' si saps que hi ha famílies que no en tenen... (Grup de Discussió, Novembre 2015).

També dins de les escoles, i extrapolable a tots els àmbits, fomentar la sensibilització de les professionals de referència vers la qüestió, tenint en compte la seva importància com a figures acompanyants del procés lector, reforçar la part més personal, alhora que col·lectiva tenint en compte la seva dimensió social. En aquest sentit, es parla de reaprendre i reeducar-nos, com a formes de desprendre'ns de velles nocions adquirides que toca renovar, com a tasca bàsica per poder després, transmetre aquests noves formes d'entendre i situar-se el món, a alumnes, filles i lectores en general, 'nosaltres no hem estat educats, toca readucar-nos que és el més difícil. És molt complicat...(...) És un esforç i ens hem de permetre el luxe d'equivocar-nos'⁵³.

A les llars, es reforça molt la idea del treball en la quotidianitat i els gestos diaris, la importància de 'predicar amb l'exemple', i prendre més el conte com una eina d'acompanyament, sense adquirir un paper central. I sobretot, no voler abarcar-ho tot, centrar-se en petits gestos possibles, que tinguin cabuda en els ritmes de vida que imposa el sistema.

A nivell general, s'apunta la necessitat d'abordar-ho com un problema social, i per tant, tocaria pressionar per tal que totes les institucions posin les condicions per facilitar l'aprenentatge en aquest sentit. I en paral·lel i amb interrogant, es planteja la conveniència de crear alarma social com a forma de fer reaccionar, o perquè això passi, perquè les institucions realment intervinguin i posin la igualtat de gènere en aquestes edats primerenques a l'agenda i es marquin objectius i dissenyin mesures concretes, 'de vegades potser es necessita que algú faci una crida d'atenció, fer girar el xip, una notícia alarmat d'una 'ente suprema'? Que faci reaccionar?'⁵⁴.

Quan es fa referència a la categorització dels materials i la forma de classificació i/o visibilització, hi ha molta unanimitat en rebutjar una compartimentació excessiva dels continguts, que passi per crear seccions específiques de contes no sexistes o que incloguin la perspectiva de gènere, tant en biblioteques com en llibreries. No es considera útil ni pertinent, si per al contrari, reforçar l'acompanyament de professionals que orientin i possibilitin l'accés als materials. També fent referència a la relativitat de les classificacions, que no resulten efectives en altres sentits tampoc, com pel què fa a criteris d'edat per exemple, doncs segons apunten, es busca més per motivació o necessitat del moment i atenent a les singularitats de cada infant.

⁵³ Grup de Discussió, Novembre 2015.

⁵⁴ Grup de Discussió, Novembre 2015.

Finalment, i en referència a possibles canals de difusió per a la promoció d'una literatura infantil no sexista, s'apunten diferents vies que podrien resultar vàlides i efectives: les AMPES de les escoles, organitzades en federació, dins de les escoles, mesures concretes com utilitzar el recurs de les 'maletes viatgeres', proposar reunions per abordar la problemàtica, o reforçar la presència dels materials a les biblioteques de centre i d'aula. També fer ús de les cartelleres físiques, tant a les escoles com a les biblioteques, doncs segueixen constituint-se com un punt molt visible i de referència. A nivell més general, treballar també amb i des del Servei d'Educació o amb la Xarxa Petita Infància. Com a mesures puntuals, pensar possibles campanyes de difusió que segueixin la idea de 'regala-li un llibre', o una secció específica al 'Crossbooking'. Per concloure, es remarca la necessitat de comptar amb fórmules que ajudin a desgranar la informació que ja hi ha disponible, doncs més que trobar-nos davant d'una situació de manca d'aquesta, ens trobem en un context on les dades abunden i ens superen i precisament per això, no ens arriben com haurien. D'aquí la importància de d'ordenar-les i canalitzar-les, per tal que siguin realment efectives.

5.3. Síntesi

A continuació, oferim una breu síntesi de la informació més rellevant extreta a partir de l'anàlisi. D'una banda, les línies principals de la diagnosi en matèria d'hàbits lectors de famílies i sobretot, infants de 0 a 5 anys, bases que ajuden a situar per abordar la qüestió de la narrativa infantil i el sexisme. Amb aquesta informació, estarem ja en disposició de posar-ho en discussió a l'apartat següent per tal de poder treure conclusions globals i veure futures línies de treball.

Cal tenir present, en primer lloc, que ja resulta significatiu per si mateix el fet que a la nostra convocatòria responguin únicament les mares en el cas de les famílies (10 en total), també siguin 2 educadores les professionals dels centres educatius amb les quals conversem, o una tècnica d'educació. En el cas de les biblioteques si ens trobem amb un professional masculí, essent el cas excepcional del total. En resum, de 15 entrevistes 14 estan realitzades a dones. Possiblement, es tracti ja d'un reflex del que succeeix a l'àmbit de la primera infància a la societat actual, sector atès majoritàriament per dones.

Els hàbits lectors de les famílies, concretament de les mares, estan marcats per la falta de temps per dedicar a la lectura des de la seva maternitat, però coincideixen en atorgar-li un paper molt rellevant, també per a les seves filles. I en tots els casos, se'ls hi reconeix un paper molt actiu als infants a l'hora de seleccionar les seves lectures, no observant per això,

una predilecció temàtica concreta. En algunes ocasions s'afirma que es deu al fet que 'encara són molt petits'.

Per altra banda, totes elles es manifesten molt contràries al sexisme en totes les seves formes i afirmen tenir molt present la qüestió de la igualtat de gènere al seu dia a dia familiar. No obstant, a l'hora de posar-ho en relació als contes que llegeixen els seus fills i filles, quasi totes coincideixen en mostrar en un primer moment cert desconcert davant de la pregunta per acte seguit, reconèixer no tenir-ho gaire o gens present com a factor influent. Resulta interessant però, observar com la pregunta suscita quasi en totes elles una reflexió en veu alta sobre la necessitat de canviar l'actitud enfront això, doncs ho consideren prou rellevant com per introduir-ho com a criteri. Això sí, sempre en termes de normalització i transversalitat, insistint en fugir de lectures dogmàtiques i adoctrinadores que segons consideren, no aporten res d'interessant i poden ocasionar l'efecte contrari.

En relació a les biblioteques, destacar a nivell general que el criteri del gènere tampoc forma part dels elements influents, ni a l'hora de seleccionar el material del fons ni a l'hora de classificar-lo. Si es té compte en certa manera, o es fa l'observació, de la presència de contes marcadament sexistes però dels quals afirmen no en poden prescindir, com és el cas dels contes clàssics o populars. Es tendeix a considerar la complementarietat d'aquestes lectures amb altres més renovades i que presentin uns altres models, com a forma també de donar l'opció als infants d'observar les diferències alhora que despertar l'esperit crític. Les entrevistades afirmen, així mateix, que no hi ha peticions de materials específics que treballin el tema, únicament en casos molt esporàdics. Els títols més demanats per part de les famílies són generalment aquells relacionats amb temes de criança i que els preocupen en aquell moment, o contes que treballen a l'escola. Els infants més petits, no tenen un criteri estable d'elecció, i a major edat s'observa també major influència d'allò que treballen o veuen a l'escola i també dels continguts que apareixen a la televisió, que en molts casos, no es caracteritzen per transmetre valors o despertar curiositats, sinó per decantar-se per un reclam més efímer.

Als centres educatius, el conte té un paper central com a eina d'aprenentatge, estimulació i foment de la imaginació i està molt present al dia a dia de l'aula, a través de les biblioteques d'aula, certes dinàmiques de treball per projectes, i un ampli ventall d'activitats (intercanvi, llibre viatger, hora del conte, representacions, Sant Jordi...). Els títols els selecciona l'equip docent, molt atent a les necessitats de cada grup particular, i en funció de la temàtica que s'hagi de treballar. En ambdós casos, afirmen no tenir en compte el criteri del gènere

específicament dins la tria, sinó que constitueix una qüestió transversal al projecte pedagògic de l'escola.

Es reiteren en la importància de normalitzar i abordar sense dogmatitzar, i deixar també llibertat als infants per reflexionar i desenvolupar el seu propi pensament crític. Així mateix, afirmen treballar molt amb contes clàssics, ja que compleixen els requisits de repetició i reiteració tant importants en aquesta etapa. Per aquest motiu, afirmen, no resulta gens recomanable intentar tergiversar els rols dels contes, doncs els infants necessiten d'aquest ordre que els dota de seguretat i els hi aporta confiança amb ells mateixos i l'entorn. Si que es posen d'acord en afirmar que més endavant ja es pot jugar a subvertir i alterar, precisament en una de les dues escoles aquest joc forma part d'una de les activitats de Sant Jordi. També ens parlen del conte com a eina complementària que en cap cas, pot esdevenir l'únic espai des d'on abordar la qüestió de la igualtat de gènere o la coeducació, ja que la pràctica té molt sovint més pes que el discurs i per tant, resulta quasi impossible canviar la societat a través de la narrativa. També considerem que existeixen pocs materials renovats, que tractin la temàtica de forma no dogmàtica o allisonadora, i que els que hi ha, costen de trobar.

Des del Servei d'Educació de l'Ajuntament, destacar, a nivell general, que s'ofereixen poques activitats entorn la lectura, sobretot en aquestes edats més primerenques, quedant la majoria d'elles en mans de les biblioteques. I si ens fixem en la temàtica del gènere, només apareix una activitat dirigida a la franja d'edat d'infantil. És per això que es valora la necessitat de treballar-ho més, doncs són conscients que és precisament en aquestes edats que resulta especialment pertinent treballar la qüestió ja que és quan s'assenten molts dels coneixements de l'entorn i encara no hi ha els rols de gènere assentats.

Del Grup de Discussió, n'extreiem, a grans trets, la importància de pensar una narrativa no sexista per als infants, com a forma de contrarestar els efectes d'una societat marcadament sexista. I sense tabús a l'hora d'abordar el tema, doncs les nenes són capaces de processar la informació molt millor del que considerem, ja que precisament, no parteixen d'una mirada d'adult sesgada i condicionada. I en aquesta etapa primerenca, amb uns rols encara poc marcats i la possibilitat d'assentar unes bases sobre una mirada igualitària. El repte també que planteja trobar materials que incloguin aquesta mirada i que alhora, resultin atractius pels infants, doncs esdevé molt important fomentar la seva autonomia, també a l'hora d'escollir lectures. Però per sobre de tot, plantejar una mirada global, que atengui a tots els àmbits de la societat i traslladar aquesta transversalitat a la lectura, evitant uns contes

dogmàtics o allisonadors, i apostant per narratives obertes que ofereixin noves mirades però sense dirigir.

6. DISCUSSIÓ

6.1. La importància del context

Amb aquest estudi estem examinant el paper del conte infantil en relació a la transmissió de continguts relacionats amb la qüestió del gènere, per veure si s'ofereix una mirada igualitària o per al contrari, presenta trets sexistes i discriminatoris que encasellen i predeterminen als infants per raó de sexe. En tot cas, veure la proporció d'ambdós casos, com a reflex del que succeeix a la realitat. Entenem però, que no ho podem analitzar de manera aïllada, sinó que s'ha de prendre en consideració dins d'un context de desigualtat, amb diferent nivell d'accés als recursos econòmics, socials i culturals, cosa que marca plenament la relació amb cada un dels àmbits estudiats i amb el conte en si.

El context socioeconòmic difereix entre barris, inclús dins de les mateixes escoles, cosa que condiciona la relació que estableixen els infants amb la lectura. Així, ens trobem davant d'aules per exemple, on hi ha uns alumnes que tenen uns hàbits de lectura molt establerts, motivats per les famílies i propiciat per unes condicions materials que ho possibiliten, i per al contrari, alumnes que no tenen contes ni accés habitual a la lectura des de les seves llars. La desigualtat també s'entén en termes d'accés a recursos o informació que obrin el camp de possibilitats; conèixer la biblioteca i els seus usos i serveis, altres serveis disponibles al barri, o tenir temps per dedicar a fomentar l'hàbit. A partir d'aquí, si ho posem en relació a la qüestió de la igualtat de gènere, aquestes diferències encara poden ser més notables, doncs la formació de criteris de selecció de lectures, atenent a continguts i llenguatge, també va estretament lligada a les possibilitats, d'una banda, d'accés a la lectura, i de l'altra, a un cos de coneixements o discurs crític que s'alimenta també a partir d'un accés al coneixement que no sempre està garantit.

D'altra banda, tampoc es pot obviar el fet que la desigualtat de gènere es constitueix com un problema transversal, no present únicament dins de l'àmbit de les escoles, famílies, ajuntaments o biblioteques, sinó en el conjunt de la societat. Nosaltres oferim una manera particular d'aproximar-nos al cas d'estudi, però reconeixent un problema més ampli de desigualtat a nivell social. Sabem que persisteixen elements de discriminació entre dones i homes en múltiples àmbits i de múltiples formes, que molt sovint, passen inadvertits. Precisament per això, considerem necessari analitzar amb molta cura i detall la literatura infantil, doncs assumim que és un àmbit que també està marcat per aquest tipus de sexisme potser més subliminal i considerem important visibilitzar-lo i fer-lo tangible. El primer pas

per trencar amb els estereotips i canviar la mirada. No perdem de vista per tant, un marc social que diferencia entre nenes i nens a l'hora d'atribuir rols, i ens ocupem d'un petit espai que pensem, pot esdevenir significatiu.

6.2. Narrativa infantil i hàbits lectors

Quan analitzem la situació de la narrativa infantil a l'actualitat a través dels principals àmbits relacionats, veiem com a nivell general es reserva un lloc molt important als contes en aquestes edats primerenques, com a mitjà de descoberta i font de coneixement. Forma part del dia a dia dels infants i es fomenta a través de múltiples vies, amb un paper rellevant de la mare, com a figura central en aquesta etapa. Tot i així, s'observen desigualtats pel què fa als hàbits i unes preferències heterogènies, que mesclen referents clàssics amb d'altres renovats.

Un dels elements a destacar és la *notable presència de la literatura clàssica* en aquesta etapa. A les escoles ocupa un lloc molt important, doncs l'estructura repetitiva que presenten resulta molt adequada per treballar aspectes concrets, ja que els hi aporta seguretat i ordre, necessitats centrals del moment. A les biblioteques també mantenen un pes notable, mantenint en el seu fons un lloc important i també a nivell de visibilitat. Convé tenir present que trobem tres títols clàssics entre els 10 més prestats i analitzats a l'aparat 4. A les llars també resulten moltes vegades històries recurrents, sobretot quan es relacionen els contes amb l'oralitat, doncs esdevé referent de la infància de mares i pares cosa que hi afegeix significació i per tant, els hi resulta més fàcil identificar-se i explicar la història.

Aquí sorgeix un dels principals elements de la discussió i que ha aparegut més al llarg de la investigació. Tenint en compte que generalment són històries marcadament sexistes que mostren una realitat desigual per a dones i homes, ens preguntem si convé continuar reforçant el seu paper o començar a prendre mesures per reduir-lo. Essent conscients que segurament aporten coneixement i sabers que també cal posar en valor, però considerant al cap i a la fi, que són relats que ja estan àmpliament difosos i formen part del nostre imaginari. Potser podríem fer un pas en aquest sentit i minimitzar-ne l'impacte. Hi ha molta literatura renovada que també presenta una estructura pensada per aquestes edats més petites, i se'n podria aprofitar el seu potencial, alhora que es reduirien les referències sexistes de l'imaginari dels infants.

Més enllà dels tres contes clàssics entre els més prestats, trobem 1 conte de la col·lecció del 'Teo', 2 de la porqueta 'Olivia', 1 de la Peppa Pig i 3 de coneixements i descobertes. És a dir,

es tracta d'una mescla heterogènia on conviuen relats clàssics d'altres èpoques amb històries actuals i actualitzades, fenòmens televisius que esdevenen referent indiscutible. Aquesta convivència d'allò vell amb allò nou, en la majoria de casos naturalitzada per part de la comunitat de referència, esdevé possiblement reflex de la societat, en moment de canvi i actualització, on perviuen elements d'una estructura social que ha anat canviant gradualment i que en molts casos, difereix de la que ens mostren els contes. Per sort, existeix ja tota una literatura emergent que s'encarrega de mostrar aquests canvis i respon més a la realitat. A l'apartat següent en parlem amb més detall.

Si parem atenció a la rellevància que adquireix el *contingut* de les lectures, en quant a valoració o connotació que se li atribueix des de les diferents institucions, també veiem com es posa més en valor l'adquisició de l'hàbit lector que no pas la transmissió de valors i coneixements que porta implícita. És a dir, es considera molt important que les nenes llegeixin però no es considera potser tant rellevant el què. Això vé donat possiblement pel fet que la lectura es denota com a hàbit poc estès entre els infants, sobretot en edats posteriors. És a dir, es diposita molt d'esforç en promocionar la lectura a les nenes de 0 a 5 anys com a antídota a la pèrdua d'interès que es percep a majors edats. I precisament per temor a suscitar desinterès, és pel que s'evita, sobretot per part de les famílies, encaminar cap a temes concrets. També per una qüestió relacionada amb l'edat, doncs en els infants més petits, es tendeix a considerar que no tenen preferències concretes, més enllà dels sons o els animals. Potser seria interessant partir de la situació inversa, i enlloc de considerar-ho des del punt de vista més limitat, optar al camp de possibilitats més gran, és a dir, mostrar varietat i diversitat, per acostar-les a diferents formats, temàtiques i llenguatges i ampliar així el seu camp de visió i comprensió.

On es para més atenció a la part del contingut possiblement, és a les escoles, on el conte adquireix un lloc protagonista, i al voltant del qual es pensen múltiples activitats dins de l'aula i a nivell d'escola. I és per altra banda on possiblement es denoten més desigualtats entre les alumnes, tal com ja apuntàvem anteriorment, doncs no totes tenen el mateix estímul des de casa i això es trasllada a l'aula. És una tasca important doncs, la de garantir que l'escola esdevingui espai d'igualtat, també en aquest sentit. A les biblioteques es comença a caminar en aquesta direcció, amb una sensibilitat creixent tant a nivell d'usuàries com de servei que s'ofereix, centrant els esforços en disposar de materials de qualitat i diversos, que surtin d'allò més comú o comercial, precisament perquè són conscients que les nenes no ho tenen molt a l'abast, a nivell general. Pel què fa a les famílies, incideixen notablement i com ja apuntàvem a l'apartat anterior, les condicions materials, entre les quals es troba el temps com una de les centrals. La manca de temps esdevé un fre per a

poder desenvolupar un major interès en la lectura, cosa que inclou visites regulars a la biblioteca, (no només com a passatemps sinó com a forma conscient de transmetre el gust per la lectura) o formació específica en la matèria (coneixement d'editorials, últimes novetats i tendències, títols per treballar temàtiques concretes). Aquí cal fer esment que les famílies que participen a la investigació de forma voluntària ja denoten cert grau de motivació envers el tema, és a dir, podem deduir de forma prèvia a les converses, que si atorguen importància als hàbits lectors dels infants o com a mínim, de les seves filles i tenen ganes de parlar-ne.

Un altre dels factors interessants a destacar és el paper central que exerceixen les *mares* en aquesta fase de vida, i per tant, també en relació a les dinàmiques lectores. Quan ens acostem al món dels infants, les persones que apareixen com a referent més clar són les mares, almenys en tots els casos entrevistats, doncs són elles qui s'ofereixen a participar, tant a les entrevistes com al grup de discussió. També són elles les que majoritàriament acompanyen les filles a les biblioteques, tal com es desprèn de les converses amb les bibliotecàries i amb les pròpies mares. No obstant, s'observa una tendència al canvi, amb uns pares que s'involucren cada vegada més en la cura dels infants, també i sobretot en aquestes edats primerenques. I reprenent el llistat de contes més prestats, veiem com aquesta tendència al canvi es reflexa poc en les lectures més prestades pel què fa a model familiar i adjudicació de rols, doncs els contes analitzats mostren una estructura familiar clàssica, amb la mare com a figura que centralitza les tasques domèstiques i de cura.

A nivell general doncs, veiem unes escoles molt atentes a fomentar el gust per la lectura, unes biblioteques que s'esforcen en oferir materials renovats, de qualitat i un bon acompanyament, unes famílies motivades però amb manca de temps i un Ajuntament que tot i destinar recursos per garantir l'accés a la lectura, com la dotació a les biblioteques, hauria de reforçar la part d'activitats relacionades amb la lectura i el públic més petit, com a forma d'incentivar i despertar interès, així com posar èmfasi en contribuir a la difusió de materials renovats i de qualitat, fent arribar a les famílies l'ampli ventall de possibilitats que existeix actualment en matèria de contes.

6.3. Perspectiva de gènere i sexisme a la literatura infantil

És important, per situar la discussió, parar atenció en primer lloc a la naturalesa de la *desigualtat de gènere*, com s'entén aquesta desigualtat i com opera a la societat. Per respondre'ns recorrem a la perspectiva foucaultiana del poder, segons la qual aquest es

troba a la base i determina la forma que adopten les relacions socials. Aquestes relacions s'entenen com una lluita de forces on hi ha 'obedients' i 'directius', cosa que dona lloc a una relació marcada per la desigualtat. I en tant que el poder no és només un poder institucional o un poder coercitiu sinó que s'imbrinca en el conjunt de les relacions socials, la desigualtat s'ha d'entendre com un fenomen estès en el si dels diferents àmbits que conformen les nostres vides. Tal com expressa Maurizio Lazzarato (2000, p.3) referint-se al concepte de *biopoder* de Foucault, 'el problema polític fundamental de la modernidad no es el de una causa de poder único y soberano, sino el de una multitud de fuerzas que actúan y reaccionan entre ellas según relaciones de obediencia y mando. Las relaciones entre hombre y mujer, entre maestro y alumno, entre médico y enfermo, entre patrón y obrero, con las que Foucault ejemplifica la dinámica del cuerpo social, son relaciones entre fuerzas que implican en cada momento una relación de poder'.

Dins d'aquest marc concebem les relacions entre dones i homes, on el poder relega a les primeres en una posició de subordinació respecte els segons, entenent que aquesta situació es dona a nivell transversal, en el conjunt de la societat. Així, assumim que el sexisme opera a diferents nivells i escales i és per això que entenem que estudiar les desigualtats de gènere i el conte infantil com es fa en el present treball, no es pot fer de manera aïllada, només atenent a la literatura infantil amb perspectiva de gènere, sinó analitzant com operen diferents institucions (escola-ajuntament-biblioteca), les mares i els contes, per obtenir una visió prou àmplia que atengui a la complexitat del fenomen.

A nivell general doncs, observem que a l'hora de prendre en consideració el *paper de la literatura infantil* en relació a la desigualtat de gènere, no se li atribueix un paper central sinó més aviat complementari, per part de les diferents institucions analitzades. Si que es denota certa preocupació o interès per la qüestió, però no de forma prioritària per sobre d'altres aspectes. Així, no s'aborda específicament o conscientment, tot i tenir el tema present; no s'utilitza com a criteri a l'hora de seleccionar lectures, tampoc a l'hora de pensar activitats destinades als infants més petits, tot i ser capaces en tots els casos, d'identificar les diferents formes que adopta aquest sexisme en els contes. És interessant veure com les converses entorn el tema, remouen i provoquen certa reflexió, cosa que considerem esdevé ja, prou significativa.

Fent un cop d'ull als contes més prestats, observem com ja avançàvem anteriorment, una mostra heterogènia amb diferents models. D'una banda, hi ha la presència de contes clàssics, marcadament sexistes, mostrant una realitat desigual i discriminadora que encasella a dones i homes per raó de sexe. La Bella dorment, la Caputxeta vermella i la noia que es

perd al bosc, totes elles, dèbils i subordinades a l'home fort, en unes relacions de forces on són elles clarament les perdedores. D'altra banda, contes com la Olivia o la Peppa Pig, que construeixen uns personatges femenins que intenten escapar d'estereotips sexistes i trencar amb rols preestablerts. Es pot fer una lectura positiva en aquest sentit doncs i posar en valor el que això significa, sense obviar però, que encara mantenen elements sexistes i mostren rols desiguals (famílies tradicionals i mares al càrrec dels fills). I també ressaltar que la presència d'aquests contes obeeix més al fet que es tracta de fenòmens televisius que no pas als continguts que transmet, tot i que evidentment, s'ha de valorar que allò més comercial inclogui una mirada de gènere.

Si que es percep molt temor a l'*adoctrinament i el dogmatisme* a través dels contes, i per contrarestar, es reivindica molt la part lúdica de la lectura en aquesta etapa, evitant una càrrega de contingut que es considera molt sovint inapropiada o innecessària. És aquí on trobem un altre aspecte interessant a destacar, doncs podríem considerar que aquesta prudència possiblement obeeix més als nostres propis prejudicis d'adultes, que a la capacitat real dels infants de percebre el que els hi expliquem. Per les més petites, molts dels conceptes als quals ens referim, encara no tenen la mateixa càrrega simbòlica que tenen per nosaltres, molts dels elements que els hi volem fer arribar, no resulten possiblement tant transcendents com ho poden ser per nosaltres. En aquesta etapa just comencen a formar-se una visió del món i per sort, encara estan molt lliures de prejudicis i pot esdevenir molt més simple del que creiem a priori, abordar el tema de la igualtat de gènere, si hi ha convicció i sensibilització per part de l'adult que acompanya.

Aquest temor o rebuig més inicial cap a una literatura pensada amb perspectiva de gènere, obeeix també a l'associació de la narrativa infantil no sexista amb uns materials feixucs molt dirigits a transmetre uns coneixements determinats, poc preocupats per la forma en que fan arribar el missatge, que sabem que si que resulta important. I en realitat, no es tracta tant de recórrer a uns contes per transmetre unes nocions molt específiques o traslladar un discurs determinat, sinó més aviat una literatura infantil que obri el camp de visió dels infants, que mostri una realitat igualitària i basada en el respecte, on siguin elles les que busquin la seva pròpia manera de mirar i situar-se, i comptin amb elements que els ajudin en aquesta tasca. No han de ser contes avorrits i sense màgia, com possiblement tampoc s'han d'amagar problemes o situacions en les que es reflecteixin unes actituds discriminatòries, són part de la realitat, de la nostra vida. Tal com apuntàvem a l'apartat anterior quan ens referíem als contes populars, del que es tractaria seria de cridar l'atenció sobre la seva existència, per evitar consolidar el sexisme i reforçar-lo i buscar formes per transformar-lo i proposar altres realitats (Mateos i Sasiain 2006, p.27).

Una d'aquestes formes de subvertir el sexisme doncs, seria buscar un altre tipus de narrativa, que proposi uns models que trenquin amb els estereotips i mostrin unes relacions basades en la igualtat. Moltes vegades però aquesta literatura més renovada, es centra en reivindicar una figura femenina empoderada, que contrarresta la seva fragilitat amb dosis extra de força, coratge i seguretat, recorrent a la figura del que entenem per 'superwomen'. Per al contrari, no trobem 'supermans' capaços de mostrar i posar en valor la seva fragilitat o vulnerabilitat i les seves capacitats de cuidar, ells segueixen exercint el paper de super herois tradicionals, amb molta força bruta i poques ganes de plorar. En altres paraules, trobem moltes 'superheroïnes' però molt pocs 'nens princesa', recorrent al tòpic. Entenem, d'una banda, que és un reflex de la pressió que s'exerceix a nivell social sobre les dones, que han d'assumir aquest doble paper, que les situa d'una banda, com a subordinades, tendres i sensibles cuidadores, alhora que fortes i valentes lluitadores que han de poder amb tot. I d'altra banda, respon possiblement al rebuig social a la fragilitat, no està ben vist mostrar-se dèbil o vulnerable, almenys a l'esfera pública, són conductes reservades a la intimitat de la llar, això és, al món de les dones. I els contes, com a bons transmissors de normes i valors, obeeixen molt sovint aquesta premissa i s'encarreguen de traslladar el missatge.

I fent un pas més en aquest sentit, creiem oportú puntualitzar que amb això, no estem apostant per a la divulgació massiva de contes de prínceps tristos i sensibles. Entenem que podem més enllà, i no quedar-nos amb un simple intercanvi de papers, ser capaces de mostrar realitats diverses on siguin els infants que puguin imaginar i treure les seves pròpies conclusions, posar elements en discussió, mostrar tensions i conflictes, també com a forma de crear nou coneixement. Amb això ens referim també al fet que creiem que no es tracta d'abordar el tema de manera molt específica, sinó transversal; no crear seccions a llibreries i biblioteques, no forçar lectures, i no abordar a través del conte, sinó també amb el conte. Fomentar una mirada crítica dels infants entorn a determinats models que representen aquests rols.

A nivell de valoració del paper dels diferents àmbits i institucions, veiem com, en termes generals, l'Ajuntament ofereix un acompanyament més genèric si es vol dir així, però no atenent específicament als infants d'aquestes edats primerenques en relació a la dimensió del gènere. Seria interessant doncs, reforçar el paper de la institució com a garantidora de l'accés als infants a continguts igualitaris, a través d'un element tant important com és el conte infantil. Hauria de pensar-se com una qüestió de primer ordre a treballar en aquesta etapa, i posar els recursos i condicions que ho permetessin. Sempre partint d'uns

plantejaments oberts que fugin de posicions dogmàtiques o allisonadores, fent el pas més del que parlàvem abans, i visibilitzant un altre tipus de narrativa més emancipadora.

A les biblioteques per la seva part, i en relació amb l'important paper que exerceixen les bibliotecàries com a figura d'acompanyament, seria interessant treballar la seva sensibilització amb la matèria, posant el tema en valor i proporcionant eines i recursos que les ajudin a situar-se i a enfocar-ho des de la seva posició. Les professionals de les biblioteques estan en una posició privilegiada per oferir materials de qualitat, motivar a les petites lectores a descobrir altres realitats i acostar-se a altres mirades que les ajudin a prendre consciència de les relacions de poder que es donen a la societat i la desigualtat present entre dones i homes, i obrir les portes a pensar com elles es volen situar enfront d'això. Evidentment, tenint en compte que la biblioteca esdevé un espai més des d'on intervenir, que ha d'anar acompanyat per unes famílies, escoles i institucions que posin també sabers i coneixements al servei d'aquesta causa.

A les escoles es treballa molt al voltant del conte i és possiblement un dels espais on adquireix més protagonisme. I tenint en compte la legitimitat que adquireix l'espai i la figura de la mestra en aquestes edats, resultaria pertinent posar al centre la qüestió de la discriminació per raó de sexe, impregnant tots els sabers, coneixements i experiències, no abordant com un tema més, sinó incorporant-lo en el si del projecte pedagògic. I en tant que els contes s'erigeixen com elements clau dins d'aquests projectes, parar molta atenció al contingut, prioritzant històries que ajudin a combatre estereotips i no fomentar-los.

Dins de les famílies, fóra bo posar l'accent en incloure el criteri del gènere a l'hora d'escollir i proposar lectures, no com a norma i amb tots els contes, però si parar atenció al factor, per acompanyar també a una lectura crítica d'aquells contes que representen una realitat sexista. També desprendre's de prejudicis i atrevir-nos a parlar de tot amb els infants, abordant temes tant importants com aquest, partint d'un tractament delicat i suggerent, en unes edats tant importants on els infants són ja tant capaços i oberts a imaginar.

6.4. Literatura infantil emergent i noves perspectives de gènere

Amb la recerca constatem, com ja hem apuntat anteriorment, que es dona una convivència d'una narrativa renovada amb una de més clàssica, i uns contes populars que persisteixen en l'imaginari social. Entre els títols més prestats recordem que trobem a la 'Olivia' però també 'La caputxeta vermella' o el 'Teo', tres exponents de tres moments històrics ben diferents,

cada un amb un tractament del gènere significativament diferenciat. Amb el pas del temps veiem que s'avança, però no suficient.

Des dels diferents àmbits, es normalitza aquesta convivència i es valora la complementarietat, abogant per posar en valor coneixements i sabers que transmeten les diferents literatures, i el fet que els contes populars concretament, poden ajudar a despertar l'esperit crític i veure altres realitats. Davant d'això ens podem fer varies preguntes; convindria no ser tant laxes i anar eliminant progressivament la narrativa clàssica del nostre imaginari? O més aviat oferir pautes clares per fer-ne una lectura crítica? S'hauria de reforçar la presència d'una literatura infantil emergent a les escoles, biblioteques i llars per minimitzar el pes dels contes clàssics? Com s'hauria de fer?

El que si que observem és que aquesta literatura emergent de la que parlem, té encara poca presència i visibilitat; no arriba ni molt menys a tothom. Es coneixen referents de 'contes de gènere' (per exemple 'Rosa caramel', clàssic d'Adela Turin recuperat per l'editorial Kalandraka el 2012), però no s'està molt el dia en quant a novetats editorials i noves publicacions. Només les persones especialment sensibilitzades amb la qüestió hi mostren interès per exemple, demanant els títols a les biblioteques, on si que estan més al dia en qüestió de fons, tot i no resultar gaire sol·licitat. A les llars no es dona un interès o coneixement molt específic sobre títols o editorials concretes, mostrant-se per això oberts a conèixer i saber-ne més. A les escoles depèn més de la motivació concreta de les persones encarregades de seleccionar el material, no hi ha directrius o pautes a seguir, així com uns criteris que orientin. Per tant, podem trobar materials de referència en aquest sentit, però a la vegada, contes clàssics o relats on no s'ha passat el filtre del gènere. Des de l'Ajuntament es promocionen com ha hem dit poques activitats dirigides a treballar en aquesta direcció, sobretot pel què fa al grup d'edat comprès entre els 0 i els 5 anys. Es podria potenciar la divulgació d'aquest tipus de narrativa, a través de xerrades, contacontes, sessions formatives o jornades temàtiques. Pensat per les famílies, les professionals del món de l'educació o qualsevol persona interessada en conèixer una mica més d'aprop el món de la narrativa infantil actualitzada.

En aquest sentit, convindria centrar els esforços en visibilitzar i posar al centre el treball que fan des de moltes editorials, publicant materials de qualitat, dirigits a uns infants capaços d'entendre i veure el món segons el seu propi criteri. Actualment existeix un ampli ventall d'opcions i tipus de contes, que combinen uns continguts de qualitat, diversos, de perspectiva àmplia i amb una estètica i llenguatge visual molt cuidats. Materials que s'adaptin als canvis socials, amb famílies més diverses i models de convivència cada vegada

més heterogenis, que intenten mostrar als infants aquesta realitat canviant, amb tota la riquesa social i cultural que comporta. Cada vegada hi ha més autores i editorials conscients d'aquesta realitat, i es publiquen més contes que ajuden a construir una societat igualitària, trencant amb estereotips i mostrant una visió del món basada en la tolerància, la igualtat, el respecte i la llibertat. Contes que mostren un món on els infants independentment del seu sexe i condició, poden escollir els desitjos, somnis i il·lusions que els hi agradaria assolir, i tenir les mateixes oportunitats per aconseguir-los. Contes on, en definitiva podem trobar igualtat de gènere, corresponsabilitat domèstica, subversió d'estereotips, nous models de famílies i noves masculinitats, així com models de relació afectiva que actuen en prevenció de la violència de gènere. Contes que no només parlen d'això, sinó que també parlen d'això.

Algunes de les editorials que podem mencionar que treballen en aquesta direcció són Kalandraka, Edicions Bellaterra, Serres, Baula, Faktoría K de Libros, Takatuka o Joventut. I alguns dels títols que creiem representen aquesta nova manera d'incorporar la mirada de gènere són 'Don caballito de mar' (Kókinos), 'P de papa' (Kalandraka), 'Cada família a su aire' (Hotel Papel) o 'Tal com ets, ets el millor' (Takatuka)⁵⁵.

Finalment i com a tasca col·lectiva, seria necessari que com a mares, pares, mestres, professionals del món del llibre, o qualsevol persona interessada en construir una societat lliure i igualitària, féssim l'esforç de reaprendre i deixar enrere preconcepcions obsoletes que delimiten la nostra manera d'estar i per tant, la de les nostres filles, amigues, alumnes... Estar obertes a concebre noves formes d'habitar el món i deixar-nos guiar també per les petites, que des del seu moment d'inici de tot, ens poden ajudar en aquesta tasca de 'desfer'. I acompanyar-nos dels contes, com a espai d'obertura i creació, on podem trobar eines que ens hi ajudin.

I alhora, en un context més ampli, el canvi també passa per posar-ho en diàleg amb pràctiques de lluita contra la desigualtat en tots els àmbits de la vida. Com apuntàvem anteriorment, la desigualtat de gènere es dona a nivell social, en paral·lel a molts processos d'exclusió i discriminació, marcats per unes relacions de forces desiguals. Situem-nos des d'aquí per entendre el problema en tota la seva complexitat i oposem-hi una resistència transformadora. Acudint una altra vegada a Foucault en el text de Maurizio Lazzarato (2000, p.7) 'es sólo en términos de negación que hemos conceptualizado la resistencia. No obstante, tal y como usted la comprende, la resistencia no es únicamente una negación: es proceso de creación. Crear y recrear, transformar la situación, participar activamente en el proceso, eso es resistir'. Davant la desigualtat i discriminació, la potència creadora, fer del no una forma

⁵⁵ A l'apartat 7.5 trobareu una proposta de contes infantils no sexistes amb títols i editorials, i criteris per ajudar a l'hora de seleccionar materials des d'una perspectiva de gènere.

de resistència emancipadora, enfront unes relacions de dominació que redueixen els espais de llibertat, crear noves formes de vida.

7. PROPOSTES D'ACTUACIÓ

En aquest apartat oferim possibles propostes d'actuació en els diferents àmbits d'influència, per tal de promoure una literatura no sexista pels infants de 0 a 5 anys a la ciutat de Terrassa. Després d'haver analitzat l'estat de la qüestió i haver extret informació, intuïcions i percepcions conjuntament amb les persones que conformen la comunitat d'influència de les petites lectores, considerem interessant poder apuntar, per a cada un dels àmbits, mesures i accions concretes dirigides a promocionar la proliferació de contes no sexistes.

Existeixen ja algunes accions a nivell ciutat, però detectem que és necessari reforçar i ampliar sobretot, pel què fa a la franja d'edat específica. Tradicionalment s'ha abordat la qüestió en infants més grans, de cicle de primària i sobretot secundària, i aquestes edats més primerenques s'han tendit a obviar. Considerem que la ciutat actualment disposa d'una xarxa considerable de recursos i serveis que poden esdevenir bones plataformes des d'on intervenir i potenciar una literatura infantil que contempli la perspectiva de gènere i no contingui estereotips ni continguts sexistes.

7.1. Propostes de possibles accions a les escoles

✓ Col·laboració família-escola:

- Promoure la sensibilització entorn el tema a través de comunicacions, taulell d'anuncis, bloc de l'escola o de la biblioteca (sobre activitats, guies de lectura o informació relacionada).
- Organitzar xerrades temàtiques mensuals amb l'AMPA des d'on potenciar el contacte amb aquesta literatura no sexista (autores i editorials pròximes, professionals del món del conte infantil en general).
- Visites de familiars que expliquin un conte a l'aula, prèviament seleccionat.

- Potenciar l'ús de la biblioteca escolar, ampliant l'horari d'obertura i les possibilitats d'accés per tal que les famílies hi puguin accedir fora de l'horari lectiu.

✓ **Recursos a l'aula:**

- Posar a disposició de les alumnes els contes de les Maletes temàtiques de Rosa Sensat, per impulsar la lectura i la coeducació a Infantil i a Primària <http://www2.rosasensat.org/es/pagina/noies-i-nois-tants-a-tants>
- Assegurar la presència de lectures no estereotipades a la biblioteca d'aula.
- Promoure dinàmiques grupals de comprensió lectora arran de contes seleccionats ('El meu conte preferit', 'La protagonista de la setmana', o 'El llibre viatger').
- Promoure sessions de lectura crítica de contes que posen en evidència els estereotips sexistes.

✓ **Accions puntuals:**

- Xerrades on convidar a autores a parlar dels seus contes a l'escola.
- Tallers o representacions teatrals en base a una selecció de contes determinada, i que s'hagin treballat prèviament.
- Organitzar un Cicle de contes de dones a través del qual visibilitzar contes on es posen en valor els sabers de les dones que tradicionalment, s'han invisibilitzat.
- Sessions formatives a les educadores i professionals dels centres.
- Elaborar un decàleg per a tots els centres educatius amb criteris comuns a l'hora de seleccionar materials per a les biblioteques.
- Crear un 'Racó de contes no sexistes' dins a de la biblioteca on anar actualitzant materials que arribin al centre.

7.2. Propostes de possibles accions a les biblioteques

✓ **Dirigit a les usuàries:**

- Incloure dins del programa de Nascuts per Llegir activitats específiques (contacontes de títols que abordin la temàtica per a infants de 0 a 3).

- Oferir guies de lectura que recullin una selecció de materials dirigits a infants de 0 a 5 anys, que compleixin requisits específics (visió igualitària, no estereotips...)
- Visibilitzar al taulell informatiu informació relacionada: sessions de contacontes específiques, jornades, guies de lectura...
- Incloure al portal Gènius recomanacions i ressenyes de lectures no estereotipades dirigits a infants de 0 a 5.

✓ **Dirigit a les professionals:**

- Guia per a mestres i educadores: <http://www2.rosasensat.org/es/pagina/noies-i-nois-tants-a-tants>
- Incloure criteris específics al document de política de col·lecció per a la selecció de materials i adreces d'interès on consultar informació i materials relacionats.
- Oferir sessions formatives a les professionals.
- Organitzar jornades d'intercanvi entre professionals, on compartir idees i recursos entorn el tema de la igualtat de gènere i la narrativa infantil.

7.3. Propostes de possibles accions a les famílies

- Fomentar la sensibilització envers el tema a través de xerrades, tallers, debats i cicles formatius.
- Promoure visites freqüents a les biblioteques com a forma d'entrar en contacte amb una literatura renovada i igualitària.
- Donar pautes per una lectura crítica de lectures sexistes amb els infants.
- Incentivar el diàleg amb educadores, professionals del món del llibre i la institució per intercanviar coneixements i traçar línies conjuntes d'actuació.

7.4. Propostes de possibles accions a l'Ajuntament

- Aprofitar els recursos que desplega la Xarxa Petita Infància i coordinar-se per incloure informació relacionada amb literatura infantil i sexisme al Catàleg de serveis d'atenció a la petita infància (guies de lectura, activitats, etc.)
- Promoure activitats específiques a la Guia d'Activitats dirigida als centres educatius i a les famílies.
- Incloure accés a guies de lectura o documents d'interès dins de l'espai de Recursos Didàctics que ofereix la web de l'Ajuntament de Terrassa.

- Realitzar un estudi sobre lectura infantil (que acoti la franja 0-5) que aportí dades concretes sobre índex de lectura, formes d'accés, preferències.
- Realitzar una supervisió dels contes que s'ofereixen a les escoles, per garantir que compleixen uns requisits determinats en relació al tractament del gènere.

7.5. Guia de lectures no sexistes

PER QUÈ OFERIM AQUESTA GUIA?

Els contes infantils esdevenen un lloc privilegiat des d'on els infants construeixen part de la seva comprensió del món, conformant-se com un element importantíssim en el seu desenvolupament cognitiu, emocional i psicològic. D'una banda, transmeten valors, usos i costums d'una comunitat, ajudant en la comprensió del sistema social en el qual es socialitzen. De l'altra, faciliten l'expressió d'idees, emocions i sentiments d'una manera lúdica, agradable i significativa, contribuint al procés de creixement personal dels infants.

Aquesta guia pretén contribuir a visibilitzar materials que responguin a les necessitats tant dels infants com de famílies i persones properes als seus entorns (educadores, professionals de les biblioteques, cuidadores), incloent una mirada de gènere i que alhora, resultin atractius i motivadors; contes igualitaris, però també divertits, bonics, amables i intel·ligents. Materials d'autores i editorials conscients d'una realitat diversa i plural, que aposten per en una literatura que mostra una realitat on els infants independentment del seu sexe i condició, poden escollir els desitjos, somnis i il·lusions que els hi agradaria assolir, i tenir les mateixes oportunitats per aconseguir-los. Relats que al·ludeixen a la corresponsabilitat domèstica, la subversió d'estereotips, nous models de famílies, noves masculinitats, així com models de relació afectiva que actuen en prevenció de la violència de gènere. Contes que no només parlen d'això, sinó que també parlen d'això, i que ho incorporen als seus relats de forma transversal.

ÉS IMPORTANT QUE...

Els infants puguin construir-se el seu món interior i exterior amb igualtat d'oportunitats, i per això, els adults cal que ens preguntem, observem i estiguem atentes a quins estereotips, rols, emocions, maneres d'afrontar els problemes i conflictes o tipus de personatges apareixen en els contes que tenen al seu abast.

A QUI VA ADREÇADA AQUESTA GUIA?

Aquesta guia va adreçada a qualsevol persona adulta pròxima als infants amb inquietud per conèixer quina és la realitat que ofereixen els contes que miren i llegeixen. Persones interessades en el món de la literatura infantil, l'educació, la criança o en definitiva, en pensar una realitat més justa igualitària que garanteixi igualtat de condicions entre dones i homes.

LI POT INTERESSAR A...

Persones amb ganes d'oferir als infants lectures àmplies i diverses, basades en la igualtat i el respecte, o que vulguin acompanyar en una lectura crítica de contes clàssics i actuals, per tal de visibilitzar i prendre consciència dels elements sexistes inserits en els relats.

Aquí s'ofereixen eines i recursos que els poden ajudar en aquesta tasca, amb indicacions i criteris per motivar una lectura crítica que visibilitzi i posi de manifest la desigualtat present a molts dels contes infantils, clàssics o actuals, orientada a promoure uns contes infantils amb perspectiva de gènere, que garanteixin plena igualtat entre dones i homes.

CRITERIS PER ESCOLLIR LECTURES NO SEXISTES

A continuació, s'ofereixen un conjunt de criteris pensats per ajudar a identificar continguts sexistes en els contes, tant escrits com visuals, que ofereixen la visió d'una realitat desigual entre dones i homes i limiten la capacitat d'imaginació dels infants, o per al contrari, lectures que mostren una realitat igualitària, sense discriminació per raó de gènere.

Axí, ens fixarem i ens preguntarem sobre:

- **ELS PERSONATGES: SEXE I PAPER QUE TENEN A LA HISTÒRIA:**
 - Qui protagonitza la història?
 - Quants personatges femenins i masculins apareixen?
 - Qui són els personatges secundaris?
 - Qui acaba resolent la problemàtica plantejada?
 - Qui salva a qui?

- **TASQUES I ACTIVITATS DINS I FORA DE L'ÀMBIT DOMÈSTIC: ROLS ASSIGNATS**

- Qui realitza les activitats domèstiques?
- Qui té cura de les persones dependents (infants, avis, etc.)?
- Qui porta a terme dins les llars les tasques de manteniment (canvi de bombetes, penjar un quadre, arreglar una aixeta, etc)?
- Quins objectes fan servir les dones/nenes? I els homes/nens?
- L'educació dels infants s'atribueix a les dones (mares, mestres)?
- Treballen fora de casa els personatges masculins? I els femenins?
- Les professions d'homes i dones apareixen de forma estereotipada (dones amb professions relacionades amb la cura i els serveis i posicions subordinades, homes amb professions de força i autoritat)?
- Els jocs apreixen separats per sexes (per exemple, els nens juguen a pilota i les nenes a nines i cuinetes)?
- Qui realitza activitats d'aventura, exploració i esport?

→Buscarem literatura que mostri personatges femenins i masculins que exerceixen els mateixos treballs i ocupacions dins de l'àmbit privat i públic.

- **LA CONSTRUCCIÓ DE LA IDENTITAT I LES EMOCIONS: CARACTERÍSTIQUES DIFERENCIADES PER RAÓ DE SEXE**

- Expressen de la mateixa manera les emocions i els sentiments homes (nens) i dones (nenes)?
- Com es relacionen amb la por els personatges femenins? I els masculins?
- Quin lloc ocupa l'amor en funció del sexe?
- La valentia i l'èxit es relacionen amb els personatges masculins? I amb els femenins?
- Qui mostra actituds passives davant de la trama de l'història?
- És la gelosia un atribut dels personatges femenins?
- Qui mostra agressivitat?

→Buscarem literatura que mostri diversitat de models, noies amb rols actius, valents i decidits, emprenedores i transgressores de l'ordre establert, o nens amb por, delicats, fràgils i que mostrin les seves inseguretats i debilitats.

- **ÚS DEL LLENGUATGE: EXPRESSIÓ ESCRITA I VISUAL**

- S'utilitza el gènere masculí per referir-se a tots dos gèneres?
- S'utilitzen expressions i insinuacions sexistes?
- Amb quins colors van vestits els personatges?
- Com està decorat i què conté l'entorn dels personatges femenins? i el dels masculins?
- Quines expressions corporals tenen els personatges femenins? i els masculins? És la gelosia un atribut exclusiu dels personatges femenins?
- Qui mostra agressivitat?

→**Buscarem literatura redactada en un llenguatge no sexista, que eviti l'ús del masculí com a genèric - que invisibilitza a les dones/nenes -. Un llenguatge que no subordini o infravalori als personatges femenins.**

PROPOSTA DE TÍTOLS

A continuació presentem una selecció de títols de literatura infantil adreçada a infants de 0 a 5 anys, que responen als criteris de literatura no sexista i amb perspectiva de gènere. La proposta es basa en reculls bibliogràfics existents, en els coneixements i resultats obtinguts amb la recerca realitzada, així com en la nostra experiència com a llibreteres.

Cada vegada hi ha més autores i editorials conscients d'una realitat diversa heterogènia, i de la necessitat de publicar contes que contribueixin a reflectir aquesta diversitat, mostrant una societat igualitària i plural. Contes que mostren un món on els infants independentment del seu sexe i condició, poden escollir els desitjos, somnis i il·lusions que els hi agradaria assolir, i tenir les mateixes oportunitats per aconseguir-los.

A nivell general, algunes de les editorials que ofereixen un tractament igualitari en els seus relats, són: Kalandraka, Edicions Bellaterra, Serres, Baula, Faktoría K de Libros, Takatuka, Joventut, Nube Ocho, Narval, Tramuntana, La Fragatina, Animallibres, Kókinos, Sushibooks, Barbara Fiore, Los cuatro azules, Hotel Papel, Alba, Oceano Travesia, Thule.

A continuació, presentem els títols escollits:

'Don caballito de mar ' [Eric Carle | Kókinos, 2012]

A la majoria dels peixos, una vegada que la mare ha expulsat els ous (fresi) i que el pare els ha fecundat, els deixen abandonats a la seva sort. No obstant això, hi ha excepcions. De

vegades un dels progenitors cuida dels ous, i hi ha espècies com el cavallet de mar, el peix espinós, la tilapia, el kurtus, el peix-flauta, el tauró-toro, i algú altre, en què – sorprenentment- és el pare el que s’encarrega d’ells. Pot semblar rar però és cert. És el tema d’aquest conte, que ens mostra de manera acolorida les diferents maneres de cuidar i criança en un magnífic desplegable.

→ **TEMES: DIVERSITAT FAMILIAR, NOVES MASCULINITATS, CURES I EMOCIONS.**

'Guji Guji' [Chen Chin-Yuan | Thule, 2008]

Un cocodril neix per accident al niu d’una família d’ànecs i la mare ànega, sense donar-hi cap importància, en té la mateixa cura que de la resta dels seus aneguets. En Guji Guji és tant feliç dins aquesta família tan acollidora que ni se'n adona que és molt diferent dels seus germans. Un dia però, les coses es podrien torçar perquè arriben a la bassa tres cocodrils dolents que li expliquen la seva veritable naturalesa i el volen convèncer que enganyi la seva família perquè entre tots se’ls puguin menjar. Però el petit cocodril sap molt bé on pertany i on són els seus afectes. Unes precioses i tendres il·lustracions ens presenten el dia a dia dels seus protagonistes de manera que text i imatges es conjuren a mostrar que les diferències entre ells només tenen a veure amb l’aparença.

→ **TEMES: DIVERSITAT FAMILIAR, CURES, EMOCIONS I SENTIMENTS, PERTINENÇA I IDENTITAT.**

'Un papa a mida' [David Calí, Anna Laura Cartoné | Baula, 2005]

Quan es té la mare més gran, més alta, més guapa, més valenta, més llesta i més esportista de totes les mares de l’escola, però no es té un pare, convé posar un anunci per buscar un pare adequat. Una passejada divertida i amb humor dels diferents estereotips masculins, descoberts per una nena decidida i amb objectius.

→ **TEMES: DIVERSITAT FAMILIAR, EMOCIONS I SENTIMENTS, DONES I NENES FORTES I DECIDIDES, IDENTITAT I CONTRA ESTEREOTIPS SEXISTES.**

'P de papá' [Isabel Martins i Bernardo Carvalho (il.l) | Kalandraka, 2009]

'Papá abrigo, papá avión, papá perchero, papá cuidador...' Un pare és capaç de transformar-se en les coses més increïbles: tractor, matalàs, despertador, grua... “P de papà” és un llibre que s’apropa a la relació de complicitat entre pare i fill; que convida a tots dos a descobrir-se junts i a estrènyer els llaços de la seva relació familiar al pas de cada pàgina. Text i imatge, perfectament articulats, entrellacen un joc d’afectes i afinitats entre adult i nen. Des del punt de vista artístic, el llibre aposta per una “poètica de la suggestió”, animant al lector a

descobrir el sentit de cada escena amb dissenys esquemàtics, senzills i parcs en colors, que integren la lletra en la il·lustració.

→ **TEMES: FAMÍLIA, CURES, AMOR, PATERNITAT, SENTIMENTS I IDENTITAT.**

'Lladre de gallines' [Béatrice Rodriguez | Libros del Zorro Rojo, 2012]

Pocs llibres sense paraules han fet parlar tant. Poques cobertes són tan explícites com la d'aquest llibre. Des de la primera imatge, el lector es capbussa a la història i es veu embrancat en una escena d'acció, en una autèntica persecució pel bosc juntament amb un ós, un conill i un gall. Tan sols dues paraules converteixen l'escena en un conte, sense preàmbuls, sense "hi havia una vegada", sense res més que un títol, "Lladre de gallines", que evoca les històries de bons i dolents de l'oest, les faules d'animals: històries que emocionen i sorprenen, per explicar una vegada i una altra des de diferents punts de vista i amb diferents veus. Per lectors que no saben llegir, i per apassionats narradors de faules sense moralitat explícita. Perquè es tracta de trencar estereotips o simplement de gaudir d'una bona història.

→ **TEMES: AMOR, PARELLES, IDENTITAT, CURES, CRIANÇA, AMISTAT I AVENTURA.**

'Cada familia a su aire' [Béatrice Boutignon | Hotel Papel, 2015]

Un llibre que ens parla de famílies, clar. Són famílies d'allò més dispar, però totes tenen alguna cosa en comú: el vincle que uneix a tots els seus membres, l'afecte: aquest llaç que no entén de diferències. Per això, els protagonistes són molts, moltíssim, i molt diferents entre si: de famílies que són gairebé una tribu a parelles sense fills, passant per un pollet amb dues mares aventureres, famílies els pares de les quals tenen noves parelles, cadellts que juguen amb germans vinguts de terres llunyanes. Una manera d'explicar als més petits l'enriquidor del diferent, amb unes il·lustracions precioses i tendres i un text clar i simple en el qual hauran d'anar "endevinant" qui parla. Més que un catàleg de famílies acaba per ser un joc divertidíssim!

→ **TEMES: AMOR, PARELLES, IDENTITAT, CURES, CRIANÇA, AMISTAT, OCI, COEDUCACIÓ, CONTRA ESTEREOTIPS SEXISTES, LLIBERTAT.**

'L'Elmer' [David Mckee | Beascoa, 2008]

l'Elmer no és com els altres elefants de la seva manada. Encara que sembli difícil de creure, és un elefant de mil colors: verd, blau, blanc, rosa, groc... Impressionant! veritat? Però a l'Elmer no li fa gens ni mica de gràcia ser així, més aviat està fart de ser diferent, així que un dia decideix escapar-se de la manada i buscar un remei per poder tenir el mateix color de la pell que els altres...L'Elmer és un conte perfecte per treballar la diversitat, els estereotips, ja que transmet un missatge clar: que la diferència és un valor afegit i no un motiu d'exclusió, que ens enriqueix a tots i que ens ajuda a conèixer-nos i a ser millors persones. I és que la

personalitat de l'Elmer és tan alegre com els tons de la seva pell, és optimista i posseeix la capacitat de veure les coses bones de la vida. A més, està sempre disposat a ajudar als altres.

→ **TEMES: IDENTITAT, NOVES MASCULINITATS, AMISTAT, LLIBERTAT**

'Rosa Caramel' [Adela Turín i Nella Bosnia (il.l) | Kalandraka]

La Guillermina i les altres elefantetes viuen aïllades en un jardí ple d'anemones i peònies; el seu aliment per aconseguir que el seu aspecte físic destaquí per una pell de color rosa caramel, tot reforçat amb sabates, llacets i colls de la mateixa tonalitat. Totes compleixen les expectatives dels seus pares excepte la Guillermina, que pateix les recriminacions dels seus progenitors fins que aquests desisteixen de que arribarà a ser com les altres algun dia. Sota aquesta història fabulada s'amaguen qüestions com ara el culte superficial a la imatge o la crítica a la una societat que classifica i predefineix el futur depenent del gènere. És un cant a la llibertat i a la llibertat, amb unes il·lustracions que potencien el missatge, amb figures realistes i colors ben vius. Durant la dècada dels setanta Adela Turín i Nella Bosnia començaren a publicar a Itàlia la col·lecció «Dalla parte delle bambine». Poc després Esther Tusquets l'edità a Espanya amb el títol «A favor de las niñas» i la convertí en una col·lecció de referència per a la coeducació i la igualtat. "Rosa caramel" és una de les obres més emblemàtiques d'aquesta sèrie tant necessària encara avui dia.

→ **TEMES: COEDUCACIÓ, IGUALTAT, LLIBERTAT, CONTRA ESTEREOTIPS SEXISTES.**

'Tal com ets, ets el millor' [Nadia Budde | Takatuka, 2015]

Tota la família, els amics i els coneguts es presenten en aquest atractiu i acolorit àlbum infantil per parlar-nos de les coses que els agradaria canviar de la seva aparença, des de l'oncle Lluís que «vol tenir el pèl tot llis» al veí, el senyor Aram, a qui «li sobren set quilograms», tot passant pel gosset Patraques, a qui «no li agraden gens les taques». Els de la colla dels nois «volen ser superherois», però són tant lluny de semblar-ho com les veïnes de l'escala d'esdevenir «belles fades». I finalment és l'oncle Marçal, a qui l'aparença li és igual i que passa de tanta tonteria que encerta i simplement ens aconsella: 'Tal com ets, ets el millor!' Divertit, diferent, i atrevit en el text i les il·lustracions.

→ **TEMES: DIVERSITAT, IDENTITAT, ESTEREOTIPS I ROLS DE GÈNERE.**

'Les princeses també es tiren pets' [Ilan Brenman i Ionit Zilberman (il.l) | Bromera, 2011]

Totes, totes les princeses del món mundial es tiren pets. Sense excepció. Laura, la protagonista d'aquest conte li pregunta al seu pare si el que escolta a l'escola és veritat: que les princeses també se'n tiren. El seu pare, com tots els pares, tenen moltes respostes i per assegurar-se que no es deixa cap detall, consulta el gran llibre secret de les princeses i resulta que sí, que les princeses també se'n tiren. Aquest seria un secret entre pare i filla.

Així li explica la veritable història de la Ventafocs, de la Blancaneus i de la Sireneta. Un llibre de complicitats i per fer-li un giravolt divertit als contes més clàssics.

→ TEMES: DESMUNTANT ELS ESTEREOTIPS I ELS PERSONATGES CLÀSSICS, RELACIÓ PARE-FILLA, IGUALTAT I IDENTITAT.

'Petita i gran Amelia Earhart' [Mª Isabel Sánchez Vegara i Mariadriamantes (il·l.) | Alba, 2016]

La col·lecció “Petita i gran” ens presenta les biografies de dones, que van ser nenes. Històries narrades i il·lustrades per els i les més petits-es. Dones que al llarg de les seves vides van haver d'afrontar diferents reptes per arribar a ser qui volien ser. Altres títols de la col·lecció: Coco Chanel, Audrey Hepburn i Frida Kalho. Amelia Earhart va ser una aviadora nord-americana valenta i intrèpida. L'esperit aventurer que tenia la va portar a convertir-se en la primera dona a creuar l'oceà Atlàntic en avioneta, i la primera a fer-ho sola. La seva misteriosa desaparició –quan estava a punt de completar la volta al món per la línia de l'equador– la va convertir en tota una llegenda de la història de l'aviació.

→ TEMES: LLIBERTAT, LLUITA CONTRA EL ESTEREOTIPS, IGUALTAT, VISIBILITAT DE LES NENES I DONES AL LLARG DE LA HISTORIA.

8. CONCLUSIONS

Amb aquesta recerca ens hem apropat a la comunitat lectora que rodeja als infants per analitzar l'aproximació a la qüestió del gènere a la literatura infantil, a través d'un estudi de cas, situat i particular; infants de 0 a 5 anys de la ciutat de Terrassa, d'unes zones determinades. Partint d'aquí per tant, subratllem en primer lloc que s'ha de prendre la investigació com això, un cas concret que no pretén esdevenir general, sinó una petita contribució a la complexitat de la qüestió de la desigualtat de gènere, partint d'aquesta mirada concreta i situada. Conèixer també i com a aspecte central, quines són les impressions i percepcions de la comunitat lectora -mares, pares, bibliotecàries- i de l'Ajuntament, al respecte d'aquesta qüestió. Es buscava interpel·lar(nos) per promoure una literatura infantil no sexista dins de l'àmbit local, garantint l'accés dels infants a uns contes lliures d'estereotips i discriminacions, que obrin finestres i amplii mirades.

A l'apartat 7.5 'Lectures no sexistes' es pot consultar a fons la 'Guia de contes no sexistes' que hem elaborat com un dels resultats de la recerca. Un document amb criteris per detectar el sexisme en els contes i pautes per una lectura crítica d'aquest, un recull d'editorials que incorporen la mirada de gènere a la seves publicacions, exponents d'una literatura emergent sensibilitzada amb aquest tema, i una proposta de 10 títols no sexistes per la franja 0-5. Esperem que resulti útil a nivell ciutat, per sensibilitzar, incentivar i promoure contes a l'alçada dels infants, doncs es mereixen que realitzem l'esforç de trobar i posar al seu abast, una literatura intel·ligent, emancipadora i de qualitat.

Amb el treball de camp, hem pogut conèixer d'aprop la realitat que envolta als infants i fer-nos una idea dels seus hàbits lectors, per veure com s'incorpora la qüestió del gènere. En el cas de les famílies amb les quals hem conversat, la lectura dels infants esdevé hàbit prioritari, però no atenent específicament ni conscientment a la qüestió del gènere, que és entès com un tema a abordar de forma transversal en la quotidianitat del dia a dia. De forma inconscient però, la mirada del gènere hi és present, tot i no materialitzar-se en accions concretes, està implícita en la seva forma d'entendre el món. No obstant, i com ja senyalem anteriorment, som plenament conscients que vivim en una realitat molt desigual en termes socioeconòmics, i també a través de les converses amb les escoles, constatem que es donen moltes desigualtats entre les famílies, algunes amb poc marge per atendre l'hàbit lector de les seves filles, ni garantir el seu accés a la lectura. Possiblement des de les escoles es pugui

seguir treballant en aquesta línia, com ja venen fent, per potenciar l'accés a la lectura de tots els infants i eliminar el pes de les desigualtats.

A les biblioteques es porta a terme un treball remarcable de foment de la lectura, també pels infants més petits, sense atendre però específicament a la qüestió del gènere. És a dir, podem trobar lectures sexistes, com ara els contes clàssics, encara com a referents, tot i avançar en sentit contrari, apostant per una literatura renovada i adaptada al temps present. De la mateixa manera a les escoles, on també continua tenint certa presència una literatura popular amb una mirada marcadament sexista, s'observa també una sensibilitat creixent envers el tema, i una progressiva motivació per posar a l'abast dels infants contes exponents d'aquesta literatura emergent. Des de l'Ajuntament també es porten a terme accions per incentivar l'hàbit lector, però poc vinculat amb la perspectiva de gènere, i menys pels infants més petits.

A l'hora de posar els elements en discussió, hem trobat interessant aprofundir en la qüestió de la convivència que es dona entre una literatura clàssica i marcadament sexista, amb una narrativa més renovada i igualitària. Aquesta convivència, resulta àmpliament acceptada per part de la comunitat lectora, i esdevé reflex possiblement, del moment de canvi social en el qual ens trobem, en una societat marcadament masclista però avançant cap a la igualtat. Com ens hem de situar el respecte d'aquesta convivència, és uns dels interrogants que obrim, doncs considerem que potser fóra aconsellable caminar en favor d'una disminució de la importància del conte popular, àmpliament estès i divulgat, en favor d'una literatura emergent, que intenta correspondre's amb la realitat, tot i que com veiem, segueix presentant models familiars tradicionals i desigual repartiment de rols. No obstant, posem en valor la feina que fan des de moltes editorials, preocupades per mostrar mons habitables i igualitaris als infants, en unes edats en les quals estan remarcablement permeables als estímuls exteriors. també amb la importància de fomentar la mirada crítica a les nenes, proporcionant eines i recursos que les ajudin a situar-se.

Un altre dels aspectes que ens ha cridat l'atenció és l'extremada prudència amb la que les adultes enfoquen al tema de la igualtat de gènere, a l'hora de posar-ho en relació amb els infants més petits. Es situa el tema del gènere quasi com a tabú, no considerant-se apropiat o necessari d'abordar en aquestes edats primerenques, amb por a l'adoctrinament i crear rebuig per la lectura. Quan en el fons, creiem, també i sobretot després d'haver-ho posat en diàleg col·lectiu amb les diferents representants dels àmbits estudiats, es tractaria més dels nostres prejudicis com adults, que anticipen uns efectes que possiblement, no siguin els que

es donin si parlem de gènere amb les nostres filles i alumnes a través del conte, amb normalitat i de forma natural. Un conte obert i delicat, que incorpora la qüestió al relat de forma transversal, oferint la possibilitat a l'infant de trobar la seva pròpia mirada. I pensant també una literatura intel·ligent, que no necessàriament passi per contrarestar explícitament el sexisme a través de princeses fortes i valentes o disfressades de cavallers, sinó reflectint unes relacions de gènere sanes i igualitàries, basades en el respecte, on nenes i nens poden aspirar als mateixos reptes i desitjos, i on son capaces de mostrar-se tal com son, en la seva singularitat, ja sigui amb debilitat, fortalesa, o vulnerabilitat.

Finalment, ens apareix una literatura emergent amb noves perspectives de gènere, poc visible i accessible, cosa que creiem necessària d'una intervenció. Com dèiem anteriorment, existeix un ampli ventall d'opcions de contes infantils, que ofereixen aquestes noves mirades i per tant, creiem necessari reivindicar-los. I aquí és on podria jugar un paper important l'ajuntament, proveint dels recursos i serveis necessaris per portar a terme aquesta iniciativa, les escoles, enfortint la presència de contes exponents d'aquesta nova literatura a les aules, les biblioteques, posant l'èmfasi en mostrar aquests materials i reforçar-ne la seva visibilitat, i les famílies, atorgant més rellevància al criteri del gènere a l'hora d'escollir les lectures de les seves filles. I no només en els contes, i no només pels infants més petits, tots els esforços posats en contrarestar una desigualtat de gènere poc visible a primera vista, però no per això menys greu.

Per concloure, apuntem algunes possibles contribucions per a futures línies de recerca, a partir de les intuïcions i percepcions que sorgeixen amb aquesta investigació. Aspectes que es poden seguir explorant, i que podrien ampliar el camp d'estudi, enriquint-lo i ampliant-ne la perspectiva.

En primer lloc, considerem que es podria complementar l'actual diagnosi amb una enquesta quantitativa que oferís dades quantificables que permetessin extreure informació més precisa i representativa. Conèixer hàbits de lectura en profunditat, per poder precisar més en l'anàlisi. També es podria ampliar l'estudi qualitatiu a més centres educatius, biblioteques i famílies, per obtenir un gruix d'informació més gran que permetés inferir més informació i fer-la més extrapolable. No era la ocupació d'aquest treball de recerca, però si ho podria ser per futures investigacions més ambicioses.

D'altra banda, i com treball posterior i complementari a la recerca, es podria dissenyar i portar a terme un segon estudi, en un termini de 5 anys per exemple, després d'haver implementat mesures i accions aquí senyalades, pensades amb l'objectiu de modificar hàbits lectors augmentat la sensibilització respecte el tema del gènere. Veure quins són els resultats de les mesures preses, valorar-ne el seu funcionament i adequació, i poder seguir pensant en futures accions, en base al coneixement que es desprèn de l'estudi de la realitat.

Una altra opció que resultaria enriquidora seria plantejar la mateixa recerca pel grup d'edat de 6 a 12 anys per exemple, i poder involucrar els infants i joves a la recerca, fent-los partícips d'un tema que els afecta en primera persona i del que segur que tenen molt a dir. Considerem que seria molt interessant aproximar-nos a les seves percepcions entorn a la qüestió, i veure quina és la seva manera de situar-se en relació als diferents tipus de narratives. Què pensen dels contes i llibres que tenen a l'abast, com interpreten els missatges o quines lectures fan dels continguts. I segur que al seu costat, podem pensar moltes més coses que a priori i com adults, se'ns poden escapar.

Finalment, i arran de l'experiència amb el bon funcionament dels mètodes participatius aquí utilitzats, s'apunta la idoneïtat de pensar trobades regulars entre la comunitat lectora, en la línia del grup de discussió, per seguir posant en comú idees, percepcions, impressions i opinions al respecte de la qüestió. Creiem que abordar-ho de forma col·lectiva enriqueix enormement les aportacions, contribuint a generar nou coneixement i saber, en primera persona i al costat d'altres, cosa que garanteix un diàleg que fa guanyar perspectiva.

8.1. Què ens emportem amb aquesta recerca

Aquesta és una recerca que com apuntàvem al principi, buscava posar en diàleg la problemàtica del sexisme a la literatura infantil amb el conjunt d'institucions que conformen el context en la qual s'emmarca. Aquest diàleg a varies veus buscava interpelar(nos) i preguntar(nos), juntament amb altres, sobre una realitat que també ens sentim pròpia. D'una banda, les famílies, materialitzades en les mares, amb una excel·lent predisposició i motivació per participar a la recerca. La temàtica toca d'aprop a totes elles, cosa que ha generat un compartir expressiu i sincer, que ens ha acostat a la seva realitat, la de les seves famílies, en un acte generós alhora que transformador. També les educadores, còmplices i coneixedores de primera mà del món dels infants, amb molt a dir sobre les seves necessitats reals, les seves inquietuds i els seus desitjos. Les bibliotecàries, figures de referència en el

món de la lectura, acompanyants de primer ordre amb les que aprendre sobre contes, històries i relats, i amb les que pensar també i sobretot, una literatura a l'alçada.

A través de les converses i les trobades hem posat els nostres cossos a generar, crear, mobilitzar. Unes mares amb ganes de seguir preguntant-se sobre què llegeixen les seves filles, què els interessa, quina és la realitat que coneixen, quin és el lloc des del que volen pensar amb elles la realitat. Unes educadores amb ganes de seguir explorant el potencial del món dels contes, amb ganes de seguir compartint coneixement i potenciant creació i transformació. Unes bibliotecàries obertes a conèixer més, molt més, per obrir mil finestres als infants, des d'on apropar-se a la realitat, i elles poder estar al costat per acompanyar-les. Volem pensar que hem propiciat, per petit que sigui, un canvi de mirada, o més aviat, un filar més prim en la mirada, una sensibilitat que si més no, ja resulta molt potent.

Amb totes elles volem seguir pensar quines lectures volem per les petites, ja hem fet un primer pas important. Obrir el diàleg i donar lloc a la conversa. Hem conegut la realitat, una fotografia que ens orienta i alhora, ens dona compte de la feina que queda per fer. S'ha avançat molt, només cal fixar-se en els relats clàssics i la realitat que ens mostren, ja no estem allà, s'ha lluitat, resistit i transformat. Però malauradament, vivim en una societat molt impregnada encara d'una mirada que limita, condiona, coarta llibertats i ens adoctrina. Considerem més que pertinent començar a canviar-ho pel principi, per allà on comencem a conèixer el món, aquelles primeres mirades que marquen tant.

Amb totes elles i al seu costat, hem après i desaprès. Com a llibreteres, com a dones, com a mares. Partíem d'on partíem, i tot això que ens emportem i aportem. Posem en valor sobretot, el saber acumulat que des de Synusia podem posar al servei de lectores, petites i grans, per seguir contribuint a generar gust i plaer per la lectura, i acompanyar en la descoberta de noves mirades que contribueixin a superar unes diferències que limiten i condionen les nostres vides.

9. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Alejandra, A., (2010). Roles y diferenciación de género en la literatura infantil a *Revista Borradores Vol. X/XI*. Costa Rica: Universidad Nacional de Costa Rica.

Arditi, J., García, F., Orr, J. (1995). Pròleg a l'edició espanyola de *Ciencia, cyborgs y mujeres: la reinención de la naturaleza* (Haraway, Donna J.) Madrid: Cátedra.

Braidotti, Rossa (2005). *Metamorfosis. Hacia una teoría materialista del devenir*. Madrid: Akal.

Butler, Judith (2006). *Deshacer el género*, Barcelona: Paidós.

Fàbregues Feijóo, Sergi, Paré, Marie-Hélène, (2005). *El grupo de discusión y la observación participante en psicología*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya.

Haraway, D. J., (1995). *Ciencia, cyborgs y mujeres: la reinención de la naturaleza*. Madrid: Cátedra.

Lazzarato, M., (2000). *Del biopoder a la biopolítica*, Revista MULTITUDES, nº 1.

Malo, M., (2004). Pròleg a *Nociones Comunes. Experiencias y ensayos entre investigación y militancia*. Madrid: Traficantes de Sueños (Útiles, 2).

Mateos, A. i Sasiain I., (2006) Contar cuentos cuenta en masculino y en femenino, a *Serie de Cuadernos de Educación No Sexista*, nº 18. Madrid: Instituto de la Mujer.

Méndez, N., (2004). Un acercamiento al cuento infantil desde la perspectiva de género. Estereotipos en el cuento infantil a *Revista Electrónica Educare 7*. Costa Rica: Centro de Investigación y Docencia en Investigación, Universidad Nacional de Costa Rica.

Ngozi, C., (2015). *Todos deberíamos ser feministas*. Barcelona: Litteratura Random House.

Ros, E.,(2012/2013). El cuento infantil como herramienta socializadora del género. *Cuestiones Pedagógicas*, nº22. Sevilla: Secretariado de publicaciones de la Universidad de Sevilla.

Subirats, M. (1994). Panoràmica sobre la situación educativa de las mujeres: análisis y políticas a Mercedes Vilanova (Comp.), *Escuela y sexismo*, cap.5. Barcelona: Edició del 'Seminario Interdisciplinar Mujeres y Sociedad'.

Tajahuerce, I. (coord.), (2014). La literatura infantil y su influencia en la construcción de una perspectiva de género a *Mujeres y comunicación*. Madrid: La Linterna Sorda. Col. Espacios de Igualdad. pp. 143-155.

Taylor, S.J., Bodgan, R., (2008). *Introducción a los métodos cualitativos de investigación*, Barcelona: Paidós.

Recursos electrònics

- Ajuntament de Terrassa:
 - Àrees d'escolarització. Disponible a <http://www.terrassa.cat/escolaritzacio-ome> [consultat 13/03/2015].
 - Recursos Didàctics. Disponible a <http://www.terrassa.cat/recursos-didactics> [consultat a 25/01/2016]
 - Xarxa Petita Infància. Disponible a <http://www.terrassa.cat/xarxapetitainfancia> [consultat a 20/01/2016]
 - Pla Educatiu d'Entorn. Disponible a <http://www.terrassa.cat/plaentorn> [consultat a 20/01/2016].
- Ajuntament de Terrassa (2011). Reglament Municipal per a la Igualtat de Gènere de l'Ajuntament de Terrassa. Servei de Polítiques de Gènere, Ajuntament de Terrassa. Disponible a <http://www.terrassa.cat/es/publicacions-del-servei-de-politiques-de-genere> [consultat a 26/01/2016].
- Ajuntament de Terrassa (2015), Guia d'Activitats i Serveis Educatius 2015-2016. Disponible a <http://gact.terrassa.org/guiapaper/guia20152016.pdf> [consultat a 20/01/2016].
- Ajuntament de Santa Coloma de Cervelló, *Guia de contes no sexistes*. Regidoria de Polítiques d'Igualtat Dona-Home. Disponible a http://www.santacolomadecervello.cat/AJUNTAMENT/regidories/igualtat/politiques_igualtat.htm [consultat a 10/01/2016]
- Ajuntament de Viladecans (2013), *Guia de literatura infantil no sexista*. Disponible a http://www.viladecans.cat/Plantilles/publicacio/_btmjmZn3511sV_T1XDhJM6jTul0luNgzNBf2KMckunDKUPEkGPOrDg [consultat a 15/01/2016]
- Biblioteca Central de Terrassa (2013), Document de Política de Col·lecció, Ajuntament de Terrassa. Disponible a <http://www.terrassa.cat/col-leccio> [consultat a 15/01/2016].
- Centre d'informació i Recursos per a les Dones (2009), *Guia de contes i literatura infantil no sexista*. Biblioteca Central de Cornellà de Llobregat. Ajuntament de Cornellà de Llobregat. Disponible a <http://www.caladona.org/tag/coeducacio/> [consultat a 20/10/2015]
- Consell Escolar Municipal (2014) Informe 2013/2014. Terrassa: Ajuntament de Terrassa, Plenari 23 d'Octubre de 2013. Disponible a <http://www.terrassa.cat/es/recull-documentacio> [consultat a 18/10/2016].
- Dante, Anton. P. (2012). Informe de Població de Terrassa. Terrassa: Serveis de Tecnologia, Logística i Qualitat, Ajuntament de Terrassa.
- Disponible a <http://www.unrc.edu.ar/publicar/borradores/Vol10-11/pdf/Roles%20y%20Diferenciaci%20de%20genero%20en%20la%20literatura%20infantil.pdf> [consulta a 10/01/2016]
- Diputaci3n de Granada (2014), *La mochila violeta. Guia de lectura infantil y juvenil no sexista y coeducativa*. Delegaci3n de Igualdad de Oportunitades y Juventud. Disponible a: <http://www.dipgra.es/amplia-programa/programas-igualdad/la-mochila-violeta> [consultat a 15/10/2015]

- La Bella dorment a *Wikipedia*. Disponible a https://ca.wikipedia.org/wiki/La_Bella_Dorment [consultat el 10/01/2016].
- La Caputxeta Vermella a *Wikipedia*. Disponible a https://ca.wikipedia.org/wiki/La_Caputxeta_Vermella [consultat el 10/01/2016].
- Observatori Econòmic i Social i de la Sostenibilitat de Terrassa (2015), Anuari Estadístic, Terrassa 2015. Terrassa: Ajuntament de Terrassa. Disponible a <http://www2.terrassa.cat/laciutat/xifres/xifres.php?p=anuaris> [consultat a 15/01/2016]
- Pérez, L., (2011). Infància i educació a *Didàctica de l'educació infantil*. Serveis socioculturals i a la comunitat, CFGS d'Educació Infantil. Barcelona: Institut Obert de Catalunya. Disponible a http://ioc.xtec.cat/materials/FP/Materials/1752_EDI/EDI_1752_M02/web/html/media/fp_edi_m02_u1_pdfindex.pdf [consultat a 10/10/2015].

Pàgines web

- Espai web del Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya (COBDC) <http://www.cobdc.org/nascutsperllegir/> [consultat a 07/10/2015]
- Espai web del CEIP La Roda
Disponible a <http://agora.xtec.cat/ceip-laroda/intranet/> [consultat a 16/05/2015]
- Espai web del CEIP Ponent
Diponible a <https://sites.google.com/site/escolaponentterrassa/> [consultat a 18/05/2015]
- Espai web de la Biblioteca Virutal de la Diputació de Barcelona Disponible a <http://genius.diba.cat/es> [consultat a 30/10/2015]
- Espai web de la Llibreria Synusia:
 - Curs de Feminismes. Pràctiques, lluites, relacions socials, Synusia (2014) Disponible a <http://synusia.cc/ca/curs/feminismos> [consultat a 23/10/2014]
 - Curs de Sabers mundans, expertesa i noves pràctiques (2014). Disponible a <http://synusia.cc/ca/curs/quant-pot-cos-col-lectiu> [consultat a 24/10/2014].

10. ANNEXES